

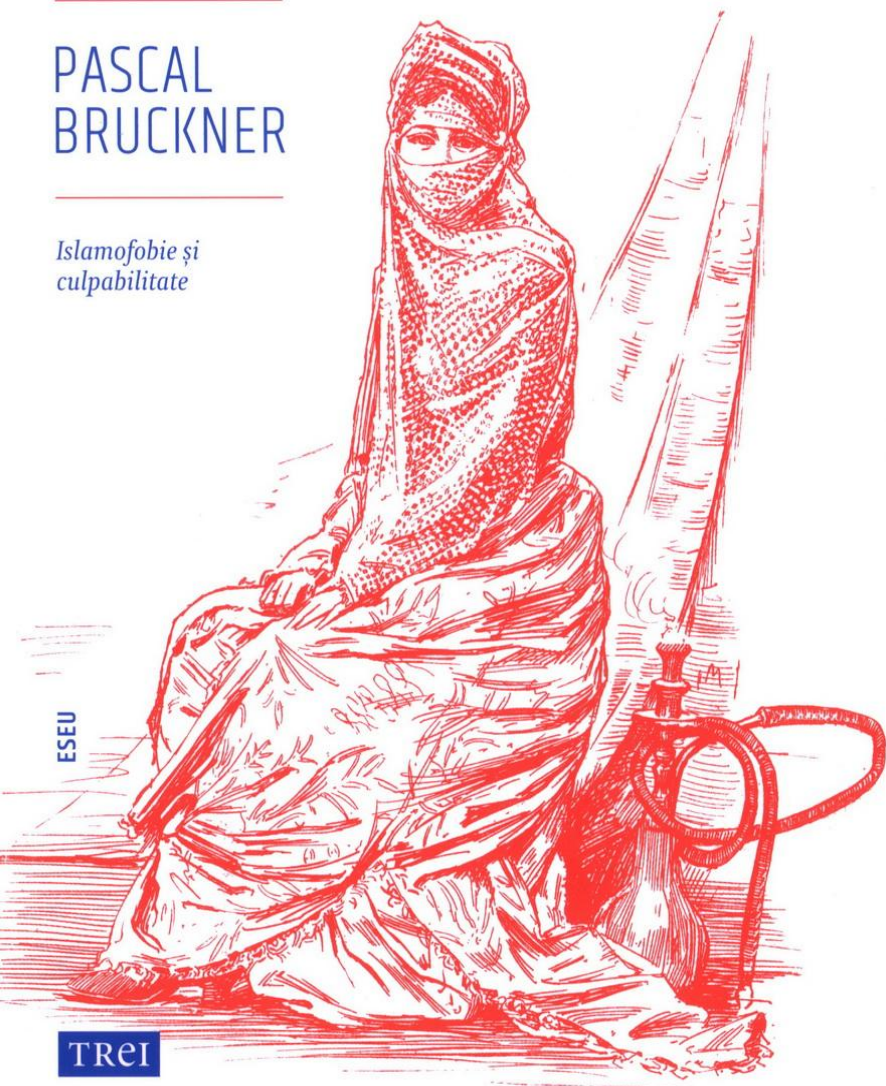
Un rasism imaginar

PASCAL
BRUCKNER

*Islamofobie și
culpabilitate*

ESEU

TREI

„Mondializarea traduce momentul istoric în care Pământul devine conștient de limitele lui, iar oamenii de interdependența lor. Universul încetează să mai fie spațiul comun al schimburilor umane, pentru a deveni locul în care oamenii se chinuie reciproc. Întrucât nimic nu mai separă popoarele unele de altele mai mult de câteva ceasuri petrecute în avion sau în tren, oamenii se găsesc lipsiți de distanța necesară oricărei relații. Deschiderea promisă de modernitate, minunata posibilitate de a ieși din local, din natal, din tribal, a dus la o nouă închidere la scară globală.“

Un rasism
imagar

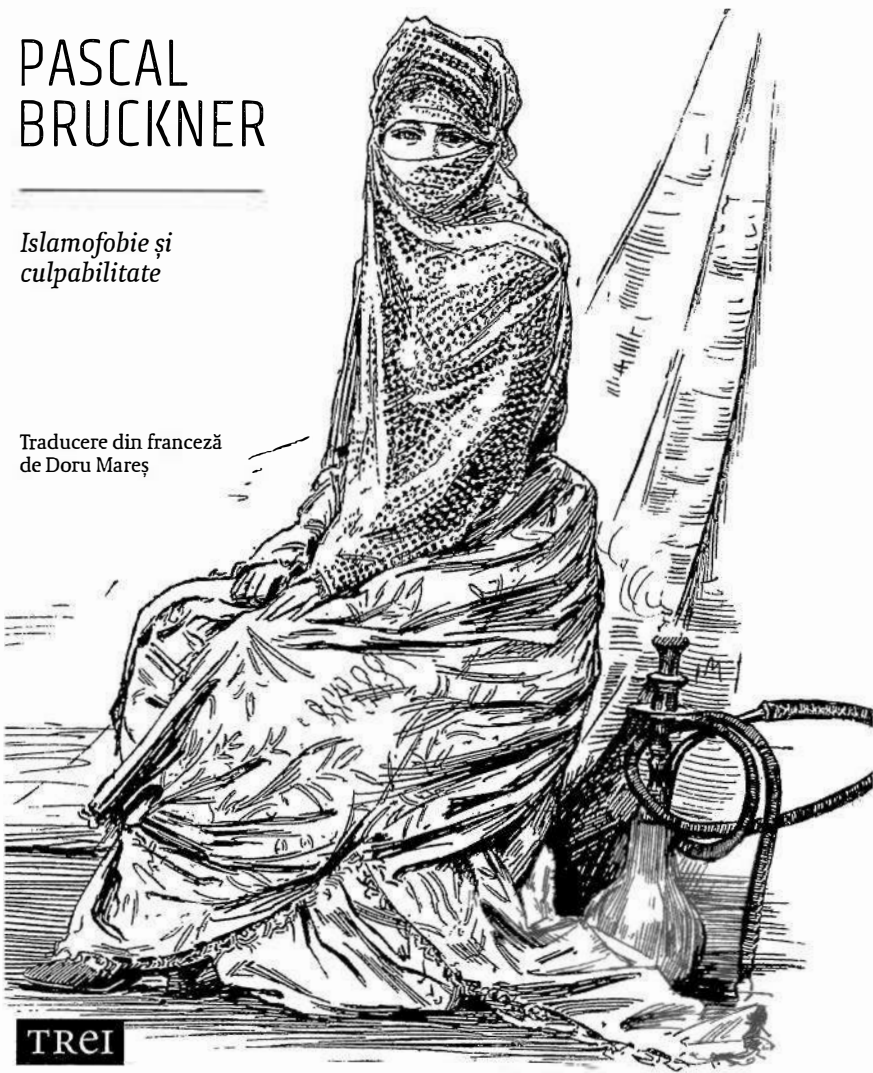
PASCAL
BRUCKNER

Un rasism imaginar

PASCAL
BRUCKNER

*Islamofobie și
culpabilitate*

Traducere din franceză
de Doru Mareș

TREI

Editori:

Silviu Dragomir
Vasile Dem. Zamfirescu

Director editorial:

Magdalena Mărculescu

Design:

Faber Studio
Ilustrație copertă: Guliver/Getty Images/ © duncan1890

Director producție:

Cristian Claudiu Coban

Redactor:

Mihaela Ionescu

Lector:

Gabriela Riegler

DTP:

Florin Paraschiv

Corectură:

Eugenia Ursu
Mădălina Geambașu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**BRUCKNER, PASCAL**

Un rasism imaginar: islamofobie și culpabilitate /
Pascal Bruckner; trad. din franceză de Doru Mareș;
lector: Gabriela Riegler. – București: Editura Trei, 2018
ISBN 978-606-40-0409-3

I. Mareș, Doru (trad.)

II. Riegler, Gabriela

323.118

Titlul original: Un Racisme Imaginaire. Islamophobie et culpabilité

Autor: Pascal Bruckner

Copyright © Éditions Grasset & Fasquelle, 2017

Copyright © Editura Trei, 2018
pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90; Fax: +4 0372 25 20 20
e-mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

ISBN: 978-606-40-0409-3

„Un nou cuvânt a fost inventat pentru a permite orbilor să rămână orbi: islamofobia. Să critici violența militantă a acestei religii în incarnarea sa contemporană era considerat drept fanatism.“

Salman RUSHDIE,
Joseph Anton (Plon, 2012, p. 400)

*Lui Patrice Champion,
pentru a ne aminti de Belgrad și Sarajevo*

Introducere

O întinerire semantică

În 1910, un funcționar francez de la Ministerul pentru Colonii, André Quellien, publică *Politica musulmană în Africa Occidentală Franceză*¹. Lucrarea, destinată specialiștilor și funcționarilor imperiului, este un elogiu moderat al religiei coranice „practică și indulgentă”, mai bine adaptată „indigenilor”, pe când creștinismul este „prea complicat, prea abstract, prea auster pentru mentalitatea rudimentară și materialistă a negrului”.

Intenția autorului acestui raport este de a sublinia faptul că islamul trebuia să devină cel mai bun aliat al colonialismului francez și să favorizeze penetrarea europeană, cu condiția de a trata lucrurile cu tact: întrucât religia Profetului „smulge popoarele din ghearele fetișismului și ale practicilor sale degradante”, trebuia să se termine odată pentru totdeauna cu asimilarea ei cu fanatismul, urmând a fi luată în considerație cu o binevoitoare neutralitate. Anunțându-l pe marele cunoscător în probleme arabe Louis Massignon, catolic de stânga (1883–1962), specialist în mistica musulmană și partizan al dialogului dintre Islam și Biserica Creștină, André Quellien biciuia prin urmare „islamofobia” care înmugurea printre funcționarii coloniali, dar în egală măsură și „islamofilia” proprie orientalismului romantic: „A ridica osanale islamului este o atitudine la fel de reduționistă

La Politique musulmane dans l'Afrique occidentale française, Gallica, 1910, Hachette
Livre BNF 2013.

ca aceea de a-l caracteriza injust“. Din contră, trebuie analizat la rece ca un instrument guvernamental. Quellien se exprimă aici ca un administrator preocupat de pacea socială, deplângând tentația de a diaboliza o confesiune care permitea menținerea păcii în Imperiu, indiferent de abuzurile ne semnificative pentru el la care respectiva confesiune se deda, adică persistența sclaviei și poligamia. Întrucât islamul se dovedea cel mai bun aliat al colonialismului, era necesar să-i fie apărați credincioșii de influența nefastă a ideilor moderne, fiindu-le respectat acestora modul de viață (atitudine pe care o regăsim în zilele noastre la extrema stângă și la anglo-saxoni).

Un alt funcționar colonial rezident în Dakar, Maurice Delafosse, scria în aceeași epocă: „Orice ar spune cei pentru care islamofobia este un principiu al administrației indigene, Franța nu are de ce să se teamă mai mult de musulmanii din Africa Occidentală decât de nemusulmani.(...) Islamofobia nu are, prin urmare, nicio rațiune de a exista în Africa Occidentală, unde islamofilia, în sensul unei preferințe acordate musulmanilor, ar crea un sentiment de neîncredere printre populațiile nemusulmane care se întâmplă să fie cele mai numeroase“.¹

Islamofobie: termenul exista după câte se pare încă din secolul al XIX-lea, ceea ce explică utilizarea lui naturală printre funcționarii

Maurice Delafosse, *Revue du monde musulman*, vol. XI, nr. V, 1910, p. 57. Este cazul să fim recunoscători celor doi autori care au dezgropat aceste texte necunoscute, Abdellali Hajjat și Marwan Mohammed, în lucrarea *Islamophobia. Comment les élites françaises fabriquent „le problème musulman“* (*Islamofobie. Cum au fabricat elitele franceze „problema musulmană“*), La Découverte, 2016, pp. 73–74. De văzut și Isabelle Kersimon și Jean-Christophe Moreau, *Islamophobia. La contre-enquête* (*Islamofobia. Contraanchetă*), capitolul I, „Les aventures d'un concept“ („Aventurile unui concept“), Plein Jour, 2014, care își propune să completeze și să combată lucrarea precedentă.

Imperiului. Cât despre antonimul său, islamofilia, termen științific ori profan, acesta este o constantă a istoriei europene încă din secolul al XVII-lea, istorie care a rămas din plin sub fascinația civilizației islamice.¹ Însă, după revoluția khomeinistă, cuvântul islamofobie a suferit o mutație și s-a transformat în armă de luptă. Între expulzarea din Teheran, în 1979, a lui Kate Millett, feministă americană, fiindcă protesta față de impunerea voalului islamic femeilor iraniene, și cazul Rushdie, din 1988, care a izbucnit impulsiv de musulmanii britanici, respectivul termen adormit s-a trezit dintr-odată, întorcându-se la viață sub o altă formă. Un cuvânt nu aparține celui care l-a creat, ci celui care îl reinventează pentru a-l populariza în uzul curent. Această întinerire lexicală a permis atingerea unei duble ținte: stigmatizarea trădătorilor credinței coranice, pe de o parte, și impunerea tăcerii occidentalilor necredincioși, pe de altă parte.

În 1789, apoi în 1791, Franța a abolit delictul de blasfemie, cauză a atâtor veacuri de confruntări între catolici și protestanți (Restaurația va restabili o lege a sacrilegiului, menită mai ales să reducă presa la tăcere, lege abrogată în timpul Monarhiei din Iulie² și suprimată definitiv în iulie 1881). Președintele Adunării Naționale Constituante, Lepeletier de Saint-Fargeau³, în raportul său asupra proiectului de cod penal, scria că trebuie „să dispară această mulțime de crime imaginare care îngroșau vechile noastre culegeri de legi. Nu veți mai găsi de-acum crimele de erezie, de lezmajestate de drept divin, de vrăjitorie, de magie pentru care, în numele Cerului, atâta sânge a udat pământul.”⁴ Magnifică

Vezi Maxime Rodinson, *La Fascination de l'Islam (Fascinația Islamului)*, Maspero 1980, Presses Pocket 1993.

2 Perioada de domnie a lui Ludovic Filip, 1830–1848. (N.t.)

3 Louis-Michel Lepeletier de Saint-Fargeau, 1760–1793, om politic și jurist francez. (N.t.)

4 Citat de Jacques de Saint Victor, „Du blasphème dans la République” („Blasfemia în Republică”), *Le Débat*, Gallimard, mai-august 2015, p. 12, și lucrarea *Blasphème. Brève histoire d'un „crime imaginaire”* (Blasfemia. Scurtă istorie a unei „crime imaginare”), Gallimard, 2016.

formulare ce ar putea părea desuetă în zilele noastre, dacă atâtea forțe obscurantiste, emanate din rândul juriștilor, dar și al unor teologi apăruiți din Orientul Mijlociu și acreditați pe lângă ONU, nu s-ar înverșuna să resusciteze delictul de blasfemie. Acest „păcat al gurii”, care pune în discuție ordinea socială și cosmică, se plătea adesea în Franța și în Europa medievală cu tăierea limbii, coaserea buzelor, ba chiar cu tortura și cu moartea. În același spirit în care Lepeletier de Saint-Fargeau ridiculiza blasfemia, ne-am bucura și noi să calificăm acuzația de „islamofobie” drept „rasism imaginar”. Semnificant în căutare de funcționalitate, acest cuvânt adună la un loc cel puțin două sensuri diferite: persecutarea credincioșilor, evident condamnabilă, și punerea credințelor sub semnul întrebării, lucru obișnuit la toate națiunile civilizate. Cercetarea critică a unei religii ține de spiritul cunoașterii, cu siguranță nu de discriminare. Să lovești un credincios este un delict. Să discuți însă despre un articol dintr-o carte religioasă, despre un termen doctrinar, este un drept. Confuzia dintre cele două perspective constituie un amalgam insuportabil.

Pentru a fi și mai limpede: orice insultă adusă unei femei care poartă voal islamic pe stradă, orice incendiere, distrugere sau devastare a unei moschei, orice anatimizare a vreunui grup musulman nu e decât un scuipat pe obrazul Republicii și al tuturor cetățenilor ei, fie aceștia creștini, evrei, budiști sau ateï. A pedepsi fără milă aceste agresiuni și a proteja locașurile de cult ca pe o parte a patrimoniului național nu presupune însă totodată să înfrânăm ori să împiedicăm libertatea cuvântului față de sistemele religioase. Sunt două ordine de măsură diferite. Există și așa destule discriminări reale legate de culoarea pielii, de figuri, de proveniență, de statutul social, de accent, încât pare inutil să mai adăugăm și altele, fictive sau fantasmagorice. Să ne închipuim că, în secolul al XVIII-lea, Biserica ar fi răspuns atacurilor lui Voltaire, Rousseau, Diderot, d'Alembert și ale celorlalți, acuzându-i de „rasism” (cuvântul nu exista la vremea aceea). Să

ne închipuim că respectiva modalitate de apărare ar fi ținut până în secolul XX și că, la fiecare punere în dezbatere a Bibliei de către liber-cugetători, autoritățile ecleziastice ar fi răspuns prin crima de *creștinofobie* pentru a cenzura exprimarea acelor argumente. Creștinismul ar fi rămas înghețat, încremenit ca o corabie fantomă, incapabil să evolueze, să-și reconsidere moștenirea. Or, tocmai atacurile adversarilor l-au regenerat, l-au trezit din lungul lui somn dogmatic.

Mărturisesc că lucrarea de față poate părea încă de la început o luptă deja pierdută. Termenul islamofobie a pătruns în lexicul mondial. A devenit scutul juridic, politic ce permite contracararea tuturor criticilor. Numai că acesta nu este un motiv pentru a renunța. Se mai întâmplă ca limbile să se îmbolnăvească, doar am observat-o în istoria totalitarismelor secolului XX. O să reiau o frază a lui Camus, repetată până la saturație: „Să denumesc greșit lucrurile înseamnă să contribui la nefericirea lumii”. Lupta este în primul rând una filosofică: oricine pune mâna pe cuvinte, pune mâna pe creiere și instalează minciuna în miezul limbii. Fundamentalistii au câștigat provizoriu bătălia vocabularului. Mai este încă timp să sabotăm acest mecanism atât de bine uns. A delegitimă termenul islamofobie, a arunca o umbră de îndoială în legătură cu el, a-l acoperi de ridicol așezându-l în permanență între ghilimele, iată scopul prezentului eseu. Pentru a câștiga războiul cu integritatea, trebuie ca mai întâi să-l purtăm în câmpul ideilor. Propun aici o mică trusă de unelte pentru demontarea procesului de vrăjitorie și pentru refuzul șantajului.

Partea întâi

Confectionarea unui délict de opinie

Capitolul 1

Dispariția rasei, proliferarea rasiștilor

„Str. inf., abreviere pentru Să strivim infamul“
(adică obscurantismul și superstiția)

Semnătura lui Voltaire la sfârșitul scrisorilor sale

Pe 16 mai 2013, Parlamentul francez, la propunerea Frontului de stânga, decide să suprima din legislație noțiunea de rasă „pentru a face societatea noastră să meargă înainte în plan ideologic și pedagogic, chiar dacă, suntem cu toții convinși, acest gest simbolic nu va fi suficient pentru a lichida rasismul“ (François Asensi¹). În timpul campaniei sale electorale, candidatul Hollande s-a angajat, într-adevăr, să facă în așa fel încât „toate teoriile grețose“ să-și piardă creditul. Raportorul propunerii, Alfred Marie-Jeanne², a demonstrat că termenul „rasă“ este un „concept aberant“. Servind drept fundament celor mai îngrozitoare rătăcirii, „nu își are locul în sistemul nostru juridic“. Deja tabu în discursul obișnuit, acest cuvânt a devenit aproape cu totul desuet, cu excepția prezenței sale în predicile extremei drepte sau în textele muzicii rap. Inițiativa este revelatoare pentru voința noastră de a rezolva problemele, anulându-le. Dacă nu mai există rase, cuvântul rasism ar trebui, în consecință, să dispară și el. Nu mai

Deputat ex-comunist, ales în departamentul Seine-Saint-Denis, membru al Frontului de stânga.
Om politic și separatist martinichez.

există rase în afara aceleia care, de altfel, proliferază, a rasiștilor care colcăie ca o drojdie a societății ce trebuie reeducată. Pentru a șterge diferențele, trebuie scoasă în evidență o rasă de netrecut cu vederea, aceea a rasistului, respinsă ca aparținând alterității absolute a barbarului. Ar fi deci suficient să procedăm la ablașirea tumorii, la ștergerea cuvântului blestemat pentru ca totul să meargă mai bine.

Votarea acestei legi intervine în contextul recrudescenței actelor de ostilitate dintre concetățenii de diferite apartenențe, tendință, așadar, inversă celei legiferate de elite. La școală, pe stradă, în mass-media ori în cântece, minunatul vis al unanimității se fragmentează în insulte, bătăi sau diferite porecle privitoare la „jidani“, „ciuhapi“, „cioroi“, „franțuji dă viță veche“, „gălbejiți“ și așa mai departe. Imnului uimit al coexistenței fericite îi răspunde imaginea unei omeniri fărâmițate. Niciodată nu ne-am mai înjurat într-o asemenea măsură în numele originii, credințelor sau al culorii pielii noastre. Cu o mișcare deja observată de analiștii cei mai lucizi, Paul Yonnet, Pierre-André Taguieff, antirasismul nu încetează să radicalizeze orice formă de conflict etnic, politic, sexual sau religios, reînnodând în permanență blestemul pe care pretinde că-l combate. Bizar mecanism căruia trebuie să-i redesenăm genealogia, legată de eșecul proiectului comunist. Peste tot, lupta dintre rase pare să suplinească lupta dintre clase, lucru de care deja se temea Raymond Aron în urmă cu șaizeci de ani¹. Totul a devenit rasial, culturile, religiile, comunitățile, preferințele sexuale, ideile, obiceiurile alimentare. Nu astfel a fost inventat neologismul „pauvrophobie“² (ATD Quart Monde, octombrie 2016), pentru a denunța discriminările provocate de sărăcie? Această pură cataplasma lingvistică nu ameliorează cu nimic situația celor marginalizați, dar liniștește actorii sociali. „Fobiile“

Vezi *L'Opium des intellectuels* (*Opiumul intelectualilor*), Calmann-Lévy, 1955.
De la *pauvre* = sărac, așadar, fobia sărăciei. (N.t.)

proliferează cu acest ciudat nonsens care asimilează frica urii. Să-ți fie teamă de un grup, de o orientare, de o credință, de un accent popular înseamnă să lași să se întrevadă disprețul, să oscilezi între aversiune și maladie mintală. Fobicul este de două ori vinovat: și în plan psihic, și în plan social. Astfel, problema nu a fost anulată, ci doar mutată. Tot ceea ce face ca oamenii să fie diferiți sfârșește prin a-i pune în opoziție. Cel mai mic dezacord sau îngrijorare se retraduce prin descalificare rasială: imediat ce o persoană se simte agresată, fie și doar cu o privire sau o formulare, te poate acuza, poate îndrepta către tine un deget vindicativ.

Ce ar trebui să fie un antirasism bine cumpănit? Înțelepciunea coabitării, magnetismul diversității atunci când indivizi de toate originile merg umăr la umăr, în același spațiu. Dar și inteligența unui discernământ capabil să facă diferența dintre ceea ce ține de ofensă și ceea ce ține de libertatea de exprimare. Să reamintim că scopul unei politici profesioniste este acela de a preveni discordia și de a evita războiul. Numai că antirasismul, ajuns religie civilă a vremurilor moderne, s-a transformat într-o permanentă ostilitate a fiecăruia împotriva fiecăruia, într-o retorică a reincriminării. Contractarea timpului și a spațiului, generată de noile tehnologii și de noile mijloace de transport, a tras după ea anularea distanțelor care până mai ieri ne apărau de cei aflați la depărtare. Pe o planetă unde triburile umane, în constantă deplasare, intră în coliziune unele cu altele, presiunea este copleșitoare. Firul este tot mai scurt, trezind un sentiment de claustrofobie, dacă nu chiar de respingere. Mondializarea traduce momentul istoric în care Pământul devine conștient de limitele lui, iar oamenii de interdependența lor. Universul încetează să mai fie spațiul comun al schimburilor umane, pentru a deveni locul în care oamenii se chinuie reciproc. Întrucât nimic nu mai separă popoarele unele de altele mai mult de câteva ceasuri petrecute în avion sau în tren, oamenii se găsesc lipsiți de distanța necesară oricărei relații. Intolerabilă proximitate a satului global, exact acolo

unde ar trebui restabilite distanțele, intervalele, în așa fel încât fiecare să-și găsească locul lui. Deschiderea promisă de modernitate, minunata posibilitate de a ieși din local, din natal, din tribal, a dus la o nouă închidere la scară globală. Nu mai este vorba atât de lărgirea orizonturilor, cât de perceperea orizontului ca pe un nou zid de netrecut. Fiindcă nu există decât o singură lume, cea a exploziei demografice, a catastrofelor naturale și a migrației de masă, este mai mult decât oricând necesară o înțelegere a multitudinii. Tensiunile cresc pentru că indivizii se apropie, stau unul lângă altul, sunt constrânși să locuiască sub același acoperiș. Pentru a construi punți între oameni, trebuie să începem prin a reînfința ușile, delimitând teritoriul fiecăruia.

În sfârșit, „rasismul” dominant, această maladie a unificării lumii, nu mai este legat doar de voința de exterminare, cum a fost cazul în Germania, Turcia, Cambodgia sau Rwanda, ci, mai ales, de o voință a închiderii, traducând dorința de a rămâne doar între ai săi și de a expulza intrușii. Riscul societăților multirasiale este în egală măsură acela al dictaturii majorității care își impune legea, dar și al juxtapunerii unor comunități etanșe unele față de altele, comunicând doar în limitele unui minim necesar. În această configurație, tot ceea ce diferențiază oamenii între ei sfârșește prin a-i răni. În astfel de condiții, trebuie menajate perfect susceptibilitățile, trebuie să-ți muști limba înainte de a-ți exprima o opinie, indiferent la ce se referă ea. Orice observație lipsită de politețe, disprețul de clasă, aprecierea fizică, ba chiar și un compliment pot fi interpretate ca discriminare. Nu mai rămâne decât umorul care să reducă din forța clișeeilor și să le pună în încurcătură atunci când gluma rasistă le confirmă, făcându-te să râzi pe seama unei categorii sau a alteia.

Mare mutație a timpurilor moderne: în țările noastre, politica identitară tinde să înlocuiască ajutorarea defavorizaților. Poporul, așa cum a fost el ridicat la rang de mit de stânga și de republican, dispare în favoarea minorităților. Peste tot, etnicul ia locul

societalului, eticul politicului, memoria vie istoriei reci. Peste tot se instalează detestabilul obicei de a se defini prin origini, identitate, credință. Se reafirmă diferența doar în momentul în care se dorește reșezarea în drepturi a egalității, cu riscul de a reface, chiar fără a se dori, parti-pris-uri legate de culoarea pielii sau de anumite cutume. Această tendință este contemporană cu explozia judiciară în lumea modernă. Tribunalul devine locul reparației unde se despăgubesc victimele și se pun la stâlpul infamiei sclerații care au îndrăznit să depășească o anumită linie. Dacă procesul a ajuns, în epoca democrației, o figură pedagogică prin excelență, acest lucru s-a întâmplat deoarece fiecare își poate apăra acolo el însuși cauza care îi este cea mai dragă și poate expune cu martori modul în care a suferit sau a fost umilit. Acest trio Avocat–Judecător–Reclamant consacră tribunalele ca scene emblematice ale aventurii omenești în epoca identității.

Cât despre critica adusă corectitudinii politice, acest eufemism ridicat la rang de artă de a trăi, ține și ea de un alt gen de conformism, o conveniență a inconvenienței, o ortodoxie a heterodoxiei care nu face decât să adâncească o fundătură prin recursul la o altă fundătură. Doar nu ne vom apuca să ne insultăm între noi pentru a ne manifesta libertatea de opinie. Faptul că trebuie să fim rezervați în judecățile la adresa celor din jur nu este o simplă cenzură, ci expresia unei decențe minime la care ne obligă societățile pluraliste. Politețea, o spunea și Kant, este o formă minimală de politică. Dacă un Donald Trump a putut fi ales președinte al Statelor Unite, acest lucru s-a întâmplat fiindcă nu s-a mai ținut cont de regulile unei elementare curtoazii, permițându-și astfel, în campania electorală, să-i insulte pe mexicani, pe imigranți, pe negri, pe musulmani, pe chinezi și pe oricine ridica obiecții la programul lui. Numai că acest tribun, deliberat clovnesc și neronian, apărător al unui credo izolaționist și protecționist, nu este altceva decât produsul răsturnat al corectitudinii politice americane, împotriva căreia a replicat printr-o manifestare politică directă, dacă nu

cumva chiar abjectă. Disciplinei cuvintelor, propagată și de elitele republicane și de cele democrate, i-a răspuns printr-un dezmaț pulsional, prin injuria ca argument, prin atacuri *ad hominem*, prin batjocorirea femeilor, a persoanelor cu handicap, prin amenințări cu moartea la adresa rivalilor, prin apelul la practicarea torturii în armată, a crimelor de război, pe scurt o retorică de tip mafiot, nu de persoană responsabilă politic (chiar dacă, de atunci, și-a mai moderat frazele și pare să se fi întors la ambiții mai pragmatice).

Ce înseamnă corectitudinea politică? Alergia la denominări, escamotarea situațiilor complicate, imposibilitatea de a spune anumite lucruri altfel decât prin metafore, permutări, discurs obscur, ambiguu. Se blurează cuvintele ca organele genitale ale anumitor statui, cum se mascau picioarele pianelor în epoca victoriană pentru a nu răni anumite sensibilități din lumea bună. A spune ceea ce este, ceea ce se vede cu ochiul liber ar fi șocant. Exact ce semnifică verbul „a stigmatiza” care înseamnă a vorbi despre ceea ar trebui trecut sub tăcere. Unii se simt „stigmatizați” imediat ce este indicată problema. Să ne închipuim că președintele Obama sau François Hollande¹, în timpul mandatelor lor, nu ar fi fost în stare să vorbească despre „terorismul islamic” sau despre „islamul radical”, ci ar fi utilizat tot felul de expresii pe ocolite ori neutre pentru a denumi dușmanii. Tabuul contemporan nu pretinde numai sanctuarizarea credințelor sau a ideilor, dar și a unor părți consistente din realitate. Astfel, în anumite universități americane, simpla folosire a expresiilor „islamism” sau „islam radical” este interzisă de autorități.²

În societățile noastre multirasiale și multiculturale, insultarea minorităților sau a persoanelor este interzisă prin lege. Iar acesta este un progres, făcând parte din tabuurile constitutive care țin de

Cu excepția momentului de la 1 decembrie 2016, când a anunțat că renunță să mai candideze pentru a-și fi propriul succesor în 2017.

Pe 30 septembrie 2016, la Universitatea din Saint-Louis, discursul despre islamul radical al unui colonel în retragere, Allan West, care a luptat în Irak și Afganistan, a provocat ieșirea din sală, în semn de protest, a circa o sută de studenți, apropiați de Frații musulmani. William Nardi, *The College Fix*.

ceea ce suntem. Începând din 1945, exprimarea deschisă a rasismului, a ceea ce anglo-saxonii denumesc *hate speech*, discurs plin de ură, este legată de intenția de linșaj sau de asasinat. Faptul că nu se mai poate susține răspicat, la televiziune sau în public, că trebuie omorâți evreii, arabii, negrii, magrebienii, albi, catolicii, musulmanii este în sine un lucru bun. Contrapartidă a acestui progres: pentru a evita să ajungem să fim acuzați de așa ceva, trebuie să vorbim cu perdea, să utilizăm comparații prudente, să recurgem la cuvinte neutre, care nu atrag după ele nici dezaprobarea, nici urmărirea penală. Un soi de bunăcuviință lexicală apasă asupra discursurilor noastre. A defini o persoană, o minoritate, o religie presupune un simț ascuțit al nuanțelor. Metaforele proliferază, spunând un lucru în locul altuia și presupunând că fiecare va ști să descifreze ceea ce nu se afirmă cu claritate. Însă a extinde această prudență la produsele culturii umane, a proscrie a priori orice critică a unui sistem, a unei credințe înseamnă a-ți asuma riscul de a amputa libertatea de gândire. Lucru ratificat, în Franța, prin legea Pleven, din 1972, care a creat un nou delict „de provocare a discriminării, urii sau violenței” comise împotriva unor persoane „din cauza apartenenței sau neapartenenței acestora la o etnie, națiune, rasă sau religie anume”.¹ Extinderea incriminării până la convingerile religioase a oferit ocazia, de care au profitat imediat asociațiile integriste, catolice sau de altă natură, de a aduce în fața justiției filme considerate defăimătoare (*Te salut, Maria!*, al lui Jean-Luc Godard — 1985, *Ultima ispită a lui Isus*, al lui Martin Scorsese — 1988, sau *Larry Flint*, al lui Miloș Forman — 1996). Sub pretext că anume cuvinte sunt adevărate arme, „pistoale încărcate”, și pot răni, după cum deja subliniasă Jean-Paul Sartre citându-l pe Brice Parain, după război, referindu-se la scriitorii colaboraționiști, discursurile disprețuitoare sau ironice la adresa credinței trebuiau să fie cenzurate. De la cazul

Jacques de Saint Victor, „Du blasphème dans la République” („Blasfemia în Republică”), p. 15.

Rushdie, condamnat la moarte întrucât, conform procurorilor, a defăimat Profetul în *Versetele satanice*, până la caricaturile reprezentându-l pe Mahomed, care s-au soldat cu asasinarea cu sânge rece a întregii echipe de la *Charlie Hebdo*, pe 7 ianuarie 2015, granița dintre satirizarea credințelor cuiva și ultragiarea maximă se dovedește foarte îngustă. Prin urmare, nu avem de ales decât între ofensă și acceptare. Islamul radical adaugă la delicata problemă a blasfemiei o nuanță importantă: ucide contravenienții fără a se mai încurca în alte precauții. Tot ceea ce ținea cândva de spiritul Luminilor, critica, discursul anticlerical, teologic, filosofic, satira, ar trebui, de-acum înainte, asimilate defăimării.

Disputa islamofobiei este, în fine, revelatoare și în legătură cu un alt fenomen: ieșirea continuă la suprafață a „noilor rasisme” înregistrate cu o febrilitate anxioasă. Și astfel, cuvântul acesta este atins de o obezitate galopantă, ce înghite în propria definiție tot soiul de comportamente, de atitudini, de rituri care, până acum, nu erau legate de el. Antirasismul, la fel ca acțiunea umanitară, este o piață în plină expansiune, în care fiecare grup, iar pentru a exista, trebuie să invoce o rană anume care îl particularizează. Nu mai este vorba despre asociații de cetățeni care se aliază pentru a combate rasismul, ci de lobby-uri confesionale sau comunitare care inventează noi forme de discriminare pentru a-și justifica existența, pentru a dobândi maximum de publicitate și de reparații compensatorii. O spusese deja Claude Lévi-Strauss: „Nimic nu compromite mai mult, nu slăbește din interior și nu face să alunece în anost lupta împotriva rasismului decât acest mod de a amesteca termenul prin toate sosurile, confundând teorii false, dar explicite, cu varii înclinații, atitudini comune pe care ar fi iluzoriu să ne imaginăm că omenirea le va putea depăși într-o bună zi.”¹ Antirasismul consecvent este un copoi care scoate la iveală în fiecare dimineață o nouă formă de segregare, fericit că poate adăuga noua specie în marea taxonomie a gândirii progresiste.

Claude Lévi-Strauss, *Le regard éloigné*, Plon, 1983, pp. 15-16.

Capitolul 2

O armă de intimidare în masă

„În Coran, totul trebuie citit la prima mână: nu vom intra în comentarii, fiindcă am ajunge dincolo de puterea noastră de înțelegere, dincolo de capacitatea rațiunii noastre.“

Tarek Obrou, pe vremea când era Frate musulman, Conferință pe Dailymotion, în anii 1990.¹

Înainte de a merge mai departe, să ne amintim o diferență fundamentală dintre Imperiul britanic și Imperiul francez: în timp ce acesta din urmă era pus în mișcare de convingerea că aducea, în colonii, libertatea și civilizația — „este de datoria raselor superioare să civilizeze rasele inferioare“, spunea Jules Ferry² într-un celebru discurs ținut în Cameră, în 1885 —, cel dintâi nu avea, după toate aparențele, altă ambiție decât extinderea comerțului și a profiturilor. Așadar se mulțumea, prin politica de *Indirect Rule*³, să exploateze, la nevoie cu forța, bogățiile unor teritorii îndepărtate, lăsând indigenilor grija de a se administra singuri, păstrându-și riturile și credințele (Marea Britanie modernă, multiculturală și

Citat în Alexandre Devecchio, *Les Nouveaux Enfants du siècle (Noii Copii ai secolului)*, Cerf, 2016, p. 72. De atunci, Tarek Obrou a evoluat. Decorat cu Legiunea de Onoare de Alain Juppé, amenințat de Daech, ar putea deveni marele muftiu al Republicii.

2 Om politic francez, 1832–1893. (N.t.)

3 Formă de administrare colonială care se baza pe folosirea conducătorilor indigeni. (N.t.)

diferențiatore, a repatriat în metropolă modelul imperial, cu riscul de a uita liantul comun, „britanicitatea”, și de a încuraja separatismele etnice¹). Imperialismul francez își dorea să convertească arabii, africanii, asiaticii la valorile republicane și să-i integreze în metropolă, imperialismul britanic îi considera pe indieni, malaiezieni, kenieni atât de diferiți de englezi, încât aprecia că ar fi fost inutil să încerce să le inculce modelul de viață european. Colonialiștii francezi pretindeau că vor crea semenii pe toată suprafața pământului, în numele universalității drepturilor omului; invers, britanicii respectau diversitatea culturilor, fără a încerca să le unifice sub o umbrelă comună. Fiecăruia i se cuvenea modul lui de a trăi, nu era nicio nevoie ca oamenii să fie schimbați. Percepută de unii ca o dovadă de inferioritate sau un mod de supraviețuire care ar fi fost posibil să fie corectat cu vremea, diferența era considerată de ceilalți ca o distanță de netrecut, iar încercarea de a o anula, un efort care nu ar fi folosit la nimic. Iată fundamentul liberalismului comunitar. În realitate, cele două tipuri de colonialism și-au amestecat principiile: britanicii și-au pus amprenta pe țările ocupate, mai ales în ceea ce privește sistemul parlamentar din India și din alte părți, iar francezii au acordat cu țărâita cetățenia franceză musulmanilor din Algeria, contrazicându-și generoasele declarații universaliste.

Numai că, ducând acest tip de logică până la extremă, respectul alterității a condus la politici discriminatorii de tristă amintire, precum apartheidul sud-african conform căruia celălalt este atât de diferit de mine, încât nu are nici măcar dreptul să se apropie. Cantonarea fiecăruia în specificitatea sa, interzicându-i-se dreptul de a ieși de acolo, sacralizarea tradițiilor fac dificilă coabitarea între popoare, mai ales în cadrul societăților masificate. În momentul actual, francezii interzic vâlul în școli și burka în spațiul public,

¹ În legătură cu acest subiect, vezi editorialele scrise după atentatele din 2005 de la Londra, de Jonathan Freedland, în *The Guardian*, și de cel care avea să fie primar al Londrei, Boris Johnson, în *The Daily Telegraph*, din 2005. În revista *Hérodote*, „La Question postcoloniale” („Problema postcolonială”), 2006, pp. 195–196.

întrucât consideră că toți oamenii sunt egali; anglo-saxonii ierarhizează indivizii, alipindu-i de comunitățile de proveniență. Aceasta ar fi ambivalența antirasismului: pe de o parte apără umanitatea ca fiind o singură familie, pe de alta vede în diversitatea culturală tot atâtea mici patrii de protejat împotriva tuturor și în orice condiții. Sprijinim cu căldură grija aproape nevrotică a cine știe cărei minorități religioase de a se păzi de orice contact impur, de a-și păstra neatinse obiceiurile, numai că modul în care o încurajăm să reziste contrazice sfaturile pe care i le oferim. Îi întindem mâna când aceasta și-o retrace pe-a ei, aruncăm o punte spre ea exact când, din orgoliu, dinamitează orice legătură. Și laudăm la ceilalți exact ceea ce criticăm la noi, etnocentrismul inveterat. Astfel riscăm, după cum face o întreagă facțiune a extremei stângi, să punem frână exercitării de către musulmani a unor drepturi de care, în schimb, noi ne bucurăm, de exemplu dreptul de a nu-și practica religia sau de a o face intermitent. Pe proclamarea diversității ca normă supremă nu se poate clădi un soclu comun în niciun caz, căci astfel s-ar scufunda cu bună știință însăși ideea egalității dintre oameni. Dovadă că preamărirea fără rezerve a particularităților culturale poate ascunde și ea un soi de paternalism neocolonial.

În octombrie 2013, la Istanbul, Organizația Conferinței Islamice, finanțată de zeci de state musulmane care persecută fără rușine evrei, hinduși, budiști și creștini, cere statelor occidentale reprezentate prin secretarul american de stat Hillary Clinton și înaltul trimis al Uniunii Europene pentru Afaceri Străine și Politică de Securitate, Catherine Ashton, să pună capăt libertății de exprimare cel puțin în privința islamului care ar fi fost reprezentat într-o manieră exagerat negativă, drept o confesiune ce reprimă femeile și dă dovadă de prozelitism agresiv. Solicitanții doreau să fie declarată criticarea islamului și, mai ales, asimilarea musulmanilor cu teroriștii, drept crimă internațională recunoscută de cele mai înalte instanțe. În fiecare an, începând din 1999, cele 57 de state ale Organizației Conferinței Islamice se străduiesc să

impună blasfemia ca delict, în cadrul comisiei ONU pentru drepturile omului. Deja formulată la Durban, în 2001, această cerere este reiterată aproape anual în fața diferitelor instanțe internaționale. De exemplu, în septembrie 2007, raportorul special în probleme care țin de rasism, Doudou Diène, jurist senegalez, în raportul prezentat în fața Consiliului pentru Drepturile Omului, consideră islamofobia una dintre „formele cele mai grave de defăimare a religiilor”. În luna martie a aceluiași an, Consiliul pentru Drepturile Omului asimila acest tip de „defăimare” pur și simplu cu rasismul și cerea interzicerea oricărei ironii la adresa Profetului și a simbolurilor islamice.

Așadar, o dublă ambiție: să închidă gura occidentalilor, vinovați de trei păcate capitale — libertatea religioasă, libertatea gândirii și egalitatea dintre bărbați și femei —, dar, mai ales, să fabrice un instrument pentru poliția internă, utilizabil împotriva musulmanilor reformiști ori liberali care ar îndrăzni să-și critice propria confesiune și ar solicita schimbarea codului familiei, egalitatea dintre sexe, dreptul de apostazie, la convertire, sau posibilitatea de a nu mai posti (în Franța, la fel ca în Maroc sau în Algeria, există credincioși care hotărăsc să nu mai țină ramadanul din motive personale, însă se lovesc de ostilitatea apropiaților sau a autorităților, așa că mănâncă pe ascuns; se estimează că, în Franța, cam o treime din cele cinci sau șase milioane de musulmani nu mai țin cont de restricțiile impuse de ramadan¹). Astfel că trebuie ostracizați acei credincioși care cer posibilitatea de a fi considerați credincioși fără a o dovedi cu regularitate, ca la creștini ori la evrei. Acești renegați trebuie indicați, trebuie dați pe mâna răzbunării coreligionarilor, trebuie strigat sus și tare că sunt impregnați de ideologie colonială, spre a bloca orice speranță în vreo mutație în teritoriile islamului. Și asta cu binecuvântarea idiotilor utili de stânga sau din extrema stângă, care pândesc neîncetat apariția vreunui nou rasism și sunt convinși

Conform unui sondaj IFOP-*La Croix* din iulie 2011.

că islamul constituie ultimul subiect al oprimării din istorie. Ieri erau arătați cu degetul Salman Rushdie, Ayaan Hirsi Ali, Taslima Nasreen, Irshad Manji, în zilele noastre beneficiază de același tratament Chahdortt Djavann, Malika Sorel, Dounia Bouzar, Kamel Daoud, Waleed Al-Husseini, Boualem Sansal. La Paris, de exemplu, un colectiv alcătuit din istorici și alte personalități din lumea academică a trimis în februarie 2016 o petiție la redacția revistei *Le Monde*, în care îl acuză pe scriitorul algerian Kamel Daoud că vehiculează clișee islamofobe în analiza evenimentelor de la Köln, din noaptea de Anul Nou 2015, când aproape cinci sute de femei germane au fost agresate sexual de către tineri în majoritate provenind din țările Magrebului.¹ Scriitorul amintise, într-un editorial din 31 ianuarie 2016, relația patologică cu sexualitatea din numeroase state islamice și șocul cultural resimțit de un număr important de imigranți din Magreb la vederea femeilor care se plimbă libere pe străzi. Nu era primul care punea respectivul diagnostic, de la Chahdortt Djavann, Irshad Manji, Wafa Sultan, Ayaan Hirsi Ali, până la Tahar Ben Jelloun sau Fethi Benslama, sunt numeroși scriitorii, politologii, romancierii, psihanalistii originari din Orientul Mijlociu sau din Africa de Nord care au subliniat mizeria sexuală, surghiunirea femeilor, interzicerea homosexualității în lumea arabo-musulmană. Pentru semnatarii petiției, Kamel Daoud greșea atunci când aplica însă acea analiză evenimentelor de la Köln, care tocmai avuseseră loc. Pentru ei nu s-a pus problema să-și exprime anumite dezacorduri sau să nuanțeze punctul de vedere al scriitorului algerian, ci să-i închidă gura, acuzându-l de rasism, deși era condamnat la moarte printr-o *fatwa* pronunțată de un imam salafist din Algeria, încă din 2015.²

Le Monde, autor colectiv, „Kamel Daoud recycle les clichés orientalistes les plus éculés” („Kamel Daoud reciclează clișeele orientaliste cele mai tocite”), 12 februarie 2016.

Între timp, imamul, vechi militant al Frontului Islamic al Salvării, a încasat, pe 8 martie 2016, de la un tribunal din Oran, o condamnare la șase luni de închisoare, dintre care trei cu executare.

Odată cu această petiție, nu ne mai aflăm în aria dezbaterii intelectuale, ci a demonologiei. Lucrurile care s-au petrecut la Köln sunt atât de grave, încât ar trebui să începem prin a nu spune nimic despre ele. De altfel, petiționarii nici nu au de spus ceva anume cu excepția ideii de a nu cădea „în banalizarea discursului rasist”. Un fel de interdicție ar apăsa asupra interpretării atunci când este vorba despre persoane provenite din Magreb sau din Orientul Apropiat. Incredibilă întoarcere cu o sută optzeci de grade, caracteristică oricărei „stângi” multiculturale: evanghelia antirasismului este mai importantă decât evenimentele însele, respectul culturilor mai important decât protejarea persoanelor. Și nici violul nu mai este o crimă astfel așezat în context. Așa ceva explică, de exemplu, sociologul Éric Fassin, specialist în discriminare: „Datoria științelor sociale este să nu aibă încredere în explicațiile esențialiste. Oamenii aceia nu au comis respectivele fapte fiindcă sunt musulmani. Există aici o finalitate politică. Pe cine au atacat ei? Pe niște femei germane albe. Nu s-au dus să violeze prostituate. Lucru care oferă un sens actului lor de violență.”⁴¹ Altfel spus, să agresezi sexual femei albe, deci „dominante”, are o semnificație care atenuează sau minimizează amploarea infracțiunii, care se transformă într-un act politic. Dintr-odată, oribilitatea violului se diluează în epopeea mai amplă a emancipării damnaților planetei.

Așadar, să le fie rușine musulmanilor liberali care îndrăznesc să-și critice confesiunea religioasă ori să pună sub semnul întrebării moravurile din țara lor. Poliția religioasă pedepsește cu asprime acești renegați etnici, acești dezertori a căror exprimare trebuie înăbușită din fașă. Astfel, un alt specialist în islam, Alain Gresh, jurnalist la *Le Monde diplomatique*, își permite, în timpul unei audieri la Senat, pe 10 februarie 2016, să-l blameze pe imamul din Drancy, Hassan Chalghoumi, a cărui crimă principală este aceea că s-a dus în Israel și nu s-a arătat dușmănos față de

Le Monde, sâmbătă 7 mai 2016, citat de Raphaele Bacqué și Ariane Chemin.

evrei: „Imamul Chalghoumi, idol al mass-mediei, nu înseamnă nimic în cadrul comunității musulmane. Musulmanii îi interpretează cuvintele ca pe niște insulte.”¹ Să ne amintim că imamul din Drancy, condamnat la moarte de integriști, trăiește înconjurat de gărzi de corp. Cât despre intelectualii francezi musulmani sau jurnaliștii liberali precum Abdennour Bidar, Abdelwahab Meddeb (dispărut în 2014), Rachid Benzine, Malek Chebel (mort în 2016), Waleed Al-Husseini (palestinian refugiat în Franța), Mohamed Sifaoui, aceștia nu sunt decât niște „pocăiți media-tici” care justifică islamofobia viscerală a nonmusulmanilor.² Așa, de pildă, ce sunt feministele din *Ni Putes Ni Soumises*³? Niște activiste de extremă dreaptă, contaminate de alianța cu mișcă-rile identitare.⁴ Nu sunt altceva decât niște „substitute indigene”, confirmă Pierre Tevanian referindu-se la purtătoarea de cuvânt din acel moment, Sihem Habchi.⁵ Sau, cum se exprimă un membru al grupusculului confesional identitar Indigenii Republicii, „forțe paramilitare ale sistemului rasist” a căror sarcină este să „dea lovitura de grație onorabilei familii magrebiene.”⁶ Formula este interesantă, semnificând două lucruri complementare: o cetățeană franceză de origine magrebiană rămâne magrebiană oricum și orice-ar fi și nu poate niciodată să ajungă franțuzoaică de-a binelea. Și, prin urmare, o femeie musulmană rămâne pen-

Site-ul Zaman France.

„Figura pocăitului (...) este reprezentată de intelectuali musulmani așa-ziși «moderați», care alimentează înțelegerea comună a islamului, mai ales în legătură cu interdicția de a se purta voalul islamic în școlile publice din Franța (Abdennour Bidar, Malek Chebel, Abdelwahab Meddeb, Mohamed Sifaoui etc.), justificând islamofobia viscerală a unei Oriana Fallaci din Italia”, în Abdellali Hajjat, Marwan Mohammed, *Islamophobie, op.cit.*, p. 117, nota B. Care este legătura dintre acești autori și Oriana Fallaci? Niciuna, bineînțeles, dar ca în orice proces de intenție, trebuie lucrat prin amalgamare.

3 Fondată în 2003 de către Fadela Amara, asociația feministă își propune să denunțe violența din cartiere la adresa femeilor.

4 A. Hajjat, M. Mohammed, *Islamophobie, op.cit.*, p. 139, nota B, cu trimitere la Christine Tassin.

5 Pierre Tevanian, *La Haine de la religion (Ura religiei)*, La Découverte, 2013, p. 108.

6 Houria Bouteldja, *Les Blancs, les Juifs et nous (Albii, evreii și noi)*, la Fabrique Éditions, 2016, p. 76.

tru totdeauna prizonieră a culturii sale de origine. E bizar cum un anume stângism trage după el cele mai fanate clișee coloniale.

Așadar, asistăm la o vânătoare de vrăjitoare dusă de fundamentalisti și de aliații lor marxizanți, coalizați pentru a menține islamul ca bloc inamovibil. Trebuie blocată orice speranță a vreunei mutații în teritoriile coranice și trebuie atacați dur dizidenții. Acuzația de islamofobie nu este nimic altceva decât o armă de destructurare în masă a dezbaterii intelectuale. De douăzeci de ani încoace, suntem martorii fabricării unui nou delict de opinie, analog cu ceea ce se făcea odinioară în Uniunea Sovietică împotriva „dușmanilor poporului”. Paznicii dogmei veghează încruntați ca nu cumva să apară nici cea mai mică încălcare sau aluzie în acest sens. Simplul fapt de a aminti „problema musulmană” atrage fulgerele cenzorilor și amenințări cu procese.¹ Este vorba deci de a înfiera tinerele care își doresc să renunțe la voal și să meargă pe stradă cu capul descoperit, fără să fie făcute în toate felurile, care vor să se mărite cu cei pe care-i iubesc, nu cu cei care li se impun, trebuie să fie făcuți praf acei francezi, englezi, germani, italieni de origine turcă, pakistaneză, algeriană, africană, care își cer dreptul la indiferență religioasă și doresc să trăiască fără a depune jurământ de credință comunității în care s-au născut. Problema este deplasată din planul intelectual în cel cultural, orice obiecție ori voință de secesiune fiind văzută ca trădare „rasistă”. Calificativul este bizar întrucât rasismul, în înțelesul clasic al termenului, înseamnă să vezi în culoarea pielii, în etnie, în clan un determinism de netrecut. Or, iată că încercarea de a scăpa de undeva este și ea denunțată de sufletele binevoitoare ca act rasist.

Anatema a atins și lumea universitară, după cum o dovedește scandalul din 2008, dintre specialistul în epoca medievală Alain De Libera, profesor la Collège de France, și istoricul Sylvain

Cum fabrică elitele franceze „problema musulmană”, A. Hajjat, M. Mohammed, *Islamophobia*, op.cit.

Gougueheim, considerat „islamofob savant“, întrucât a susținut într-o lucrare că rolul arabilor în transmiterea cunoștințelor străvechi a fost unul marginal.¹ Ceea ce ar fi trebuit să rămână un dezacord de bun-simț și limitat pe panul erudiției — ar fi greu pentru profani să tranșeze fondul problemei — s-a transformat într-o cabală și o vânătoare de vrăjitoare. În consecință, iată-l pe Sylvain Gougueheim acuzat că ține de extrema dreaptă fiindcă minimizează rolul musulmanilor în constituirea Europei intelectuale. Pe când un alt specialist în ev mediu, Jacques Le Goff, consideră cartea lui Gougueheim „interesantă, dar discutabilă“ și regretă vehemența polemicilor, filosoful Alain De Libera, pe post de Mare Inchizitor, îi aruncă în lada de gunoi a islamofobiei savante nu doar pe Sylvain Gougueheim, dar și pe Fernand Braudel, pe Papa Benedict al XVI-lea, pe Réy Brague, pe Marie-Thérèse și Dominique Ervov, vinovați cu toții că aduc ofrande „monoliților identitari“. În momentul în care eruditul alunecă în polemică și se dedă punerilor la index, nu scapă nici el de facilul pe care îl blamează la alții.

Sylvain Gougueheim, *Aristote au mont Saint-Michel. Les racines grecques de l'Europe chrétienne (Aristotel pe muntele Saint-Michel. Rădăcinile grecești ale lumii creștine)*, Le Seuil, 2008. În legătură cu respectiva polemică, de văzut comentariul lui Rémy Brague care cere să se facă distincția dintre islamul ca religie și islamul în sensul de civilizație, amintind că abia începând din secolul al XII-lea s-a aflat despre Coran și că pentru întâia oară a fost comentat de Nicolas de Cue în secolul al XV-lea. Contribuția islamului și continuitatea sa în timp pe baza moștenirii grecești sunt reale. Numai că această recunoaștere a celor datorate nu trebuie înțeleasă la fel ca turnarea unui lichid dintr-un vas într-altul: le datorăm arabilor matematicile, astronomia, alchimia și traducerea lui Aristotel la Toledo, punct în care contribuția lui Avicena a fost cea mai importantă. Însă literatura grecească, teatrul, filosofia lui Platon și a lui Plotin au trecut direct de la Constantinopol în Europa, în secolul al XV-lea. În sfârșit, Europa nu a beneficiat de aceste surse decât pentru că, începând din secolul al XI-lea, a efectuat o lucrare uriașă asupra ei înseși, care i-a permis ulterioara renaștere. Receptorul trebuie să se dovedească în stare să-și aproprieze cunoștințele dăruite. (*La Nef*, iunie 2008, nr. 194).

Capitolul 3

Miracolul transsubstanțierii

„Marile religii sunt agenții de transport lucrative către lumea de dincolo. Numai că nimeni nu s-a întors de acolo pentru a ne spune dacă merită să te obosești cu atâta drum.“

Søren Kierkegaard

Rămâne un mister: cel al transformării religiei în rasă, întrucât rasializarea lumii pare a fi cel mai tangibil rezultat al luptei împotriva formelor de discriminare, de un secol încoace. După cum bine știm, o mare confesiune cum este islamul sau cum este creștinismul cuprinde un ansamblu de popoare destul de diferite, situate pe patru continente, și nu poate fi asimilată cu o etnie anume. A vorbi despre islamofobie înseamnă, așadar, a întreține confuzia dintre un sistem de credințe și cei care aderă la respectivul sistem. A critica islamul sau a-l ataca în sensul existenței lui ca sistem ar însemna să stigmatizăm musulmanii (care nu se identifică neapărat cu religia lor), a batjocori dogmele creștinismului ar presupune să stigmatizăm toți creștinii. În acest sens, Rabelais, Erasmus, Voltaire, Diderot, Rousseau nu ar fi zguduit dogmele Bisericii, ci ar fi batjocorit milioane de credincioși care ar fi trebuit, din această cauză, să-i ținuiască la stâlpul infamiei. Tot astfel, a ironiza ateismul sau a respinge scepticismul ar însemna batjocorirea ateilor, ridiculizarea agnosticilor, „stigmatizarea“ lor. Or, a contesta un tip de supunere, a respinge principiile considerate

absurde sau false constituie însăși baza vieții intelectuale și chiar religioase, întrucât religiile, la fel ca ideologiile, au și ele o dată de naștere: ar trebui, deci, să discutăm despre capitalistofobie, liberalofobie, socialismofobie, comunismofobie?

În regimurile civilizate, avem dreptul să respingem marile confesiuni în ansamblul lor, să le considerăm puerile, retrograde, imbecilizante. Avem dreptul de a-i considera pe Moise, Isus și Mahomed drept „Trei impostori”, conform celebrei teze cunoscute în Europa încă din secolul al XIII-lea, pe care Louis Massignon o pune pe seama unei secte ismaelite dizidente din regatul Bahrein, din secolul al X-lea. Sveranul acesteia, Abu Tahir Sulaymân (907–944) ar fi scris: „În lumea noastră, trei indivizi au corupt oamenii: un cioban, un doctor și un cămilar. Iar acest cămilar a fost cel mai neisprăvit ticălos, cel mai rău prestidigitator dintre toți trei.” Pentru cine nu crede, religiile nu sunt altceva decât niște ficțiuni, niște povești mai mult sau mai puțin fermecătoare ori absurde. A le privi luându-ne distanță sau cu neîncredere nu ar trebui să ne aducă nici pedeapsa cu închisoarea și nici, mai rău, acuza de terorism, această Inchiziție aleatorie. Faptul că un Michel Houellebecq a putut fi adus în fața justiției de către Moscheea din Paris pentru că, în 2001, a zis: „Religia cea mai stupidă este, totuși, islamul. Dacă ai citit Coranul, ești terminat”, spune multe despre starea de regresie în care ne aflăm.¹ Aceeași afirmație făcută la adresa iudaismului, creștinismului, budismului abia dacă ar fi trezit

Michel Houellebecq va fi declarat nevinovat de tribunalul corecțional din Paris pe 22 octombrie 2002. În legătură cu acest lucru, Claude Lévi-Strauss, într-un interviu din 10 octombrie 2002, din *Nouvel Observateur*, mărturisea: „Am arătat în *Tropice triste* ce credeam despre islam. Chiar dacă exprimată într-un limbaj mai îngrijit, opinia nu era atât de îndepărtată de cea pentru care, acum, i s-a intentat un proces lui Houellebecq. Cu o jumătate de secol în urmă, un astfel de proces ar fi fost de neconceput și nu i-ar fi trecut prin cap nimănui. Avem dreptul de a critica o religie. Avem dreptul de a spune ceea ce gândim. Am fost însă contaminați de intoleranța islamică. Același lucru se poate spune și despre concepția actuală conform căreia ar trebui să introducem în programele școlare istoria religiilor. (...) Și aceasta, tot o concesie făcută islamului mi se pare, adică ideea că religia ar trebui să pătrundă dincolo de domeniul ei de definiție. Din contră, până acum am senzația că laicitatea pură și dură a funcționat foarte bine”.

o ridicare din sprânceană. Unicul lucru interzis este persecutarea credincioșilor sau împiedicarea exercitării unui cult, cu condiția ca acesta să respecte legile în vigoare. Contra-exemplu flagrant: în timp ce minoritățile creștine din Siria, Irak, Egipt, Turcia, Sudan, Nigeria, Pakistan sunt persecutate, ucise, exterminate, obligate să ia calea exodului, în timp ce catedralele și bisericile sunt puse, în Europa, sub protecția poliției, în timp ce credincioșii sunt amenințați cu moartea, cuvântul „creștinofobie“, sugerat de raportorii ONU, nu prinde și nici nu va prinde vreodată.

Ciudată orbire: majoritar, cândva, în Orientul Apropiat și în Magreb, creștinismul a fost eradicat prin cucerirea arabă fulgerătoare care a invadat Spania, Portugalia, a făcut incursiuni în Franța și a debarcat în Italia (Roma a fost prădată în anul 846 de armatele arabo-musulmane întărite prin prezența berberilor convertiți¹). Tot creștinismul este, în zilele noastre, religia martir în Orientul Apropiat, în Africa și în Asia. În Siria, înaintea războiului civil, existau circa două milioane de creștini protejați de Bashar al-Assad. 40% dintre ei au fost obligați să emigreze, împinși pe calea exilului de opoziția siriană „moderată“, de Frontul Al-Nosra sau Daech. În 1987, în Irak fuseseră recenzați 1,4 milioane de creștini. După cele două războaie din Golf, abia dacă au mai rămas 400 000². Coptii din Egipt, deși protejați de guvern, sunt supuși cu regularitate asasinatelor, răpirilor, persecuțiilor. La Niamey și Zinder, în Nigeria, pe 16 și 17 ianuarie 2015, cu ocazia apariției unei noi coperte a revistei *Charlie Hebdo*, considerată defăimătoare, în revoltele care s-au soldat cu 10 morți și circa 200 de răniți, manifestanții au incendiat 45 de biserici, o școală și un orfelinat creștine, plus un centru cultural. În Franța, țară cu tradiție anticlericală, pot fi ridiculizați Moise, Isus, Dalai-Lama, Papa, pot fi reprezentați în orice poziție, chiar

Bernard Lewis, *Que s'est-il passé? L'Islam, l'Occident et la modernité* (Ce s-a întâmplat? Islamul, Occidentul și modernitatea), Gallimard, 2002, p. 111.

Sursa: RFI, *Les Voix du monde*, Anne Bernas, 3 aprilie 2015.

și în cele mai grotești sau obscene, dar nu este voie deloc să se rădă de islam sub amenințarea înfurierei tribunalelor sau a morții aduse de justițiarul jihadului. El și numai el, dintre toate marile confesiuni, ar trebui să scape de oprobriu sau batjocură. De ce acest tratament preferențial?

Fiindcă transsubstanțierea, transformarea unei substanțe în alta, ține de magie. În primul rând, este vorba de constituirea unei imagini de paria. Faptul că musulmanii din Birmania, de pildă, sunt oprimați, este un fapt de netăgăduit, numai că asta li se întâmplă în special din partea coreligionarilor lor, șiiți, suniți sau radicali. Dacă există masacre, majoritatea lor sunt interconfesionale. Islamul nu trebuie redus la o singură dimensiune, ni se tot repetă, numai pentru a avea o victimă și un mântuitor. Pentru a se ajunge la acest rezultat, nu există ezitări în a se recurge la o întreagă pioasă imagerie, utilizată mai demult pentru maoism sau stalinism. La fel ca proletariatul, conform marxismului, musulmanii ar fi sarea pământului. Omul cu adevărat uman nu ar putea fi decât musulman. Vreți dovada? Conform filosofului Pierre Tevanian, toți „Albii” sunt rasiști, toți musulmanii progresiști din naștere: „Este dovedit statistic că opiniile rasiste, xenofobe, islamofobe sunt mai răspândite printre Albi decât printre non-Albi.”¹ Iată aici un minunat exemplu reduționist: albul pielii ne-ar pune pe fiecare dintre noi într-o naturală dispoziție rasistă (în context, autorul citatului ar trebui felicitat că a scăpat de această fatalitate biologică). Puțin mai încolo, Pierre Tevanian scrie: „Grupurile de musulmani supuse sondajului de opinie sunt net mai progresiste decât restul populației când vine vorba despre ajutorul social, redistribuirea bogățiilor, rasismul și xenofobia.”² Dincolo de invocarea eminamente fantezistă a statisticii, să notăm că această superioritate morală ține de arbitrarul pur.

Pierre Tevanian, *La Haine de la religion*, op.cit., pp. 65–66
Ibid., p 67.

De ce să alegem această religie, excluzându-le pe toate celelalte? Fiindcă este înlocuitoarea unui marxism și a unei concepții despre responsabilitatea Occidentului față de lumea a treia, ambele în agonie¹, fiindcă incarnează o putere de devoțiune care pe noi ne-a părăsit. Plecând de aici, ar trebui să tratăm islamul și credincioșii săi cu un tact, o răbdare, o abilitate de care nu se bucură nici evreii, nici creștinii, nici budiștii, nici hindușii. Astfel, explică Régis Debray, este necesar să facem distincția dintre opinii, revocabile și fragile, și convingeri, care angajează întreaga ființă. Acestea din urmă, chiar dacă nu pot pretinde statutul de adevăr universal, constituie „o vatră vie a existenței, a destinului și a expansiunii.”² Concluzia: „Contrazicem o opinie, rănim sau lovim o convingere.” Numai că maturitatea democratică presupune să acceptăm că pentru alții pot fi doar simple opinii ceea ce pentru noi înseamnă cele mai intime convingeri, certitudinea că ne aflăm în posesia adevărului. Dacă vreau să-i conving pe ceilalți că certitudinile mele sunt perfect fondate, trebuie să utilizez arma argumentației, a persuasiunii, a dialecticii, nu a cuțitului și a revolverului. Dacă nu ar fi fost necesar să vexeze credințele altora, omenirea nu ar fi depășit niciodată nivelul primar și naiv al credințelor, rămânând la formele primitive de religie. Toate monoteismele s-au născut prin depășirea riturilor păgâne sau politeiste ale grecilor, romanilor, galilor, celților, zoroastrienilor, animiștilor. Și-a pus cineva, pe atunci, întrebarea dacă nu cumva erau rănite conștiințele pontifilor colegiului sacerdotal suprem din Roma antică, flaminilor, druizilor, șamanilor, vrăjitorilor? Vine un moment în care învățământul, evoluția moravurilor, dezvoltarea cunoașterii pot intra în conflict cu una sau alta dintre credințele religioase, în fața cărora nu trebuie să se plece. Să interzicem tezele

Lucru pe care l-am mai semnalat în *Le Sanglot de l'homme blanc* (*Suspinul omului alb*), Seuil, 1983, și, mai ales, în *La Tyrannie de la pénitence* (*Tirania penitenței*), Grasset, 2006.

Régis Debray, *Ce que nous voile le voile. La République et le sacré* (*Ce ne ascunde voalul. Republica și sacru*), Gallimard, 2004, pp. 30-31.

darwiniste întrucât creaționiștii, evangheliștii sau partizanii lui Fethullah Gülen sunt împotriva?

Dar, subliniază Régis Debray, nu ne oprim și noi în fața Shoahului, ca în fața unui tabu de care nu avem voie să râdem, deși ne permitem să criticăm islamul?¹ Nu cumva acesta a devenit noul cult în fața căruia ne plecăm? Acest exemplu, clasic pentru propaganda integriștilor iranieni, confundă două categorii de natură diferită, faptele și credința, un eveniment istoric și o credință religioasă. Este o greșeală epistemologică să pui semnul de egalitate între un masacru (genocidul armean sau tutsi, Shoahul, toate realități demonstrabile) și un adevăr revelat, de nedovedit pe cale rațională. Dacă unii îndrăznesc să-i critice pe Moise, Isus, Vishnu, Mahomed, Buddha, atunci de ce să nu râdem de Dachau, Bergen-Belsen, Treblinka, după cum a făcut-o fostul președinte al Iranului, Ahmadinejad, în timpul unui concurs de caricaturi având ca temă Holocaustul, organizat pentru prima oară în august 2006 la Teheran? Sinistru amalgam: nu i-ar da nimănui prin cap să manifeste o atitudine batjocoritoare la adresa Noptii Sfântului Bartolomeu, a dragonadelor² din vremea lui Ludovic al XV-lea împotriva protestanților sau a masacrelor de la Sabra și Shatila, din Liban³. Pentru ca certitudinile unora să nu le rănească pe ale altora, avem nevoie de legi, de obișnuința coabitării, de obiceiuri comune compatibile cu libertatea de expresie, cu condiția ca un cult anume să nu-și aroge drepturi exorbitante și să nu pretindă dovezi de respect pe care le refuză, însă, altora. Problemele apar atunci când credincioșii țin să impiezeze asupra spațiului public, pentru a-și impune pretențiile: refuzul dreptului de acces la piscină sau la sălile de gimnastică pentru fete, voalul islamic integral,

Régis Debray, „Le curseur des délicatesses est passé du sexe au religieux“ („Acul indicator al delicateții a trecut de la sex la religios“), *Le Monde*, 2015.

Persecuțiile la care au fost supuși protestanții între 1681 și 1759, în timpul cărora erau folosite trupele de dragoni. (*N.t.*)

3 Masacru comis într-o tabără de refugiați palestinieni, în timpul războiului din Liban, în zilele de 16–18 septembrie 1982. (*N.t.*)

obligăția purtării costumelor tip burkini la plajă etc. Legea și nu religia stabilește ce e licit și ce ilicit, iar datoria cetățenilor este de a se conforma, indiferent de apartenența lor.

O mare confesiune cum este islamul care, totodată, a fost și o uriașă civilizație, îmbrățișată, de altfel, de un ansamblu vast de populații, nu poate fi asimilată unei etnii anume, chiar dacă arabii sunt poporul său far, soclul său antropologic. Există tot atâtea islamuri câte continente, dar a apărut acum tendința de a fi uniformizate sub jugul wahabismului cuceritor, promovat de Arabia Saudită.¹ După cum discriminarea se referă la persoane vinovate că sunt ceea ce sunt — negri, arabi, evrei, galbeni, albi —, discuțiile de natură religioasă ajung la spiritul textelor sacre, punctele litigioase fiind mereu susceptibile de exegeză, de transformare, întrucât și ele sunt produsul unor momente istorice precise. Racializarea religiosului nu este o dovadă de forță: *credința devine o identitate* care se vrea în același timp recunoscută și protejată, un grup special de comunicare cu Cel de Sus.

În sfârșit, islamul ar merita un tratament special întrucât, mai mult decât oricare altă religie, este o „religie a oprimaților” (Emmanuel Todd²). Obiecția este stranie din moment ce se știe că în grupul țărilor musulmane se găsesc câteva dintre cele mai bogate națiuni de pe glob și, invers, printre cei aproape trei miliarde de creștini se află câteva sute de milioane de oropsiți și de năpăstuiți ai sorții. O credință religioasă nu se judecă nici pozitiv, nici negativ după nivelul de trai al indivizilor care se știe că o practică și nici după natura regimului politic în care este predominantă. Că majoritatea statelor arabo-musulmane sunt de tip

Hamadi Redissi, *Le Pacte de Nadjd: Ou comment l'islam sectaire est devenu l'islam (Pactul de la Nadjd, sau cum islamul sectar a devenit Islamul)*, Seuil, 2007.

Emmanuel Todd, *Qui est Charlie? (Cine e Charlie?)*, Seuil, 2015. În această carte, Emmanuel Todd susține că Mahomed este „personajul central al unui grup precar și discriminat în Franța”, iar islamul este o religie a celor săraci, pe când „catolicismul zombi” care domnește în Hexagon traduce reacția unui popor vichyst și islamofob. Pentru a lăuda islamul, drept indiscutabil al autorului, acesta calcă în picioare creștinismul.

despotic, excepție făcând numai câteva, printre care Tunisia, este o realitate care nu face decât să justifice urgența criticii fundamentului religios al guvernelor în cauză. În sfârșit, în Franța, de o jumătate de secol încoace, a apărut o întreagă clasă de mijloc de origine magrebiană, care nu are nevoie de compasiunea lui Emmanuel Todd pentru a se dezvolta. A invoca opresiunea înseamnă a lega credința Profetului de frazeologia despre damnații pământului, proprie stângii, și a-i acorda astfel un ultim răgaz de existență. Ceea ce este impropriu numit „umilirea arabo-musulmană” ține în primul rând de constatarea că multe societăți care nu urmează învățăturile Coranului (China, Indochina, Rusia, Asia de Sud-Est, Statele Unite, Europa, America Latină) se descurcă mai bine și economic și politic, și că, la urma urmelor, o mare parte a globului este profund dezinteresată de această religie. Mai mult decât ostilitatea, tocmai constatarea acestei indiferențe este umilitoare, după cum insultătoare pare a fi, pur și simplu, existența altor religii care opun Islamului șocul insuportabilei lor alterități. Oare cum de este cu puțință ca minunea minunilor revelațiilor, cea a Profetului, să fie ignorată de necredincioși, de păgâni și, mai rău, de atei? Islamofobia este în primul rând numele unei răni narcisiste întoarse pe dos de ranchiună.

Partea a doua

**Stânga, bolnavă
de refuzul realității**

„Pentru un spirit occidental modern este de neconceput că există oameni care luptă și mor într-un număr atât de mare pentru niște simple divergențe religioase. (...) A admite că o întreagă civilizație poate, din spirit de obediență față de conducătorii ei, să acorde primatul religiei, ar fi să cerem prea mult spiritului occidental. (...) O atitudine care se reflectă în actuala incapacitate, și politică, și jurnalistică, și științifică, de a recunoaște importanța factorului religios în problemele curente ale lumii musulmane, și în recursul, în consecință, la un limbaj în care este vorba despre stânga și dreapta, despre progresism și conservatorism, o întreagă terminologie occidentală a cărei utilizare, menită să explice fenomenul politic musulman, este la fel de potrivită și lămuritoare ca relatarea unui meci de tenis făcută de un specialist în rugby.“

Bernard LEWIS
Le Retour de l'Islam (Întoarcerea Islamului),
Gallimard, 1985, p. 444

Capitolul 4

Islamo-stângismul sau conjuncția resentimentelor

„Dacă un corp de gardă ar putea fi religios i s-ar părea islamismul religia ideală, cu stricta sa respectare a regulilor religioase (rugăciuni de cinci ori pe zi, fiecare însoțită de 50 de mătânii), cu trecerea în revistă a tuturor detaliilor și grija de curățenie (spălatul ritual), cu promiscuitatea masculină atât în viața spirituală cât și în îndeplinirea funcțiilor organice; și fără femei.“

Claude Lévi-Strauss, *Tropice triste*, trad. Eugen Schileru și Irina Pișlaru-Lukacsik, Ed. Științifică, București 1968, pag. 420

În 1994, un anume Chris Harman, liderul SWP (Socialist Workers Party), minuscul partid troțkist britanic afiliat la cea de-a patra Internațională, a scris un lung articol intitulat „Le Prophète et le Proletariat“ („Profetul și Proletariatul“), în care propovăduia alianța între militanții de stânga și asociațiile musulmane radicale care, în mod greșit, după părerea lui, erau calificate drept retrograde. Din contră, oile rătăcite ale islamismului trebuiau aduse în sânul stângii și mobilizate în serviciul singurei cauze care merita atenția: distrugerea capitalismului. „În trecut, stânga a comis două greșeli față de islamism. Prima a fost aceea de a-i considera drept fasciști cu care nu era posibilă nicio legătură. A doua a fost aceea de a-i lua drept progresiști, deci de necriticat. Islamul, ca orice altă mare religie, a știut întotdeauna să se adapteze condițiilor materiale și să oscileze între promisiunea unei anume protecții acordate celor oprimați și

a protecției pentru opresori, garanții ale oricărei schimbări prin forță.“ Amintind că bogații au numai obligația impozitului islamic, *zakat*-ul de 2,5% care se dă celor săraci, Chris Harman vede în apelul în favoarea întoarcerii la califat, la practicile din vremea Profetului, o formă a revoltei împotriva condițiilor epocii actuale. Este vorba despre resuscitarea spiritului fondator al islamului, după cum acționase și Khomeini la vremea lui. Fundamentalistii nu țin atât la întoarcerea în timp, cât la contopirea tradiției cu modernitatea prin regenerarea religiei. Deci nu toți sunt reacționari. Islamismul, explică liderul troțkist, este o mișcare revoluționară care dovedește un real interes pentru clasele sociale, dar nu merge până la capăt în această logică. O parte din aceste clase, mai ales cele angajate în agricultură, au pierdut confortul modului de viață anterior, fără să fi ajuns la cine știe ce siguranță materială. În aceste condiții, moscheea devine punctul lor de reper, o poartă de trecere între o modernitate prost înțeleasă și mediul tradițional. Numai că aceste mișcări politico-religioase nu sunt cu adevărat progresiste: menajează clasele dominante și mobilizează furia populară, pe care o și înăbușă deopotrivă. Religia, conform unui paradox deja perceput de Marx, este și rezistență, și opresiune, fără a face distincția dintre aceste două categorii. Din această cauză, în teritoriile Islamului, mișcările de revoltă degenerază adesea în războaie fratricide. Islamiștii știu să cristalizeze furia majorității și să obțină ascultarea „ordinelor unui Comitet central ocult“, dar se opresc la jumătatea drumului. Radicalismul lor este o „utopie ce emană dinspre o fracțiune ajunsă în dizgrație a noii mici burghezii“. Nu pot fi condamnați, dar nici aprobați pentru faptul că reprimă femeile libere, homosexualii și minoritățile etnice sau religioase. În concluzie: „Islamiștii nu sunt aliații noștri, dar nici nu trebuie să-i respingem“, întrucât oscilează între revolta radicală și compromisuri. În consecință, comuniștii revoluționari trebuie să profite de aceste contradicții. „Acolo unde islamiștii sunt în opoziție, regula noastră de comportament trebuie să fie: «Cu islamiștii câteodată, cu statul niciodată».“

Ridicolul acestei analize stă în disproporția ei, venind din partea unei secte microscopice, apărută dintr-o dizidență la mișcarea comunistă în agonie și care analizează dacă este oportun sau nu să se alieze cu o religie puternică, beneficiind de un miliard și jumătate de adepți. Islamul vorbește în numele lui Dumnezeu, Chris Harman în numele lui Leon Troțki, acest Stalin avortat, perdantul radical al bolșevismului, asasinat în Mexic în 1940, de Ramón Mercader, din ordinul Tătucului popoarelor. De unde și dezechilibrul acestui Socialist Workers Party: acest grupuscul de câteva mii de persoane, apărut în urma multiplelor sciziuni din cadrul celei de-a patra Internațională, militează pentru dreptul de a critica religia, pentru dreptul de a o practica, pentru dreptul de a nu purta voalul islamic sau dreptul de a-l purta „în țări rasiste precum Franța”. Pentru arabofonii din Algeria, dar și pentru berberofoni și pentru francofoni. Talmeș-balmeș politic care își dorește să împace toate contrariile și dovedește dificultatea de a altoi marxismul intransigent cu considerații teologico-politice. Este, prin urmare, vorba despre a înregimenta islamiștii în vechea nouă stângă și de a practica șpagatul politic. Numai că acești „stângiști ai lui Allah” (Claude Askolovitch) nu se limitează la o singură dovadă de inconsecvență. Vor adopta strategia specifică troțkiștilor, numită „infiltrare”: tehnica imersiunii cât mai profunde în mișcarea islamistă, pentru a profita de avântul ei, deturnând-o, în același timp, de la scopul inițial. Strategie riscantă, care se poate întoarce împotriva promotorilor. Speranța acestei subțiri minorități ultrastângiste de a se folosi de islamul radical ca de un vârf de lance al unei noi insurecții nu funcționează fără gânduri ascunse de ambele părți, întrucât și islamul visează să penetreze batalioanele progresiste pentru a avansa la adăpostul acestei cauțiuni morale. Ceea ce e cel puțin un pact al șarlatanilor. După toate aparențele, suntem în prezența unei duble șmecherii: unii susțin purtarea vălului islamic în Europa, în numele luptei împotriva islamofobiei și a rasismului de stat; ceilalți se folosesc de o retorică revoluționară, prefăcându-se că atacă

piața, mondializarea, pentru a impune mai bine extinderea credinței coranice. Certitudine a extremei stângi: nu există fanatism religios, deoarece nu există autonomie a religiei. Nu există decât „furia victimelor capitalismului“. Totul este redus la un numitor comun: economia. Islamul în sine nu este decât o fantasmagorie. După cum se exprimă Alain Badiou: „Răul ne vine de mai departe“¹, din eșecul istoric al comunismului care a eliberat energia feroce a capitalismului. În acest vid, un nihilism suicidal o ia pe calea religiei, ca o „halucinație“, în lipsa unei propuneri strategice globale pentru cei tineri. Dacă e să ne luăm după Alain Badiou, jihadiștii, teroriștii kamikaze, nu au fost, la început, decât niște persoane îndurerate, de neconsolat, din cauză că s-a prăbușit zidul Berlinului!² Certitudine ultrastângistă: *Islamul radical se înșală în privința radicalității*, dovedind un elan rătăcit pe calea dogmei, în loc să atace monstrul pieței libere.

Numai că aceste legături împotriva dușmanului comun (Marele Capital) nu țin doar de oportunismul politic. Dincolo de stângism și de credință, și unii și alții împărtășesc o aceeași experiență: cea a ostracizării istorice. Visul comunist s-a prăbușit în 1989, tot așa cum islamul și-a început de secole declinul, realitate vizibilă în special de la desființarea califatului, în 1924, când Atatürk a avut grijă să instaureze în Turcia statul laic. Islamul „neconsolat de debarcare“ (Abdelwahab Meddeb³) este o religie rănită, care visează

Alain Badiou, *Notre mal vient de plus loin (Răul ne vine de mai departe)*, Fayard, 2016.

Despre faptul că stânga europeană nu înțelege nimic din fenomenele religioase, de văzut și excelentul eseu al lui Jean Birnbaum, *Un silence religieux. La gauche face au djihadisme (O tăcere religioasă. Stânga față-n față cu jihadismul)*, Seuil, 2016. Orientalistul Bernard Lewis observase deja respectiva cecitate în cartea sa *Le Retour de l'Islam (Întoarcerea Islamului)*, Gallimard, 1985.

3 Abdelwahab Meddeb, *La Maladie de l'islam (Malădia islamului)*, Seuil, 2005, cap. 1.

să-și refacă măreția pierdută. Recursul sistematic la terorism nu este o dovadă de vitalitate, ci de panică. Violența extremă este un simptom al neputinței. Dacă extrema stângă face curte teocrațiilor totalitare, cum a procedat și față de dictaturile partidului unic, aceasta se întâmplă și dintr-o *solidaritate a perdanților*: își răzbună decepțiile, asociindu-se cu unica forță capabilă să îngrijoreze lumea occidentală — radicalismul islamic. Este o reunire a resentimentelor, un cerc al bolnavilor. Stânga a pierdut totul, clasa muncitoare, URSS-ul, China, Cambodgia, lumea a treia cu excepția Islamului, noua Internațională a Damnaților. Bigotismul neobolșevic al credincioșilor rătăciți ai marxismului impresionează prin faptul că-și constrânge militanții la cele mai groaznice contorsiuni ideologice. Islamul devine ultima Mare Poveste de care să se agățe și care înlocuiește comunismul, decolonizarea, panarabismul. În categoria bunului exemplu revoluționar, mujahedinul, fedainul, jihadistul, martirul Hamas sau Al-Qaida înlocuiesc proletarul, luptătorul de guerilă, damnatul, palestinianul. Revoluția, această Mare Absență, este, de acum, dusă mai departe de credincioșii Semilunii. Măreția și demnitatea musulmanilor provine din ceea ce sunt acum ei, ei și numai ei, adică Purtătorii Promisiunii.

Însă extrema stângă nu mai vrea puterea, ci doar forța de a face rău, dorind să-și convertească neputința teoretică, politică, filosofică în puterea de a obstrucționa, de a împiedica. Noua sa dragoste față de islam nu este altceva decât un subterfugiu pentru a-și putea lovi mai bine adversarul dintotdeauna, Capitalul și Occidentul. A se declara „Pentru musulmani”¹ înseamnă a ridica un alt fel de bâță cu care să lovească societatea burgheză, fără să reușească s-o distrugă. Schimbarea s-a produs odată cu răsturnarea șahului Iranului, în 1979–1980, moment care va constitui cu adevărat matricea orbirii. Balul îl deschide Michel Foucault, cu însuflețirea sa bine-cunoscută, plecând entuziasmat în Iran.

Edwy Plenel, *Pour les musulmans (Pentru musulmani)*, La Découverte, 2015.

Nefiind vreodată marxist, persifla revoluțiile ratate: 1848, Comuna din Paris, Sankt Petersburgul, Cuba, Beijingul, Phnom Penhul. Era în căutarea unei noi emoții, a unei subversiuni spirituale care să scoată din uz schemele anticolonialiste clasice. Să se termine odată cu profesiunile de credință laborioase despre lupta de clasă ori despre cea antiimperialistă. Credința mobilizează masele mai bine decât speranța naivă în viitorul socialismului. Proaspăt luminat de ucenicia la textele lui Henry Corbin, marele specialist în šiism, Foucault vedea, la Teheran, învierea în plin Orient a predicilor lui Savonarola ori ale lui Thomas Munzer, pe scurt, nașterea unei „spiritualități politice”. „Are loc, aici, o insurecție a oamenilor cu mâinile goale, care vor să ridice formidabila greutate ce apasă asupra fiecăruia dintre noi, dar mai ales asupra lor, a acestor trudituri ai petrolului, a acestor țărani de la frontierele imperiilor: greutatea lumii întregi. Poate că este cea dintâi mare insurecție împotriva sistemelor planetare, forma cea mai modernă a revoltei și cea mai nebunească.” Acești exaltați care se ridicaseră împotriva regimului şahinșahului și a lumii occidentale încarnau speranța în dreptate și purtau cu ei un potențial mesianic, dincolo de frontiere și de țări. La Teheran, opiumul popoarelor, conform lui Karl Marx, devenise hrana indispensabilă a reînnoirii. Iraniienii își doreau să schimbe nu doar suveranul, dar „să se schimbe și pe ei înșiși (...) reînnoindu-și întreaga existență prin refacerea legăturii cu o experiență spirituală pe care consideră că o găsesc în miezul islamului šiit”¹. Călăul teocrat Khomeini era considerat de filosoful francez „un bătrân sfânt exilat la Paris”². Religia era purtătoarea unei cerințe radicale de transformare de sine.

Până la urmă, Foucault, preferând „enigma revoltei” revoluției anticapitaliste, își va vedea speranța supusă dușului rece al

Michel Foucault, *Dits et écrits (Spuse și scrise)*, pp. 747–748, citat în Julien Cavagnis, „Foucault et le soulèvement iranien” („Foucault și revolta iraniană”), *Cahiers philosophiques*, nr. 130, 2012.

Michel Foucault, *Dits et écrits*, Gallimard, 2001, tomul 2, p. 711, *Revolta iraniană...*

evoluției regimului iranian. În pofida redutabilei sale lucidități și a voinței sale de a inventa un „jurnalism transcendentă”, a căzut pradă exotismului Mântuitorului oriental. Într-un text încălzit și abundând în nuanțe, va explica faptul că revolta este inerentă în societățile omenești, chiar dacă poate ajunge la o nouă formă de tiranie. Însă una nu anulează suflul viu al alteia.¹ Este limpede că lui Michel Foucault i-a cam lipsit acea înțelepciune antitotalitară pentru care, la vremea respectivă, dizidenții din lumea comunistă erau totuși un exemplu. Prizonier al propriilor ochelari de cal, s-a prăbușit sub greutatea prejudecăților antioccidentale specifice elitei intelectuale, uitând că revolta de secol XX și-a pierdut inocența. Această revoltă nu-și mai fundamentează pe ea însăși propria legitimitate, nu mai deține toate drepturile, trebuind să justifice, desfășurându-se, universul pe care-l anunță, să dovedească faptul că nu este împinsă de la spate de cine știe ce înfiorătoare voință de revanșă. Poate că întotdeauna ai dreptate să te revolți, cum se spunea în 1968, dar nu ai dreptate pe toate planurile când o faci. Din acest punct de vedere, este suficient să citești textele foarte clare ale ayatolahului Khomeini în legătură cu ura sa față de democrația parlamentară și față de civilizația occidentală.²

„Inutile de se soulever?” („Este inutil să ne revoltăm?”), *Le Monde*, 11-12 mai 1979.

Vezi Cărticica verde a ayatolahului Khomeini, Éditions libres Hallier, 1979, culegere de texte diverse, traduse din limba farsi. Khomeini afirmă acolo, încă o dată, superioritatea absolută a Coranului față de oricare altă formă de religie și trimite lumea occidentală la originea ei satanică. „Europa (Occidentul) nu este decât un ansamblu de dictaturi pline de nedreptăți; întreaga omenire trebuie să lovească cu un pumn de fier acești intriganți, dacă vrea să-și regăsească pacea. În cazul în care civilizația islamică ar fi condus Occidentul, nu am mai fi fost obligați, în ziua de azi, să asistăm la aceste uneltiri sălbătice de care și fiarelor le-ar fi fost rușine. Dacă s-ar aplica fie și numai pentru un an legile punitive ale islamului, ar fi dezrădăcinate toate nedreptățile și devastatoarea imoralitate. Greșelile trebuie pedepsite cu legea talionului: hoțului să i se taie mâna, criminalul să fie omorât, nu băgat la închisoare, femeia sau bărbatul adulteri să fie flagelați. Menaajamentele și scrupulele voastre «umanitare» sunt mai degrabă infantile decât raționale. Din perspectiva legii coranice, oricine are dreptul să judece în orice împrejurare, dacă îndeplinește șapte condiții: să fi ajuns la pubertate, să fie credincios, să cunoască perfect legile coranice, să fie drept, să nu fie amnezic, să nu fie bastard sau de sex feminin. În aceste condiții, poate judeca și rezolva într-o singură zi douăzeci de procese diferite, pe când justiția occidentală are nevoie de mai mulți ani pentru aceeași treabă.”

Într-un registru de un stângism mai clasic, Jean Baudrillard vede în această lipsă de raționalitate a revoluției mollahilor o dovadă de vitalitate. În ochii lui, Iranul se prezintă „ca unicul destabilizator activ al terorii și monopolului strategic ale celor doi giganți. (...) Că asta se petrece cu prețul «fanatismului» religios, al «terorismului» moral sau al «barbariei» de ev mediu, cu-atât mai rău sau cu-atât mai bine, nu are importanță. (...) Fără îndoială numai violența rituală, deloc arhaică, violența actuală a unei religii, a unei tribalități care refuză modelele liberei socialități occidentale poate sfida astfel ordinea lumii.”¹ În această privință, Simone de Beauvoir, chiar dacă făcea parte, alături de Sartre și Foucault, din comitetul de susținere a ayatolahului Khomeini exilat la vremea aceea la Neauphle-le-Château, în apropiere de Paris, va manifesta o mai apăsată reactivitate în martie 1979, când o delegație alcătuită din feministe franceze pornise fără ea la Teheran, pentru a se informa cu privire la respectarea drepturilor femeilor. Având opinii diferite în problema voalului islamic — unele au fost de acord să-l poarte pentru a se întâlni cu ayatolahul Khomeini, altele au refuzat —, ele i-au telefonat filosofei rămasă la Paris. Aceasta le-a sfătuit să refuze să poarte voalul. Pe 22 martie a scris următoarea scrisoare destinată susținerii lui Kate Millett pe care noul regim iranian tocmai o expulzase: „Astăzi, condiția femeilor ca atare este pusă în discuție, iată de ce sunt atât de impresionată. Până acum, toate revoluțiile au cerut femeilor să-și sacrifice revendicările pentru succesul acțiunii duse în primul rând sau numai de bărbați. Mă alătur dorinței lui Kate Millett și a tuturor tovarășelor mele care, în acest moment, se află la Teheran: ca această revoluție să facă excepție, ca vocea acestei jumătăți din specia umană să fie auzită. Noul regim va fi și el o tiranie dacă nu va ține cont de dorințele femeilor și nu le va respecta drepturile.”²

Jean Baudrillard, *Le Monde*, 13 februarie 1980. Pe 3 noiembrie 2001, tot în *Le Monde*, Baudrillard va oferi același jubilent comentariu în legătură cu prăbușirea Turnurilor gemene din New York.

Citată de Michel Contat în *Le Point*, 18 martie 2013. Din delegația franceză făceau parte, printre altele, Leila Abou-Saif, Claire Brière, Catherine Clément, Françoise Gaspard, Paula Jacques.

Capitolul 5

Un mariaj contra naturii

„De aceea, evul care a îndrăznit să-și spună cel mai revoltat nu ne oferă să alegem decât conformisme. Adevărata pasiune a secolului al XX-lea e robia.“

Albert Camus, *Fața și reversul, Nunta, Mitul lui Sisif, Omul revoltat, Vara*, traducere Mihaela Simion, Ed. Rao, București, 1994

Imaginea islamului ca forță revoluționară provine de la orientalistul Louis Massignon pentru care solidaritatea acestei religii cu celelalte ar fi trebuit să provoace eșecul ateismului și al decreștinării maseilor occidentale.¹ O jumătate de secol mai târziu, pentru o parte a mișcării progresiste, joncțiunea cu fundamentalismul Semilunii ar fi trebuit să fie ocazia unui al doilea moment de avânt. Chiar dacă este vorba despre un mariaj contra naturii. În așa fel încât putem avea de-a face cu feministe pure și dure care caută să minimalizeze violul când este comis de imigranți și are ca victime femei europene. Să ne întoarcem pentru o clipă la evenimentele din noaptea de Anul Nou, care au avut loc la Köln, pe 1 ianuarie 2016, și care au generat un întreg scandal între interpretări fascinante. O veche activistă a Partidului Socialist, Caroline De Haas, fondatoare a asociației *Osez le féminisme!*, și-a exprimat opinia despre respectivele evenimente într-o postare pe Twitter, din 7 ianuarie 2016, în felul următor: „Celor care ne spun că agresiunile sexuale din Germania se datorează sosirii migranților: ia mai vărsați-vă rahatul rasist în altă parte!“ Raționament percutant. Niciodată schizofrenia dintre

Maxime Rodinson, *La Fascination de l'Islam*, op. cit., p. 100.

feminism și antirasism nu a fost mai apăsată. Masculul în rut nu este vinovat decât dacă este alb, heterosexual și occidental. Ceilalți sunt disculpați aprioric de remușcările postcoloniale. O feministă belgiană, Sofie Peeters, care a realizat un documentar despre hărțuirea sexuală de pe străzile din Bruxelles, a alunecat și ea în aceeași dilemă: „Marea mea spaimă a fost cum să tratez această temă fără a face un film rasist. (...) Nu o spun cu bucurie, dar este vorba despre persoane de origine străină în 95% dintre cazuri. (...) Musulmanii au un comportament destul de insistent în raport cu sexualitatea: o femeie care poartă fustă deja riscă destul de mult.”¹

Odinioară, nu trebuia să critici URSS-ul, de teamă să nu faci jocul imperialismului; în felul acesta a putut prospera atât de multă vreme minciuna totalitară. Acum, refuzul de a recunoaște realitatea face legea. Să ne amintim că primarul din Köln, Henriette Reker, a doua zi după agresiunile sexuale din orașul ei, sugerase femeilor să păstreze distanța „de o lungime de braț” între ele și necunoscuți, pentru a evita problemele și a nu irita băieții sensibili și prea puțin obișnuiți cu libertatea sexuală a occidentalilor. Esențial pentru feministe de stânga este să înecă evenimentele din Köln în marea cadă a echivalenței. „Vom avea unele victime ale violului care ar merita să fie ajutate mai mult decât altele, în funcție de originea agresorilor? Zilnic, de la Köln la Paris, de la Beijing la New York, de la Cairo la Rio de Janeiro, în emisfera nordică și în emisfera sudică, bărbați de înălțimi și de greutate diferite, de meserii diferite, de confesiuni religioase diferite și de toate originile sociale agresează și violează femei”, arată, pe 12 ianuarie 2016, un comunicat colectiv al asociației *Osez le féminisme!* sub titlul: „Suntem complet indignate pentru fiecare femeie violată”. Demonstrația este destul de grosolană și nu e sigur că liniștește victimele. Însă trăim în Europa, continuă comunicatul,

Sophie Peeters, *Femme de la rue (Femeie pe stradă)*, Bruxelles, iulie 2012, Dailymotion.

„în societăți patriarhale în care nu este bine să fi femeie“; așadar, nu trebuie să „instrumentalizăm aceste crime“, să ne spunem că violența machistă este o realitate străină de societatea noastră. „Originea agresorilor nu trebuie să frâneze denunțarea acestor agresiuni, însă condamnăm, în același timp, orice formă de recuperare rasistă a evenimentului, care face rău și victimelor violului și drepturilor femeilor, în general. Lupta împotriva violențelor patriarhale trebuie să fie o prioritate 365 de zile din 365. Prin urmare, indignarea nu trebuie să fie selectivă, întrucât feminismul nu poate avea o geometrie variabilă.“ Argumentul amintește de altele, nenumărate, din vremea Războiului Rece: de câte ori era solicitată susținerea dizidenților din URSS, din Cehoslovacia, vedeai dat ordinul de a nu uita popoarele oprite de imperialismul american, din Africa, Asia și America Latină. Pentru a nu te angaja nicăieri, ajunge să te angajezi peste tot.

Puțină nuanțare în acest domeniu nu ar strica: colectivul de la *Osez le féminisme!* ar fi putut aminti că a fi femeie la Paris, Bruxelles, Stockholm este mai simplu, la nivelul moravurilor, decât la Riad, Islamabad sau Teheran și că, la urma urmelor, în țările occidentale, un set de legi extrem de severe pedepsește crimele împotriva femeilor și copiilor. Este ceea ce se numește stat de drept. Când femeile din Germania au fost violate, pare să fi fost mai urgentă denunțarea eventualului rasism al celor care au indicat originea agresorilor, decât să fie ajutate femeile agresate. Cât despre militanta comunistă Clémentine Autain, care a fost ea însăși violată la 23 de ani sub amenințarea unei arme albe¹, aceasta nu a avut decât un singur răspuns legat de evenimentele respective, și anume următoarea postare pe Twitter: „Între aprilie și septembrie 1945, soldații au violat două milioane de nemțeoaice. Tot vina islamului a fost?“ Dincolo de cifrele arbitrare — care istoric le-a confirmat? —, ce legătură este între soldații sovietici

A mărturisit-o în revista *Elle* din 6 noiembrie 2006.

care au ocupat partea de est a Reichului, după patru ani de război, și migrații primiți cu brațele deschise de Germania doamnei Merkel? Disproporția este totală, situațiile incomparabile. Nu doar că postarea pe Twitter le este fatală „feministelor” noastre, dar mai și dovedește în ce măsură le oscilează reacțiile între negare și stânjeneală. Așteptate să facă un lucru concret, se dau la o parte, inima pendulându-le între violate și violatori.

Stupefiant în aceste palinodii este în ce măsură o anumită parte a stângii este gata să calce în picioare chiar valorile de stânga. Ralierea la mersul pieței în anumite organe de presă trebuie compensată de un radicalism cultural deșănțat. Dacă partidele comunist și socialist din Franța au păstrat o anumită utilizare critică a rațiunii, altermondialistii și troțkiștii augmentează deseori, în fața islamului radical, deruta morală, prin abdicarea de la inteligență. Acest antirasism compulsiv prosperă într-un progresism în plină descompunere, care a renunțat de multă vreme la cel mai mic semn de progres. Să denunți un eventual rasism înainte de a avea grijă să protejezi femeile înseamnă să dai catastrofal peste cap prioritățile. Ce înseamnă în ziua de azi antirasismul? Dragostea de celălalt împinsă până la sacrificiul de sine sau sacrificiul alor săi. Fraternitatea obligatorie cu întreaga omenire, cu excepția propriei culturi. Întrucât există un singur dușman: bărbatul alb heterosexual, urmaș al DWEM, cum se zice prin campusurile studențești americane (*Dead White European Male*, defunctul bărbat alb european). În felul acesta, sunt disprețuite egalitatea dintre bărbați și femei, dubiul salutar, spiritul critic, tot ceea ce în mod tradițional era asociat cu o poziție clară. Numai rasismul îndreptat împotriva noastră este legitim, iar la Celălalt trebuie să aprobăm ceea ce nouă ne refuzăm. *Toleranța față de el trebuie să tolereze și intoleranța lui față de noi.*

Astfel, din dragoste pentru islam, o anumită stângă halal a căzut în idolatrie fără rezerve față de voalul islamic, pentru care a făcut o adevărată pasiune. Întoarcerea la o veche valoare

romantică: exotismul. Se ține cu o încăpățănare dusă până la extaz la vestimentația salafiștilor, la catrafusele lor de bazar orientalizant, tot așa cum, în secolul al XIX-lea, lumea era extaziată de odalisce și de harem. Înduioșarea neocolonială în fața femeilor ascunse sub voal sau a bărbaților bărboși, tipici, în definitiv, divinizarea arhaismelor redescoperite în numele Celuilalt, amintesc de reproșurile administratorilor imperiali adresate intelectualilor naționaliști¹. În acest sens, pentru anumiți intelectuali, o femeie musulmană care nu poartă voalul și este mândră de acest lucru nu poate fi decât o vândută autorităților coloniale². Aceste uriașe conștiințe ar fi gata să acopere cu totul femeile pentru a-și scoate în evidență convingerile. O tânără de origine arabă emancipată este o trădătoare, spălată de cultura sa originară printr-o „simplă cosmetizare” și devenită, pentru mass-media, „de un rasism compasional”³. Alt exemplu: Esther Benbassa, senatoare a Partidului Europa Ecologie Verzii și profesor universitar la Sorbona, explica pe 6 aprilie 2016 într-un editorial din *Libération*, în legătură cu o polemică la adresa modei islamice supranumite „moda pudică”, faptul că voalul islamic nu alienează mai mult decât minijupa: „Femeile care poartă fuste scurte și îmbrăcăminte sexy, impuse de modă (deseori creată de bărbați) nu sunt cu nimic mai

„Anticolonaliștii sunt universalști prea puțin interesați de trecut sau de manifestări specifice ale prezentului, vestigii ale unui ev barbar pe care se străduiesc să-l distrugă. Exotismul obligă mai degrabă politicile coloniale să facă efortul de a conserva arhaismele, de a se alia cu indigeni conservatori, de a denunța intelectualii naționaliști, fie ei reformiști sau revoluționari, socializanți sau nu, ca fiind nimic altceva decât niște șterși imitatori ai Europei, împinși de idei abstracte și prost asimilate să-și distrugă propriul patrimoniu”, Maxime Rodinson, *La Fascination de l'Islam*, op.cit., pp. 96–97.

Pierre Tevanian compară legea din 2004, care interzice purtarea voalului islamic și a altor însemne religioase în școli, cu ceremonia din 13 mai 1958, de la Alger, organizată de doamna Salan, soția comandantului forțelor armate franceze din Algeria, când femei musulmane au fost urcate pe un podium pentru a-și arde voalurile, în semn de emancipare. (*La Haine de la religion*, op.cit., p. 116). Altfel spus, să ceri cetățenelor franceze să-și scoată voalul la școală înseamnă să dai dovadă de colonialism.

- 3 Rokhaya Diallo, *Racisme, mod d'emploi (Rasismul, mod de întrebuințare)*, Larousse, 2011, p. 138. Să observăm că titlul cărții este unul mai degrabă programatic: cum să fii rasist fără să fii supus rigorilor legii?

emancipate.“ Întrucât toate femeile sunt alienate, supuse dictaturii modei, ar trebui tolerat și voalul și respectate cele care „prin revendicare identitară sau convingere religioasă se simt astfel avantajate“. Argumentul e bizar: se știe că, în nenumărate țări musulmane, femeile sunt bătute, băgate la închisoare, desfigurate de poliția viciilor dacă refuză să poarte voalul, pe când minijupa nu a fost niciodată obligatorie la noi. Numai că trebuie neapărat puse pe picior de egalitate niquabul și minijupa, sau stringul, altă oaie neagră a prietenilor integriștilor, și unele și altele alcătuind „țarcul simbolic“ (Pierre Bourdieu).

Or, voalul islamic, departe de a ascunde părul, este în primul rând o strategie de vizibilitate, deosebind femeile „noastre“ de ale voastre, mântuitele de damnate, pudicele de curve, permițându-ne astfel să ne lămurim cum stau lucrurile. În acest sens, este un act militant, o demonstrație de forță, stindardul avangardei care ține să cucerească inimile și spiritele. A-ți ascunde capul înseamnă a te separa pe față de restul societății. După cum afirmă cu candoare, în iunie 2016, Hani Ramadan, fratele lui Tariq Ramadan¹ și director al Centrului Islamic de la Geneva: „Femeia fără voal este ca o monedă de doi euro, trece dintr-o mână-n alta“². De cealaltă parte, profesorul universitar Abderrahim Hafidi cere musulmanilor din Franța să „înțeleagă faptul că anumite comportamente vestimentare, mai ales portul integral al veșmintelor religioase, înseamnă pentru concetățenii noștri non-musulmani refuzul de a trăi împreună, baricadarea într-o postură de excluziune.“³ Chiar și rectorul moscheii din Bordeaux, Tareq Obrou, fost

Islamolog elvețian de origine egipteană, fost profesor la Oxford, născut în 1962, nepotul fondatorului organizației *Frații musulmani*, acuzat în repetate rânduri de hărțuire sexuală și viol. (*N.f.*)

2 Marianne.net, 12 iunie 2016.

3 „Musulmans, changeons de logiciel“ („Musulmani, să schimbăm softul“), *Le Monde*, 29 iulie 2016, Abderrahim Hafidi cere, totodată, musulmanilor din Franța să nu se mai roage pe străzi și să nu mai asculte de cei care, asemenea lui Tariq Ramadan, pun tineretul sub supravegherea „unui radar identitar secătuitor și mortificator“.

Frate musulman, subliniază în ce măsură portul voalului islamic este doar „o prescripție echivocă și minoră“, avându-și rădăcinile în hadith-uri¹ a căror autenticitate nu este garantată. În cazul dat, recomandă o „vizibilitate religioasă moderată“².

Voalul islamic, burka, burkini³ reprezintă instrumente de cucerire a spațiului public, forme de publicitate care instigă la răzvrătire. Există în această etalare a semnelor religioase o anumită formă a lipsei de pudoare, întrucât le sunt aruncate în față celorlalți credința și convingerile personale. Ceea ce este denumit „trezirea islamică“, înregistrată de o jumătate de secol încoace, poate că nu este altceva decât sindromul unei religii erodate de modernitate, care preferă reformării crisparea și războiul identitar. Fundamentalismul se joacă, mai întâi, la nivelul aparențelor: la Beirut, în anii 1980, anumite grupuri šiite plăteau studentele cu circa o sută de dolari pe lună pentru a purta voalul islamic la universitate. Este adevărat că pentru multe femei, baticul este o formă de compromis între tradiție și modernitate (Fethi Benslama), o modalitate de a împăca siguranța personală și libertatea, pentru a se putea ocupa de treburile lor fără a-și înspăimânta familia sau comunitatea. La fel de adevărat este că purtătoarele vâlului, deseori elegante și machiate, profită de acoperământul pentru cap pentru a-l transforma în instrument de seducție estetică, pentru a merge la cumpărături sau la cafenea. Însă a reduce voalul doar la ceva ce ține de modă este un act înșelător, pentru că acesta este orice numai un lucru lipsit de importanță și facultativ nu. În țările musulmane, inclusiv în Turcia, imediat ce se iese din centrele urbane, practic este obligatoriu pentru fete, constrânse să-l poarte

Consemnarea unor fapte sau spuse ale lui Mahomed sau ale celor din jurul lui, set de tradiții referitoare la spusele sau faptele acestora, de principii comportamentale personale ori colective pentru anumite curente musulmane, cunoscute și ca „tradiția de la Profet“. (N.f.)

2 Tareq Obrou, *Le Monde*, 4 octombrie 2013.

3 Burkini este un costum de baie specific, care nu lasă la vedere decât fața, palmele și labele picioarelor; Burka acoperă integral o femeie. (N.f.)

uneori de la vârsta de opt ani, să se înmormânteze în acest lințoliu. Interzicerea lui ar fi ceva grotesc în orașele și pe străzile noastre, dar nici nu trebuie să ne lăsăm păcăliți de mesajul pe care îl transmite și să sărim în apărarea femeilor purtătoare de voal islamic de parcă ar constitui cea din urmă armată a dezmoștenitelor sorții.

Pentru prietenii integriștilor, ar trebui procedat la o răsturnare a valorilor care amintește de 1984 al lui Orwell și de *noulimba* lui: lanțurile înseamnă libertate, foamea, abundență, opresiunea, emancipare. Astfel, voalul islamic este văzut de apărătorii lui — adversari, de altfel, ai „feminismului islamofob“ — ca o strategie de descătușare dintr-un ignorat inconștient colonial, un alt tip de model al emancipării, care deschide „o interpretare radical diferită a hijab-ului.“⁴¹ Cu cât sunt mai ascunse femeile, cu atât sunt mai libere! Este posibil ca lucrul care îi fascinează într-o asemenea măsură pe contemporanii noștri la religia Profetului să fie și *amețeala regresiunii*. Aceasta ne-ar permite, fără să ne rene-găm propriile convingeri, ba chiar sub aparența antirasismului, să contrazicem ori să uităm valorile cele mai scumpe ale Luminismului. Caz în care, prin intermediul acestei confesiuni, s-ar face un mare salt înapoi, după cum își doresc obscuranțiștii cei mai tenebroși. Întoarcere fantasmagorică la o societate medievală. Pur și simplu, s-a schimbat paradigma: Orientul bucuriei, din secolul al XVIII-lea, a ajuns cel al pudibonderiei militante, în timp ce Occidentul represiunii trupului de până la mijlocul secolului XX, incarnează de acum, pentru propaganda integristă, viciul dezlănțuit și depravarea. O noutate stupefiantă este aceea că o parte a stângii militează, în 2017, pentru întoarcerea la femeile ascunse după gratii. Obosită de libertățile pe care și le-a acordat de o jumătate de veac încoace, lumea occidentală ar abdica de la ele pentru a se lăsa în brațele unui cult superficial, dar liniștitor, salafismul și variantele sale. Depunem jurământul de credință acestor „noi Savonarola“

Abdellali Hajjat, Marwan Mohammed, *Islamophobia, op.cit.*, p. 247 și 248.

pentru a scăpa de povara propriei independențe. Fantasma unei profunde odihne, vag reformulată în termenii antiimperialismului, pătrunde în bătrâna stângă epuizată după atâtea lupte pierdute și speranțe care au avut parte de dușuri reci. Aceleași persoane care, de patruzeci de ani încoace, salută restrângerea domeniului interdicțiilor și lărgirea sferei libertăților, aplaudă fenomenul invers dacă este propus de musulmani. Ia să se ducă pe apa sâmbetei tot ce-am cucerit, dacă nu-i place Coranului!

Oameni buni, nu vă îngrijorați, anxietatea voastră nu este decât o fantasmă. Islamizarea nu este decât un mit bazat pe o obsesie colectivă, ne spune Raphaël Liogier care, de altfel, compară salafiiști cu Amish, tribul acela anabaptist pitoresc din America de Nord, abonat la căruțe cu cai, la bărbi lungi și crinolone.¹ „Acest bla-bla pseudo-erudit despre rădăcinile coranice ale terorismului nu prezintă niciun interes“, ne explică, la rândul lui, expertul Olivier Roy care, efectiv, nu vorbește araba și nici nu dă pe-afară de erudiție. Ducându-și mai departe ideea, compară, „păstrând proporțiile“, distrugerea statuilor lui Buddha din Bamian, de către talibani, în 2001, cu elvețienii care vor să facă să dispară minaretele, fără a aduce atingere libertății religioase.² Sofismul e delicios, dar spune un singur lucru: nu-i nimic grav. Cum să le zicem acestor hipnotizatori, activi sau pasivi? Căvaleri răătăcitori căroră le-a intrat în cap să ne salveze de viziuni, după cum există alții care țin morțiș să ne salveze de erori, și care ne repetă în mii de feluri: ceea ce vedeți nu este ceea ce credeți că vedeți. Lăsați-ne pe noi să vă explicăm mai bine despre ce

Raphaël Liogier, *Le Mythe de l'islamisation (Mitul islamizării)*, Seuil, 2012. „Salafismul este un fundamentalism amish, o tendință hipermodernă.“, *Le Point*, 19 septembrie 2016.

Olivier Roy, *En quête de l'Orient perdu (În căutarea Orientului pierdut)*. Convorbiri cu Jean-Louis Schlegel, Seuil, 2014, pp. 288 și 286. Să ne amintim că Elveția a votat, în 2009, interzicerea ridicării de noi minarete, măsură care poate fi considerată contestabilă, dar care nu presupune obligativitatea distrugerii celor vechi. Așadar, comparația lui Olivier Roy e specioasă și polemică.

e vorba. Fiindcă noi știm, pe când voi vă învârtiți prin „Sfânta Ignoranță”¹.

Totuși, aspectul trebuie nuanțat: pe de o parte, există o foarte întinsă fracțiune a stângii laice și republicane care rezistă reculu-lui. Pe de alta, tocmai conservatorii și „reacționarii” sunt cei care se arată recalcitranți în fața doctrinarilor bărboși în momentul în care prea mulți „progresiști” acceptă, în numele toleranței, diminuarea prerogativelor noastre. Fascinant paradox: conservatorii nu apără numai un pachet de drepturi individuale, bucuriile și capriciile cetățeanului global contemporan, dar și soclul civiliza-tor pe care s-a clădit modernitatea. Împotriva relativismului cultural și a hedonismului facil — care atât de ușor trece în puritanism —, aceștia doresc să protejeze tradiții, o spiritualitate, o continuitate istorică la fel de importante ca libertățile noastre. Să nu uităm că, la sfârșitul anilor 1930, doi oameni de dreapta, după criteriile noastre actuale, unul monarhist, celălalt tory, de Gaulle și Churchill, au fost primii care au perceput ticăloșia național-so-cialismului și s-au ridicat contra lui. Dacă luciditatea istorică înseamnă a analiza evenimentul și a te dovedi la înălțime față de ceea ce urmează să se întâmple, atunci trebuie să fim de acord că oamenii de stânga au dat greș, în general, în fața terorismului islamist. Unde sunt acum brigăzile internaționale, asemănătoare celor plecate în Spania, în 1936, care ar împlini visul filosofului american Michael Walzer și s-ar ridica împotriva islamo-fascis-mului?² Viitorul va reține că, în secolul XXI, o largă parte a inte-lighenției occidentale a pactizat cu totalitarismul integrist, tot așa cum înaintașii lor au bătut palma cu nazismul ori comunismul.

Olivier Roy, *La Sainte Ignorance* (Sfânta Ignoranță), Seuil, 2008.

Michael Walzer, „Islamism and the Left”, *Dissent*, iarna lui 2015.

Capitolul 6

Culpabilitatea victimei, nevinovăția călăului

„Ce poți să-i răspunzi unui om care îți spune că preferă să-l asculte pe Dumnezeu decât să asculte de oameni și care, în consecință, este sigur că merită să ajungă în cer ucigându-te?”

Voltaire, *Dicționar filosofic*¹

Să mergem mai departe: o aceeași cultură a scuzei atinge și crimele în masă. Cum ar putea fi acestea exonerate? Arsenalul justificărilor pare inepuizabil, ajungând până la abjecție. Se face atunci apel la acrobațiile cele mai extravagante. Astfel, sociologul Geoffroy de Lagasnerie explică atentatele din 13 noiembrie 2015, de la Bataclan, din Paris, și din cafenelele arondismentului 11 (soldate cu 130 de morți și mai multe sute de răniți), prin aceea că „terasele cafenelelor sunt locurile care-i intimidează cel mai mult pe tinerii din minoritățile etnice. (...) Un loc în care nu îndrăznești să te așezi, unde nu ești bine primit, unde nu ești servit sau, atunci când ești servit, e scump. Unul dintre cele mai traumatizante locuri. (...) În fond, putem spune că sunt îmbrăcate în sloganuri jhahadiste referitoare la o violență socială pe care au resimțit-o pe când aveau șaisprezece ani.”² Acest revizionism în timp real sugerează o răsturnare interesantă: asasinii celor de la terase erau niște traumatizați, iar

Vol. 2, Editura Prietenii Cărții, București, 2003, traducere Cristina Ștefănescu.
Citat dintr-un articol apărut pe site-ul rue89, nouvelobs.com, 18 ianuarie 2016.

consumatorii căzuți sub gloanțele lor, niște privilegiați. În concluzie: victimele erau călăii fără să știe lucrul acesta, iar criminalii niște biete victime. De altfel, în mai 2016, un colectiv de artiști danezi nu a intenționat să organizeze, la Copenhaga, expoziția „Martiri” în onoarea fraților El Bakraoui, asasinii kamikaze, autori ai atentatelor de la Bruxelles, și a unuia dintre teroriștii de la Bataclan? Cum poate o societate să-i sărbătorească pe aceia care țin s-o distrugă? Prin manipularea simbolică a hecatombelor, printr-un sindrom Stockholm reformulat în termenii subversiunii.

Rareori intelectualitatea a făcut asemenea eforturi pentru a-și justifica supunerea. În *Revue du crieur*, organ al site-ului *Mediapart*, Blaise Wilfert-Portal explică faptul că „elogiul teraselor și al modului de viață francez «pretins vesel și festiv, ușor desfrânat, ușor vicios, tolerant și cosmopolit» nu este chiar atât de «nevinovat» pe cât pare. Face parte din repertoriul mobilizat de toți încă din secolul al XIX-lea, când «națiunea era în pericol», și s-a lipit de forme de șovinism mai explicit agresive.”¹ A apăra modul de viață francez este „o altă formă de intervenție terorizantă (...) cu tot ceea ce aceasta poate implica în sensul unanimismului obligatoriu, al reducerii la tăcere a manifestărilor legitime ale criticii, contestației etc., pe scurt o atmosferă de cenzură, fie aceasta formală sau informală”. Altfel spus, a bea un păhărel la bistro, a-ți săruta iubita, a comanda de mâncare este o altă formă de terorism; cât despre a flutura drapelul francez sau a-l agăța la balcon înseamnă a alipi trei momente negre ale memoriei franceze: „Primul Război Mondial, guvernul de la Vichy și războaiele coloniale, toate legate de forme mai mult sau mai puțin explicite de dictatură și de eforturi masive de control social”. Pe scurt, „arta de

Revue du crieur, nr. 3, La Découverte, p. 51 și următoarele. În februarie 2016, inginerul Mohamed Louizi și-a suspendat blogul de pe *Mediapart* din cauza complezenței și a complicității directorului site-ului, Edwy Plenel, cu islamismul, Frații musulmani și integristul Tariq Ramadan. Conform lui Mohamed Louizi, *Mediapart* ar fi devenit „un instrument de propagandă al Fraților musulmani și al salafiştilor, antilaic și antirepublican”.

a trăi franțuzește“ este susceptibilă de toate „manipulările identitare“ și, dincolo de fațada simpatică a restaurantelor, surâsurilor, săruturilor dintre îndrăgostiți, se profilează umbra teribilă „a unei cuști de fier“. Dacă primul nostru intelectual pe care l-am citat încerca să justifice criminalii, acoperindu-i cu umbra binefăcătoare a traumatismului social, cel de-al doilea se mulțumește să împovăreze victimele trecute ori viitoare. Adică, nu vă este rușine să vă duceți la cafenea și să evocați cele trei momente negre ale istoriei Franței? Mare atenție: să bei un păhărel într-un bar va însemna în curând, mai mult sau mai puțin, crimă de naționalism. Modul de viață tricolor este oricum de la natură dubios. Știam deja că mezelurile la aperitiv sunt emblema politică a extremei drepte. De-acum înainte, întregul sistem francez de alimentație trebuie trecut prin grila suspiciunii, „în detrimentul puriștilor bucătăriei tradiționale“, cum explica militanta etnicistă Rokhaya Diallo: sendvișul cu unt și jambon, dar și „ultrafranțuzita mâncare din carne de vită cu sos alb“ ar trebui echilibrate de cuscus, kebab și hrană halal.¹ Mentalitățile trebuie să treacă mai întâi prin stomac.

Ce se întâmplă pentru ca mințile sănătoase, în niciun caz mai proaste decât altele, să derapeze în felul acesta? Să facem apel la o sintagmă simplă: ura de sine, la care m-am referit încă din 1983², prezentă în cadrul intelighenției occidentale a secolului XX, cu condiția să fie justificată de Revoluție, Partid sau Lumea a treia. Dar și la spiritul de colaborare care se manifesta în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Puțin după atentatele de la *Charlie Hebdo*³, extrema stângă, NPA (Noul Partid Anticapitalist), Par-

Rokhaya Diallo, *À nous la France!*, Michel Lafon, 2012, pp. 47 și 48.

Fac aici trimitere la cartea mea *Le Sanglot de l'homme blanc. Tiersmonde, culpabilité, haine de soi* (*Lăcrima omului alb. Lumea a treia, culpabilitatea, ura de sine*), apărută la Seuil în 1983.

3 Despre presupusa ură față de islam și lășitatea desenatorilor de la *Charlie Hebdo*, Caroline Fourest amintește că numai 4% din copertele revistei erau consacrate musulmanilor, în timp ce săptămânalul își rezerva conținutul satirei politice și creștinilor integriști (*Éloge du blasphème* [*Elogiul blasfemiei*], Grasset, 2015, p. 100).

tidul Comunist Francez (însă fără Biroul său Politic) și Frontul de Stânga (dar fără Jean-Luc Mélenchon) nu au găsit nimic mai bun de făcut decât să organizeze, la sfârșitul lui februarie 2015, un miting la Bursa Muncii din Saint-Denis, pentru a denunța „islamofobia și climatul de război securitar“ (având alături, printre alții, UOIF — Uniunea Organizațiilor Islamice din Franța —, apropiată de organizația Frații musulmani, și Partidul Indigenilor Republicii, grupuscul identitar antifeminist, antisionist și homofob). Tocmai fuseseră asasinați cu sânge rece caricaturistii de la *Charlie Hebdo*, polițiști, consumatori evrei vinovați că erau evrei, într-un supermarket cușer, iar organizatorii se grăbiseră să denunțe o presupusă „islamofobie“.

Revenind la masacrele din noiembrie 2015 de la Bataclan și de pe străzile arondismentului 11, marile spirite, s-o mărturisim, s-au depășit pe ele însele: dacă, pavlovian, pentru maoistul Alain Badiou crimele se explicau, bineînțeles, „prin vidul agresiv al dominației occidentale, al capitalismului mondializat și al statelor care le sunt slugi“¹, un alt filosof, Michel Onfray, invocând pretinsa lui superioritate intelectuală față de jurnaliști, prizonieri ai muncii pe termen scurt, explică faptul că de aceste asasinate este răspunzător statul francez, vinovat că duce o „politică islamofobă“, umăr la umăr cu Statele Unite, culegând ce a semănat². Veche și obositoare repetiție din inventarul discuțiilor partizane despre lumea a treia: Occidentul liberal, capitalist și imperialist este vinovat de tot ce este rău pe acest pământ, iar criminalii sunt luptători și teroriștii eroi care rezistă în fața dronelor și a avioanelor noastre. Daech este un stat cu care ar trebui să negociem armistițiul și care are dreptul să existe (de altfel, militanții Statului Islamic i-au mulțumit „păgânului“ Michel Onfray, făcând din el

Alain Badiou, *Penser les meurtres de masse* (Gândind la crimele în masă), conferință susținută la Teatrul Comunal din Aubervilliers pe 23 noiembrie 2015.

Michel Onfray, „La France doit cesser sa politique islamophobe“ („Franța trebuie să înceteze politica islamofobă“), *Le Point*, 19 noiembrie 2015.

vedeta lor, după cum o arăta jurnalistul David Thomson, specialist în jihadism). Această demonstrație de iresponsabilitate este cu atât mai dezolantă cu cât vine din partea unui spirit pe care, cândva, îl știam mai ascuțit.¹

După masacrul de la Nisa, care a făcut 86 de morți pe 14 iulie 2016, când un bărbat aflat la volanul unui camion a intrat în mulțime, pe Promenade des Anglais, un alt filosof, Jean-Luc Nancy, a scris în *Libération* (18 iulie 2016): „Pe noi înșine ar trebui să fim supărați, pe setea noastră universală de putere, niciodată potolită. Trebuie să ne examinăm și să ne demontăm camioanele demente ale presupusului nostru progres, ale fantasmelor noastre întru dominație, ale obezității noastre comerciale.” Să ne demontăm camioanele, iată ce, indiscutabil, ar consola familiile victimelor. În același sens, ar trebui să scoatem roțile mașinilor, șinele căii ferate, aripile avioanelor, lamele cuțitelor și dinții furculițelor, toate acestea fiind obiecte susceptibile de a ucide. Un alt

Este legitim să discutăm despre pertinența intervențiilor militare. Dacă al doilea război din Golf, bazat pe o minciună, a fost dezastruos, mai puțin pentru kurzi și šiiti, adică 80% din populația Irakului, pe care a scăpat-o de servitute față de partidul Baas, alte intervenții armate, în schimb, au fost necesare și utile: cea din Mali, din 2012, cea din Republica Centrafricană, din 2013, ca să nu mai vorbim despre Operațiunea Barkhane (*N.t.*: Operațiune întreprinsă în Mauritania, Mali, Burkina Faso, Nigeria și Ciad, în colaborare cu guvernele respectivelor țări, începând din iulie 2014, împotriva grupărilor salafist-jihadiste.), care a stopat jihadismul în Sahel. Michel Onfray adună la un loc aici antiamericanismul frenetic și necunoașterea situației geostrategice, scoțând din pălărie cifre fanteziste. Astfel, Statele Unite ale Americii și Franța ar fi răspunzătoare de moartea a patru milioane de musulmani (*Le Point*, 28 iulie 2016). Adică de ce nu zece milioane, dacă tot am început așa? Toate acestea pentru a avea pe ce să-și sprijine teza. Într-un raport pentru Fundația pentru Cercetare Strategică, din februarie 2016, Bruno Tertrais amintește că terorismul palestinian și iranian a comis atentate pe teritoriul francez încă din anii 1970, fără ca armata noastră să fi intervenit în afara granițelor țării. În anul 2000, a fost dejucat un atentat care viza distrugerea catedralei din Strasbourg, de asemenea fără ca armata noastră să fi intrat în acțiune pe undeva. Lipsa de intervenție în Afganistan, în 2001, ar fi permis unui emirat taliban să prospere și să iradieze asupra lumii întregi. Și Germania este amenințată, fiind o țară creștină, deși are extrem de puțini soldați în afara frontierelor sale. Daech ține să ne închidă într-o alternativă intolerabilă: supunere sau intervenție. Este păcat că oameni cu funcții politice de răspundere, precum Dominique de Villepin, sau unii intelectuali se lasă făcuți astfel prizonieri, confundând cauzele reale cu pretextele invocate de jihadiști. Franța este urâtă pentru ceea ce este, nu pentru ceea ce face.

înțelept, întors din toate războaiele care s-au purtat și obosit de isteria acestora, va rezuma ideea într-o postare pe Twitter: „Barbarii ucid la grămadă prin atentate sinucigașe, civilizații ucid la grămadă cu drone și rachete.“ (Edgar Morin, septembrie 2016.) Amin! Toate sunt o apă și-un pământ. Ce ciudățenie: anumiți gânditori, atei declarați, reinventează vechea noțiune creștină a păcatului original. Sunt lovit, deci sunt de vină. Un mecanism al disculpării a fost pus în funcție și acesta impută Europei și Statelor Unite majoritatea crimelor islamului, inversându-i violența la adresa noastră în agresivitate din partea noastră. Întreprindere dificilă, delirantă și cu valoare de simptom, însă devenită posibilă cu sprijinul uriaș al anatemei și al aproximațiilor.

La rândul lor, credincioșii, ba chiar și primul dintre ei, pot derapa. Papa Francisc, intervievat în avionul care îl aducea din Polonia, după Zilele Mondiale ale Tineretului, pe 31 iulie 2016, spunea în legătură cu atentatele care tocmai îndoliaseră Franța: „Nu-mi place să vorbesc despre violența islamică, fiindcă, răsfoind ziarele, văd zi de zi dovezi de violență, unele chiar în Italia: cineva își omoară logodnica, altcineva, soacra și un altul... iar aceștia sunt catolici botezați, da?! Sunt catolici violenți. Dacă vorbesc despre violența islamică, trebuie să vorbesc și despre violența catolică. (...) E ca în cratița cu ghiveci, ai de toate (...) terorismul crește atunci când nu există altă opțiune. Iar în miezul economiei mondiale trăiește zeul ban, nu persoana umană, bărbatul și femeia, iată primul act de terorism.“¹ Ciudat cum Papa confundă fanatismul și materialismul, care sunt două categorii diferite. Este adevărat că Francisc ieșise deja în evidență cu ocazia unui comentariu percutant după asasinatul de la *Charlie Hebdo*: „Dacă un prieten bun vorbește urât despre mama, e normal să se aștepte să-i trag un pumn.“² Bizară cugetare, prea puțin evanghelică, apărută

Marianne, 1 august 2016.
Lepoint.fr, 15 ianuarie 2015.

mai degrabă din machismul latin decât din vreo înaltă meditație teologică. Cu genul acesta de cuvinte, de teigheea de bar, suntem departe și de Ioan-Paul al II-lea și de Benedict al XVI-lea.

Cultura scuzei este, în primul rând, o cultură a disprețului: închipuindu-și că purifică grupuri întregi, în realitate le infantilizează. Jihadiștii sunt reduși la motivația condițiilor sociale și, departe de a fi ucigași, devin niște arhangheli ale căror crime abominabile sunt puse pe socoteala noastră¹. Și sunt înveșmântați din nou în mantia persecutatului, a psihopatului, a dezechilibratului. Oricare crimă, înjunghiere, atentat cu bombă din Franța, Germania sau Orientul Apropiat ar fi un pic și din vina noastră și ar trebui să ne împingă să ne punem cenușă în cap cu sentimentul vinovăției. În ideologia absolvirii de păcate, faptul în sine nu este decât un simptom care literalmente se topește, ca zahărul în apă, în circumstanțe și conjunctură. Criminalii, asasinii kamikaze nu sunt niciodată responsabili de faptele lor întrucât, născuți fiind în ținutul propice al desconsiderării, sărăciei, exploatării, nu sunt decât roadele acestuia. Este așadar vorba despre niște oameni aduși la disperare, care au simțit nevoia imperativă să ucidă cât mai mulți alți oameni. Vine totuși o clipă în care rătăcirile unor astfel de indivizi nu le mai pot fi imputate decât lor înșiși: a face din ei marionetele inconștiente ale marilor puteri înseamnă a-i disculpa extrem de ieftin. Prietenul celor oprimați dă dovadă de un paternalism condescendent față de protejații săi: le interzice accesul la autonomie fiindcă nu îi consideră nicicând răspunzători de faptele lor, cum nici pe reușitele lor personale nu pune cine știe ce preț. Celor care impută terorismul inegalităților economice din Orientul Apropiat, încălzirii climei, intervențiilor americane sau europene, să le răspundem mai degrabă cu sfatul înțelept al

Vezi ceea ce spune, de pildă, jurnalistul Edwy Plenel: „Acești monștri sunt produsul societății noastre. Nu islamul a generat teroriștii. Aceștia din urmă se revendică de la islam, dar nu au nimic de-a face cu islamul. În schimb, sunt produsele tuturor diviziunilor, tuturor sfâșierilor din societatea noastră.”, Bondy Blog, 14 ianuarie 2015.

decanului Facultății de Drept din Qatar: unica modalitate de a combate Al-Qaida sau Daech este să le înlocuim teologia cu o alta, cu alte valori spirituale care să le respingă pe ale lor¹. Miza este în primul rând una religioasă.

În plan profund, există un punct comun între extrema stângă și islamul radical: voința de a distruge această societate, căutarea mântuirii prin intermediul imigrantului, al străinului care va veni să regenereze bătrânele noastre nații epuizate. Ne dăm seama de asta în figurile „reconvertiților”, ale tuturor celor care și-au schimbat iluziile revoluționare cu mesajul coranic, precum fostul maoist Olivier Roy, pe care deja l-am citat, care și-a înlocuit credința cu o alta și s-a specializat în apărarea integrității „moderate”.² Avocat neobosit și talentat al ortodoxiei, își rezervă săgețile otrăvite pentru musulmanii dezertori, pentru politicile de deradicalizare și, mai ales, pentru laicitatea cu potențial totalitar.³

Care este impactul acestor proclamații intelectuale? Minim, fără îndoială, asupra marelui public, dar real asupra mass-mediei și oamenilor politici care apleacă urechea la ele. Reprezintă oligarhia ce își impune punctele de vedere poporului, aparțin elitei cugetătoare care vorbește și ia hotărâri pentru alții. Orice s-ar întâmpla, chiar și cele mai rele lucruri, se vor găsi mereu la stânga

Suleiman Mourad, *La Mosaïque de l'islam (Mozaicul islamului)*, Fayard, 2016, pp. 112–113.

Plecat în Afganistan în momentul în care alții își croiau drum către Katmandu, călătorie povestită în cartea de convorbiri cu Jean-Louis Schlegel (*Vers l'Orient perdu [Către Orientul pierdut]*), Seuil, 2016, prefață de Olivier Mongin), Olivier Roy este tipic pentru acești „experti” atât de îndrăgostiți de obiectul studiului lor, încât nimic nu-i mai poate atinge. Specializat în problemele Asiei Centrale, a reușit performanța de a anunța, în 1992, *L'Échec de l'islam politique (Eșecul islamului politic)* (carte apărută la Editura Seuil), fără a-și fi recunoscut de atunci vreodată greșeala. Din acel moment se tot încurcă în justificări absconse, asemănătoare contorsiunilor bătrânilor comuniști care apărau cu dinții bilanțul pozitiv al URSS.

3 Olivier Roy, „Les religions dans l'arène publique” („Religiile în arena publică”), *Espri*t, februarie 2016, p. 58.

(sau la extrema dreaptă) persoane autorizate care să ne sugereze că merităm ceea ce ni se întâmplă. Grație marxism-salafismului, violența vorbește limbajul păcii, fanatismul pe cel al rațiunii, arhaismul pe cel al progresului, cruzimea pe cel al iubirii. Peste tot *predicatorii rușinii*, profesioniștii aservirii voluntare lucrează mână în mână cu *predicatorii urii*. Ce spectacol straniu să vezi anticlericali îndârjiți, mâncători de preoți pierzându-și mințile în fața habotnicilor fanatismului. Stânga extremă occidentală și islamismul politic conțin una și aceeași fantasmă a Recapitulării. Ultimele batalioane ale „luptei finale” se asociază cu mulțimile înfierbântate de „religia din urmă”. Tot așa cum Coranul se vrea Revelația care invalidează și creștinismul și iudaismul absorbindu-le, comunismul înțelege să depășească economia de piață și societatea burgheză. Cel dintâi nu pricepe de ce evreii și creștinii se încăpățânează să persiste în eroare, cel de-al doilea ține să-și răzbune decepțiile istorice provocate de bolșevism.

Partea a treia

Musulmani egal evrei?

Capitolul 7

De la principiul echivalenței la principiul substituției

„Nu considerați uciderea evreilor ca pe o încălcare a legii. Abia a-i lăsa în viață ar însemna încălcarea legii.“

Abou Ishaq, poet hispano-arab, înaintea declanșării pogromului de la Granada, din 1066^{1,2}

Cum să câștigi titlul de noblețe de victimă? Cum să ai acces la clubul extrem de închis al oprimaților? *Depunându-ți candidatura la titlul mondial de paria.* Etapa întâi: te afiliezi la unul dintre aceste popoare, mai întâi pentru a ajunge egal cu el, apoi pentru a-l elimina. Primul care trasează analogia dintre evrei și musulmani este polemistul și profesorul americano-palestinian Edward Said, în cartea sa *Orientalismul*, publicată în 1978. Aici arată că desenele umoristice apărute în presa occidentală după războiul din 1973 și embargoul petrolier ulterior îi reprezentau pe arabi cu un nas coroiat, stând lângă o pompă de benzină: „evident semiți“. Concluzia: „Animozitatea antisemită de masă a trecut fără asperități

Bernard Lewis, *Les Juifs et l'Islam (Evreii și Islamul)*, op.cit., p. 74. Condamnarea la moarte trebuia să pedepsească un vizir evreu mult prea puternic, Joseph ibn Nagrela. Conform lui Lewis, acest gen de masacre și de diatribe erau relativ rare în lumea islamică, prin comparație cu lumea creștină, în care erau la ordinea zilei. Pe 30 decembrie 1066, o masă de musulmani l-a crucificat pe vizirul de Granada și a ucis circa 4 000 de evrei, după ce a luat cu asalt palatul regal. (N.t.)

de la evreu la arab, fiindcă imaginea era aproape aceeași.⁴¹ Ostilitatea față de islam în lumea occidentală se hrănea din aceleași izvoare ca antisemitismul, deși imaginea evreului se transformase de la înființarea statului Israel și de la victoriile acestuia împotriva armatelor arabe. Din persecutat, iată evreul transformat în persecutor. Prin urmare, venise vremea ca musulmanul să ia locul lăsat liber de evreu (Edward Said avea să spună, în anul 2000, sub forma unei butade, în ziarul *Haaretz*, că este ultimul intelectual evreu din regiune, ultimul discipol al lui Adorno: „un evreu palestinian“.) La rândul său, istoricul Enzo Traverso explică faptul că „islamofobia joacă pentru noul rasism rolul care, odinioară, fusese al antisemitismului“: respingerea imigrantului perceput încă din era colonială ca fiind „celălalt“, invadatorul, corpul străin de neasimilat de către comunitățile naționale. Dintr-odată, spectrul terorismului se substituie celui al iudeo-bolșevismului. „Din această perspectivă, islamofobia se înscrie perfect în ceea ce am putea numi arhiva antievreiască (...), registru de stereotipuri, de imagini ale unor locuri comune, de reprezentări, de stigmatizări vehiculând o percepție și o citire a realului care se condensează și se codifică într-un discurs stabil, continuu. Practică discursivă capabilă să conducă la un transfer al obiectului de interes, antisemitismul s-a metamorfozat, așadar, în islamofobie.“⁴² Conjugarea coordonatelor este interesantă, întrucât implică o consecință postulată, dar nedemonstrată. Suntem pe teritoriul teoriei Marii Înlocuiri, imaginată de alții în legătură cu imigrația. Este necesar ca islamofobia să înlocuiască, în forță, sau cel puțin să țină locul antisemitismului care sfârșește prin a plictisi datorită caracterului său mereu renăscând. Sau, cum spune un internaut comentând cartea lui Enzo Traverso în spațiul de liberă exprimare al site-ului

Edward Said, *L'Orientalisme (Orientalismul)*, noua ediție din 2005, Seuil, p. 319.
Enzo Traverso, *La Fin de la modernité juive. Histoire d'un tournant conservateur (Sfârșitul modernității evreiești. Istoria unei rotații conservatoare)*, La Découverte, 2013.

Mediapart: „Evreii nu mai sunt niște paria (...), dar popoarele paria încă există. Este vorba, în Orientul Apropiat, despre poporul palestinian și, în Franța, despre musulmani și musulmane cărora le sunt urmărite înfiorător voalurile și rochiile mult prea lungi. (...) Devotamentul față de memoria tragică a *shtetl* și *Yiddishland* trece prin apărarea musulmanelor săcâite de laicitatea războinică a Republicii.”^{1, 2}

În lumea mică și închisă a rasismului este nevoie de sânge proaspăt: concurența este dură între diversele secte, din 1945 încoace, fiindcă nu sunt în stare să descopere între ele o poveste federatoare. Antirasismul a devenit o chestiune de comunitate și fiecare dintre aceste comunități — negrii, arabii, evreii, asiaticii, homosexualii, femeile — își apără pătrățica sa. Puțină lume știe că însemnele galbene pentru indicarea evreilor au fost impuse pentru prima oară în secolul al IX-lea, de către un calif din Bagdad. Acestea sunt precursorile stelei galbene de sinistră amintire (la rândul lor, creștinii erau obligați să se îmbrace în albastru, recunoscând statutul lor de minoritate, de *dhimmis* în statul musulman, modalitate de protecție în schimbul unei restrângeri de drepturi și al unui impozit pe cap de om).³ Numai că această culoare care, în lumea musulmană, nu avea aceeași putere simbolică pe care a căpătat-o în Europa secolului XX, a devenit, odată cu Holocaustul, aceea a unui statut stimabil: cel al damnatului. În 1994, la Grenoble, tineri musulmani defilau, pentru a protesta față de interdicția de a purta voalul islamic în școli și în instituții publice, cu o brasardă reprezentând, galben pe fond negru, semiluna islamică și cuvintele: pe când și noi? — aluzie evidentă la steaua galbenă pe care erau

Mediapart, Yvan Najiels, 9 februarie 2014, Le Club, spațiu de liberă exprimare. *Shtetl* = târgușor evreiesc din Europa Centrală; *Yiddishland* = teritoriu în care existau, în Europa de Est, comunități evreiești distruse în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. (N.t.)

3 Matthias Küntzel, *Djihad et haine des Juifs (Jihadul și ura față de evrei)*, Éditions du Toucan, 2015, p. 108, citându-l pe Bernard Lewis, *The Jews in Islam*, Princeton University Press, 1987, pp. 25 și 26.

obligați s-o poarte evreii în timpul ocupației germane. Iar când militanți islamiști, bănuți drept simpatizanți ai Frontul Islamic al Salvării, responsabil de războiul civil din Algeria, au fost plasați în arest pe toată perioada verii lui 1994 într-o cazarmă din nordul Franței, au desfășurat imediat pe pereții clădirii o banderolă pe care scriseseră: „Lagăr de concentrare“. În Elveția, în 2011, Consiliul Central Islamic a imprimat pe autocolante care asociau islamofobia cu Holocaustul o stea galbenă în opt colțuri cu inscripționarea „Muslim“. Mii de astfel de stele au fost lipite prin toate locurile publice, inclusiv pe partea din spate a autobuzelor.

A ajunge „evrei de substituție“, la șaptezeci de ani după Holocaust, oricât de obscenă ar fi comparația, este visul pe care l-au împlinit, în decembrie 2015, câteva zeci de studenți iranieni în campusul universitar din San Diego, purtând și ei stele galbene cu inscripția „Muslim“. Demonstrația a avut ca obiectiv accelerarea conștientizării de către public a ascensiunii rasismului antimusulman. Înainte de asta, în 2009, ca urmare a dezbaterii lansate în Franța de către Éric Besson și Nicolas Sarkozy pe tema identității naționale, un colectiv de intelectuali îngrijorați de stigmatizarea căreia i-ar fi putut cădea victime musulmanii, pe parcursul dezbaterii, a făcut o paralelă între politica franceză actuală și cea a celui de-al Treilea Reich, întrebându-se: „După steaua galbenă, va trebui ca într-o zi să fie purtată steaua verde?“⁴¹ O asemenea analogie pare totuși o chestiune delicată. Înainte de a alcătui o religie, evreii alcătuiesc un popor: antisemitismul este în mod esențial o atitudine rasială care nu contestă iudaismul în sensul credinței, ci evreii pentru ceea ce sunt ca popor. Dincolo de asta, în anii 1930, evreii nu puneau bombe pe toată suprafața globului, în numele adevăratului Dumnezeu, și nici nu cereau drepturi

Colectiv, în *Le Monde*, 22 decembrie 2009, citat în Mathieu Bock-Côté, *Le Multiculturalisme comme religion politique (Multiculturalismul ca religie politică)*, Cerf Éditions, 2016, p. 145.

separate, ci, din contră, dreptul la asimilare (ceea ce solicitau, de pildă, sefarzii veniți din Magreb, în anii 1960, după decolonizare).

Postularea echivalenței face uitată alianța istorică dintre național-socialism și Marele Muftiu din Ierusalim, Haj Amin al-Husseini, fervent admirator al lui Hitler, declarat „arian de onoare” în 1941, unchi al lui Yasser Arafat și sursă de inspirație pentru Frații musulmani. Organizator al brigăzii Waffen SS Handschar în Bosnia-Herțegovina, brigadă ai cărei soldați erau considerați „germano-musulmani” de către aparatul de propagandă, al-Husseini făcuse din antiudaismul genocidar piatra unghiulară a proiectului său politic (chiar dacă luptătorii arabi și berberi au fost în marea lor majoritate de partea aliaților, în cel de-al Doilea Război Mondial). Această voință a unor musulmani de a fi mai evrei decât evreii, acest „plagiat al holocaustului” (Alvin H. Rosenfeld) sunt, în mod paradoxal, contemporane cu respingerea statului evreiesc în Orientul Apropiat: „Ura față de Israel este cel mai puternic afrodisiac în lumea arabă”, ar fi spus răposatul rege al Marocului, Hassan al II-lea. Monopolizarea nefericirii de către evrei este un abuz care trebuie denunțat. Cam așa gândea Louis Farrakhan, șeful american al organizației politico-religioase *Nation of Islam* încă din 1981, șef bănuیت, de altfel, că ar fi fost implicat în asasinarea lui Malcolm X.^{1,2} Supranumit „Hitlerul negru”, antisemit violent, Louis Farrakhan acuză cu regularitate evreii de a fi participat la comerțul cu sclavi de culoare, urmat în acest sens de umoristul francez Dieudonné.

În filmul său eponim, apărut în 1992, Spike Lee arată limpede cum Malcolm X, revoltat de segregarea negrilor în Statele Unite, a trecut de la agresivitate împotriva albilor și de la antisemitism, după ce a aderat la *Nation of Islam*, la un umanism mai deschis, în urma unui pelerinaj la Mecca. În consecință, foștii lui tovarăși de luptă, invidioși pe faima lui Malcolm X, l-ar fi executat.

Malcolm X sau El-Hajj Malek El-Shabazz, pe numele său real Malcolm Little, născut în 1925, în Omaha, și asasinat în 1965, în Harlem, a fost un predicator musulman afro-american, militant pentru drepturile omului, membru pentru o vreme al organizației *Nation of Islam* cu care, ulterior, a intrat în conflict deschis. (N.t.)

Shoahul a ajuns deci, pentru evrei, echivalentul tunicii lui Nessus: ceea ce ar fi trebuit să-i protejeze îi arde, armura îi consumă din interior. Shoahul a augmentat antisemitismul, de parcă ar fi vorba despre un privilegiu uzurpat, pe când legitimitatea de a-și apropria genocidul ar trebui să revină altora: palestinienilor, africanilor, urmașilor sclavilor, musulmanilor. Stupefiantă telescopare temporală: a critica islamul, a-i refuza primirea cu brațele deschise ar însemna să se pregătească nici mai mult, nici mai puțin decât un nou holocaust. Anumiți cercetători contemporani, precum James Pasto, Jonathan M. Herr și Gil Anidjar țin să lege astfel „problema evreiască” de „problema musulmană”. Europa creștină, susține cercetătorul religiilor Gil Anidjar, și-a conceput dușmanul ca fiind „structurat prin arab și prin evreu, adică prin relația pe care Europa o întreține în același timp cu arabul și cu evreul”¹. Conform lui Edward Saïd, Ernest Renan, în alcătuirea „științei” orientaliste, ar fi fost cel care a încurajat ipoteza semită, inventată la sfârșitul secolului al XVIII-lea de către istoricul August Ludwig von Schlözer². Dacă este să-l credem pe Saïd, lucrările lui Renan privitoare la limbile semitice scot în evidență „o enciclopedie a prejudecăților rasiale legate de semiți. Adică de musulmani și de evrei”. Ar exista deci o legătură de substanță între construcția europeană și islamofobie, analogă celei pe care „iudeofobia politică l-a jucat în construcțiile naționale ale Europei secolului al XIX-lea” (Shlomo Sand³). Olivier Roy ne

1 Citat în Abdellali Hajjat și Marwan Mohammed, *Islamophobie, op.cit.*, p. 185

2 *Ibid.*, p. 188

3 Shlomo Sand, *From judeophobia to islamophobia*, Quartlery, 2010, p. 194. Ceea ce înseamnă să uităm de complexitatea istoriei europene, de exemplu de alianța lui Francisc I cu Soliman Magnificul, în 1536, împotriva veleităților dominante ale Casei de Habsburg. Acest „sacrilegiu de alianță a semilunii cu floarea de crin”, reînnoită în 1604, a permis otomanilor să ducă jihadul până la Viena, în 1683. Carol Quintul a făcut, în 1529, o alianță cu Persia șiiită, pentru a putea ataca pe la spate Imperiul Otoman (Matthieu Guidère, „Scurtă istorie a jihadismului”, *Le Débat*, august 2015, p. 43). În aceeași ordine de idei, Italia nu va înceta să lege alianțe cu Imperiul Otoman, mai ales prin orașele-stat Milano, Mantova și Florența, pentru a ataca Veneția, în timp ce Papa Alexandru al VI-lea Borgia îl primea, în 1493, la Roma, pe ambasadorul Marelui Turc, pentru a denunța planurile de

explică faptul că „argumentele utilizate de antisemiți în anii 1920 sunt reluate astăzi când vine vorba despre islam: incompatibilitate culturală și loialitate mai accentuată față de religie decât față de națiune”¹. Celor care-și închipuie cu naivitate că Europa contemporană s-a clădit pe propriii ei demoni, începând cu militarismul german, acești analiști le răspund că Europa nu se gândește la altceva decât cum să expulzeze de pe teritoriul ei musulmanii pe care îi consideră niște corpi străini, refuzându-le orice legitimitate, orice egalitate. Bizară afirmație: în Uniunea Europeană trăiesc 20 de milioane de musulmani, iar continentul nu încetează să primească alții noi de cincizeci de ani încoace. Ce mai contează că, după cum am văzut, întreaga istorie a Europei a fost atât de mult marcată de „fascinația Islamului” (Maxime Rodinson²): dacă această credință religioasă părea, în Evul Mediu, un soi de schismă, și nu dintre cele mai redutabile, a ajuns mai apoi să fie considerată un partener al Renașterii, prima catedră de arabă fiind înființată în 1539, la Collège de France, apoi, începând din secolul al XVII-lea, a devenit un sinonim al civilizației rafinate, contra-model de toleranță prin comparație cu obscurantismul medieval. Sublima Poartă impresiona curțile europene, Ludovic al XIV-lea a fost nevoit să înghită toate ofensele aduse ambasadurilor săi la Constantinopol, iar Pierre Bayle, la fel ca Voltaire, a cântat măreția civilizației musulmane pe cât de elegantă, pe atât de voluptuoasă. Traducerea celor *O mie și una de nopți* de către Antoine Follant, între 1704 și 1717, a inflamat secolul Luminilor care visa la acea senzualitate fericită, într-atât de în răspăr cu tartufferia catolică. Goethe scria poeme întru lauda lui Mahomed, iar în 1799³ își făcea apariția orientalismul atât ca disciplină de studiu, cât și ca

cruciadă ale lui Carol al VIII-lea (Maxime Rodinson, *La Fascination de l'Islam*, op. cit., p. 54).

Olivier Roy, „Le burkini n'a rien de fondamentaliste” („Costumul de baie burkini nu are nimic fundamentalist”), *Le Point*, 21 august 2016.

2 Maxime Rodinson, *La Fascination de l'Islam*, op. cit.

3 *Ibid*, pp. 58, 65, 67, 69, 71 și 81.

fantasmagorie. Cât de departe suntem de imaginile războinice ajunse un clișeu și dezvoltate de savanți semidocti.

Și, atunci, de ce să punem pe picior de egalitate antisemitismul și islamofobia, mai ales într-un moment în care cel dintâi înflorește în mai toată lumea arabo-musulmană sub numele de antisionism? Sau, altfel spus, de ce toată lumea își dorește în ziua de azi să fie evreu, în special de ce vor asta dușmanii evreilor? Pentru a accede, la nivel imaginar, la statutul de Respins și a apropia apărarea Islamului de lupta contra nazismului. Numai credința coranică ar trebui să scape de punerea sub semnul întrebării, realitate care a devenit regulă pentru toate celelalte confesiuni: prima e de neatins, celelalte pot fi modificate.

Capitolul 8

Exterminări „la discreție“¹

În general, distingem două tipuri majore de antisemitism: un antiiudaism religios, de inspirație creștină și musulmană, care acuză poporul mozaic că l-a omorât pe Christos și persistă în eroare după revelația evanghelică sau coranică (evreii sunt vinovați de privilegiul anteriorității, care trebuie contestat cu orice preț); un resentiment naționalist care denunță prin minoritățile apatride un ferment al impurității ce aduce prejudicii sănătății unor țări. Acestor două reproșuri clasice trebuie să le adăugăm un al treilea, și mai neașteptat după 1945 încoace: invidia față de evreu ca deportat, ca prototip al nefericirii odată cu Auschwitzul. Suferința evreiască a devenit etalonul de referință, iar Shoahul evenimentul fondator de la care se poate concepe crima împotriva umanității. De unde și fulgerătoarea șansă oferită de termenul de genocid: să te poți numi victimă înseamnă să pui mâna pe suferința cumplită, să te declari proprietarul ei legitim. Altfel spus, antisemitismul se hrănește în permanență din propria sa respingere. Această ură insașiabilă, imemorială este alimentată tocmai prin ceea ce ar trebui să o stopeze, adică prin persecutarea evreilor.

Houria Bouteldja, *Les Blancs, les Juifs et nous, op.cit.*: „Shoahul? Subiectul colonial a cunoscut zeci. Exterminări? La discreție.“, p. 111.

Dintr-odată, Auschwitzul este o crimă imputată victimelor sale. După cum a explicat și fostul primar laburist al Londrei, Ken Livingston: „Hitler era sionist“ (primăvara lui 2016). Un alt primar, cel din Bratford, și el tot laburist, înainte de a fi suspendat din partid, Khadim Hussein, a criticat sistemul de învățământ din Marea Britanie „care nu vă vorbește decât despre Anne Frank și despre cele șase milioane de sioniști omorâți de Hitler“. Sunt numeroși cei care contestă evreilor „privilegiul“ nimicirii și care afirmă: „Auschwitzul suntem noi“. Să observăm cât de multe sunt națiunile care, de acum, se consideră ca pornind dintr-o catastrofă fondatoare: genocidul din 1915 pentru armeni, marea foamete dintre 1845 și 1852 pentru irlandezi, *Holodomor*-ul pentru ucrainenii — foametea provocată de Stalin între 1932 și 1933, *Nakba*¹ pentru palestinieni, exterminarea comunității Tutsi pentru Rwanda. De unde și ambivalența negaționismului care afirmă fie că Shoahul nu a avut loc, fie că a avut loc, dar nu legat de cei despre care se crede că au fost victime, fiind necesar a fi redat altor etnii mai meritorii în acest sens: africanii, palestinienii, musulmanii. Este aici o răsturnare a morților, nu a evenimentului în sine, scăpată din balamalele timpului și plimbată de-a lungul istoriei ca o oglindă, într-o *reductio ad Hitlerum* în care colonialismul, sclavia, imperialismul sunt văzute ca niște etape logice în drumul către apariția celui de-al Treilea Reich. Evenimentul este cu mult prea deosebit pentru a putea fi eludat, dar în acest fel este redistribuit după bunul plac al grupurilor preocupate să-l acapareze.

Printr-o monstruoasă răsturnare de valori, Shoahul a ajuns ca un obiect râvnit, fascinand ca o comoară de pe urma căreia unii consideră că pot obține avantaje și care alimentează o rivalitate mimetică. Iată de ce orice obstacol apărut în fața unei minorități este de acum retranscris în limbajul Holocaustului, fenomenul

Nakba = dezastru, catastrofă, exodul populației arabe palestinienne de după războiul israeliano-arab din 1948. (N.t.)

fiind adeseori însoțit de voința de a-i scoate din discuție pe cei care îi sunt deja victime. Stă dovadă a acestei realități Sir Iqbal Sacranie, secretar general al Consiliului Musulman din Marea Britanie până în 2006, care își propunea să înlocuiască Holocaust Memorial Day (închinată Shoahului) cu Genocide Day: „Mesajul Holocaustului — «pentru ca așa ceva să nu se mai întâmple» — nu are cum fi util decât dacă este mai cuprinzător. Nu trebuie să avem o viziune discriminatorie a vieții omenești. Musulmanii se simt excluși și răniți de faptul că viețile lor nu au aceeași valoare ca a celor pierdute în timpul Holocaustului.”¹ Idealizarea deportatului, după cel de-al Doilea Război Mondial, și-a pregătit propria denigrare ulterioară. *Iudaizarea musulmanilor a atras automat nazificarea israelienilor* (și, prin extensie, pe cea a tuturor evreilor, considerați „sioniști”, dacă aceștia nu respingeau public politica Israelului). În acest sens, Partidul Indigenilor Republicii reproșa guvernului socialist al lui François Hollande că practică un „flosemitism de stat”, că protejează evreii francezi, „acești copii iubiți ai Republicii”, presupuși apărători ai „corpului alb” și ai „infrastructurii rasiale a statului-națiune”, în loc să se preocupe de adevărații umiliți, adică musulmanii. (Același partid mai solicita, într-o caricatură în spirit laic, separația dintre CRIF — Consiliul Reprezentativ al Instituțiilor Evreiești din Franța — și stat.)

Al Doilea Război Mondial ar fi inventat o nouă patologie: victimizarea. Întrucât anumite cuvinte, printre care cel de genocid, și-au păstrat intactă radioactivitatea, trebuie furate de la ceilalți. Sloganul noului negaționism: sunt comise crime sub ochii

Dincolo de faptul că nu vedem cine și-ar dori să comită un genocid împotriva islamului în general, cu excepția soldaților Al-Qaida sau Daech, în vederea purificării, între victimele „genocidului arabo-musulman” Sir Iqbal Sacranie include palestinienii și irakienii, dar nu și pe kurzii gazați de Saddam Hussein. Singurele victime „bune” arabo-musulmane sunt cele ucise de non-musulmani. După *fatwa* emisă împotriva lui Salman Rushdie, Sir Iqbal Sacranie afirma că moartea era prea blândă pentru scriitor și că acesta ar fi trebuit să sufere în continuare, cât mai mult timp cu putință, pentru crima de care să făcuse vinovat. Mai târziu a negat faptul că ar fi pronunțat un astfel de verdict.

voștri în Palestina, în Europa, împotriva musulmanilor, iar voi nu le vedeți, orbiți cum sunteți de fostele victime care au ajuns moștenitoarele național-socialismului. Pentru a relua o formulare celebră, ea însăși parodică, „Un genocid poate ascunde un altul“ (Serge Thion¹). Procesul de la Nürnberg a condamnat nu doar vinovații, dar a adus în discuție și modalitatea de a te bucura de privilegii ticăloase. Dintr-odată, istoria crimei împotriva umanității a devenit cea a falsificărilor și a deturnărilor. Începând din 1945, lumea a intrat pe vasta piață a durerii, pentru că aceasta oferă drepturi și, mai ales, o poziție morală inexpugnabilă. Ridicând cuvântul „islamofobie“ la nivelul antisemitismului, poți în sfârșit flutura brevetul de damnat ca pe un titlu de noblete. Victimizarea este versiunea doloristă a privilegiului. Este de-ajuns să te numești oprimat pentru a avea dreptate și toată lumea se va bate să ocupe acest loc. Oricărui cuceritor îi place să treacă drept martir. Nimeni nu admiră mai mult Shoahul decât revizionistii, dacă le pot fura celor ce au suferit tocmai acea suferință.

Într-unul dintre articolele sale, Bernard Lewis amintește o expresie sinistră care circula în Orientul Apropiat înaintea războiului de șase zile din 1967: „Mai întâi cei de sâmbătă, apoi cei de duminică.²“ Mai întâi evreii, apoi creștinii. Coranul, după cum se știe, reproșează creștinilor că au căzut în păcatul politeismului, dându-i lui Dumnezeu o dimensiune trinitară: Tatăl, Fiul și Sfân-

Militant anticolonialist, revizionist declarat, Serge Thion, apropiat al lui Pol Pot, a contestat întotdeauna caracterul genocidar al regimului Khmerilor Roșii, tot așa cum a făcut și filosoful Alain Badiou. Se apropie ulterior de Faurisson (N.t.: Robert Faurisson, născut în 1929, militant negaționist francez.) și de editura de extrema stângă La Vieille Taupe, condusă de Pierre Guillaume, și va publica o carte în onoarea lui Faurisson, prefăcută de Noam Chomsky. După 11 septembrie 2001, se va apropia de curentele islamiste și îi va susține pe Dieudonné și grupările suprematiste negre antisemite.

Bernard Lewis, *Le Retour de l'Islam, op.cit.*, p. 482.

tul Duh. Cât despre evrei, păcatele lor l-au făcut pe Dumnezeu să-i părăsească pentru a se înțelege cu toți ceilalți și a-i alege pe arabi.¹ Persistă însă teama subiacentă că Cel de Sus ar putea să se răzgândească și să ia din nou în brațe poporul mozaic. După toate aparențele, statul evreiesc, pe care vecinii lui îl sortiseră pieirii și care este dotat cu o forță militară considerabilă, rezistă mai bine decât fusese prognozat în fața dovezilor ostilității altora, ba chiar a devenit o oază de pace și de bogăție în mijlocul unui Orient răvășit de anarhie. Așadar, statul, căruia de șaiszeci de ani încoace i se tot prevestește prăbușirea iminentă, prosperă de unul singur în mijlocul haosului și asta atât de bine, încât se poate pune serios întrebarea dacă lumea arabă va mai exista în următorii treizeci de ani (pronostic sumbru al marelui poet sirian Adonis, pentru care civilizația arabă, strivită de un islam retrograd, este pe cale să se stingă). În teritoriile Islamului, evreul a fost și protejat, și desconsiderat, făcut porc, maimuță², considerat inferior.³ Acum e detestat și ponegrit: a promovat, pe drept cuvânt. Furia stârnită de statul evreiesc vine din aceea că evreul, de la sub-omul de ieri, a ajuns în numai o jumătate de secol un egal. O asemenea răsturnare de situație este intolerabilă. Să adăugăm că, dacă Israelul nu ar fi existat, țările arabe ar fi fost obligate să-l inventeze pentru a-și justifica eșecurile. În condițiile actuale, Israelul e țapul ispășitor ideal, invocat inclusiv pentru explicarea terorismului: evenimintele din 11 septembrie 2001, de la New York, 13 noiembrie

Suleiman Mourad, *La Mosaïque de l'Islam*, op.cit., pp. 33 și 35.

Citat din Bernard Lewis, *Juifs en terre d'Islam (Evreii pe pământul Islamului)*, „Champs”, Flammarion, 1986, p. 50.

3 În lucrarea sa istorică, Bernard Lewis amintește că, în Maroc, evreii erau obligați să iasă în picioarele goale din ghetou sau încălțați cu papuci de paie (p. 174). Pentru ayatollahul Khomeini, infidelul, fie el creștin, evreu, hindus, zoroastrian sau baha'i, era izvor de necurătenie la fel ca urina, excrementele sau cadavrele. Numai convertirea la islam l-ar fi putut purifica (op.cit., p. 50). În contrapartidă, trebuie amintit și gestul curajos al sultanului Marocului, tânărul Mohammed al V-lea, care a refuzat să aplice decretele de la Vichy supușilor săi evrei, în 1940, și din convingere, și din dorința de independență față de puterea colonială. Pe vremea aceea, regatul sharifian era un protectorat condus de un Rezident.

2015, de la Paris, ar fi, conform unor site-uri conspiraționiste, opera Mossadului. Până și apariția Daech-ului este imputată uneori tot serviciilor secrete israeliene. În pofida bogatei tradiții iudeo-islamice, pe cât de strălucită, pe atât de tragică, împodobită cu tot atâtea minunății cât pogromuri, în pofida protecției de care au putut beneficia comunitățile ebraice, mai ales în Imperiul Otoman, trebuie să admitem că o prezență evreiască în teritoriile islamice nu mai este practic posibilă altfel decât ca vestigiu¹. Dacă, la început, cuceritorii arabi au dat dovadă mai degrabă de respect față de pluralismul magrebian sau al Orientului Mijlociu, utopia multiconfesională a Andaluziei, care ajunsese un mit, este de-acum moartă. În zilele noastre, în Europa, a ajuns foarte complicat pentru evrei să locuiască în cartierele majoritar musulmane. Cât despre creștini, obiect al persecuțiilor și epurărilor etnice fără sfârșit, poate că-și trăiesc ultimii ani în teritoriile Islamului și sunt amenințați chiar și în Franța, după cum o dovedește asasinarea părintelui Hamel în biserica lui din Saint-Étienne-du-Rouvray, în iulie 2016.² În Hexagon, catedralele și bisericile sunt păzite de poliție sau armată, iar preoții din parohii sunt dotați cu dispozitive „Alertă de atentat“.

În Tunisia, unde, în 1951, trăiau 105 000 de evrei, au mai rămas circa 1 500, care locuiesc la Djerba, Tunis, Sousse și Gabes. În Maroc, unde în 1948 erau între 230 000 și 280 000, ar mai locui circa 2 500–3 000, mai ales la Casablanca și Rabat, protejați de monarhia sharifiană.

Câteva statistici elocvente: la începutul secolului XX, creștinii din Orient reprezentau un sfert din populația Orientului Mijlociu. În ziua de azi, toate comunitățile adunate și repartizate pe șase mari rituri nu mai numără mai mult de 11 din cele 320 de milioane de locuitori ai regiunii. Cu excepția Iordaniei, unde dinastia hașemită îi protejează, în toate celelalte părți sunt țintă a ofenselor și a presiunilor, mai ales în Egipt, unde reprezintă comunitatea cea mai importantă din lumea arabă, aproape șase milioane de oameni. Eradicarea lor progresivă este la fel de dramatică și pentru buna înțelegere dintre șiiți și suniți, întrucât creștinii făceau parte din țesătura conjunctivă etnică și confesională a regiunii, menținând acolo un spațiu al pluralității. Numai că, a susține creștinii din Orient ar însemna să manifestăm un tip de compasiune extrem de politică, ne spune un cercetător de stânga (Camille Lons, 26 aprilie 2016, Orient XXI), și inevitabil astfel am aluneca în extrema dreaptă, bineînțeles...

Capitolul 9

Evreul, albul blestemat

„Dacă un musulman insultă un evreu, acesta trebuie să plece capul și să păstreze tăcerea.“

Edict al mollahilor iranieni din Hamadan, 1892¹

Ce li s-a întâmplat evreilor de la înființarea Israelului? Un blestem pigmentar: s-au albit. După cum ne explică Enzo Traverso, pe vremuri, în Statele Unite, evreii și negrii luptau împreună împotriva rasismului și a colonialismului. După care, evreii, mai ales începând din 1948, au încălcat „linia culorii“, s-au îmbogățit și au ajuns „albi“, așadar, opresori!² Odată cu sfârșitul antisemitismului, evreul a pătruns în rasa superioară (albă) și, odată cu Israelul, s-a îmbolnăvit de maladia europeană a naționalismului, lucru care l-a pierdut. Ieșit din ghetou, nu mai incarnează acea „alteritate negativă“ care îl făcea cândva unic. „Outsider-ul intern nu mai este evreul; acum acesta este arabul și negrul, adică ex-colonizatul rezident în metropolă și ajuns cetățean francez.“³ Ciudat e că în această listă nu au fost niciodată menționați vietnamezii, cambodgienii, laotienii, foști supuși ai Imperiului și ținte, în Franța, alături de chinezi, ai unui veritabil rasism din partea locuitorilor din cartierele

Citat în Bernard Lewis, *Juifs en terre d'Islam*, op.cit., p. 56.

Enzo Traverso, „Les Juifs et la ligne de couleur“ („Evreii și linia culorii“), în *De quelle couleur sont les Blancs?* (*De ce culoare sunt albi?*), sub îndrumarea lui Sylvie Laurent și Thierry Leclère, La Découverte, Paris, 2013, pp. 253–261.

3 Enzo Traverso, *De quelle couleur sont les Blancs?*, op. cit., p. 60.

periferice¹. Nu trebuie să uităm să spunem însă și faptul că francezii de origine asiatică nu au optat niciodată pentru cultura bocetului, ci pentru aceea a muncii și a strădaniei. Evident, nu fac deloc cinste la castingul pentru victima ideală. Să trecem peste delirul rasialist al lui Enzo Traverso. A fi alb înseamnă a te bucura „de un privilegiu pigmentar“ de care nu pot profita nici negrii, nici arabii și nici musulmanii.² Este vorba așadar despre un confort social, simbolic, care trebuie pus din nou sub semnul întrebării prin toate mijloacele: „Albii sunt, într-adevăr, bolnavi de o maladie care se cheamă rasism și care îi afectează pe toți, în moduri diferite, chiar și atunci — voi reveni asupra acestui lucru — când nu sunt rasiști.“ (Pierre Tevanian)³ Nuanța este importantă: albul este afectat de o calamitate metafizică. Și tocmai de această condiție trebuie să fie chiuretat prin toate mijloacele, fiindcă este demonul corupător care a trezit în fiecare popor spiritul dezbinării și al cruzimii. Se va merge deci până la a-l suprima chiar și din adunările împotriva rasismului și asta pentru propriul lui bine: ostracizare revendicată în numele luptelor anticolonialiste și antiimperialiste.⁴ Acțiunea se va mulțumi să întoarcă pe dos retorica național-socialistă care exalta numai arienii. În cazul la care ne referim, sunt denigrați numai „albii“, „fețele de cretă“, pentru a onora celelalte culori ale pielii, atribuindu-le acestora toate calitățile. Or, cu această „epider-

Bizar, dar chinezii nu trezesc niciun soi de compasiune ori interes din partea organizațiilor antirasiste. Și Liga Drepturilor Omului și SOS Rasismul au refuzat să susțină marșul organizat de această comunitate pe 4 septembrie 2016, la Paris, după moartea unui croitor chinez din Aubervilliers, pe motiv că scopul marșului era întărirea securității și a supravegherii video (*Le Monde*, 5 septembrie 2016).

2 Pierre Tevanian, *De quelle couleurs sont les Blancs?*, op.cit., p. 73.

3 *Ibid.*, p. 28.

4 De exemplu, convocarea unei tabere „decolonializatoare“, în vara lui 2016, de către militanți „antirasiști“. Sau organizarea de sesiuni de „cuvinte non-albe“, la Universitatea Paris VIII, în primăvara aceluiași an. Mișcarea *Noaptea-n picioare*, care a privatizat pentru câteva săptămâni Piața Republicii, în primăvara lui 2016, organiza întâlniri feministe la care era interzis accesul „cisgenilor“, adică a bărbaților albi heterosexuali. Alain Jakubowicz, președintele Licra (*N.t.*: Liga Internațională contra Rasismului și Antisemitismului, asociație fondată în Franța, la sfârșitul anilor 1920 și începutul anilor 1930.), va vorbi, în acest sens, despre „Klu Klux Klanul inversat“ pentru care unicul criteriu valabil este cel al culorii pielii.

mizare“ isterică a debaterilor, rămânem în linia dreaptă a vechilor diferențe aparținând sclavagismului. Melanină contra leucodermă, iată ce renaște din obsesia pedigree-ului, iar oamenii sunt în felul acesta compartimentați din nou în syndicate etnice.

Mereu același mecanism de gândire, răsturnat ca o clepsidră: există „rase“ superioare și „rase“ inferioare, o luptă între rase care a înlocuit lupta dintre clase. „A fi alb înseamnă a fi crescut sub semnul unei duble imposturi: beneficiul unui privilegiu și renegarea acestuia.“⁵ A te extrage din această impostură este „o asceză necesară clipă de clipă“ (Pierre Tevanian). Însă nu Jean Genet ținea s-o facă⁶, iar să-ți ceri la nesfârșit scuze pentru că ești „un burghez alb heterosexual“ trădează o anumită formă de ostentație narcisistă. Câtă savoare este în a te ridica pe culmile negrului omenesc, în a-ți spune „trădător alb“, în „identificarea parțială“ cu femeile purtătoare de văl islamic, cu persoanele fără documente de identitate și drept de muncă, cu islamiștii.⁷ Același Tevanian îl consideră pe filosoful Abdennour Bidar, intelectual francez de cultură musulmană, autor al unei *Scrisori deschise lumii musulmane* (3 octombrie 2014), un „negustor de fascism cu față spirituală“: într-adevăr, Bidar îndrăznise să descrie islamul ca pe o amenințare cu întoarcerea către obscurantism și conjurase musulmanii să revină la toleranță și deschidere. Eternă ciudățenie a extremei stângi: este mereu cu o demonstrație de barbarie în urmă, stă cu ochii ațintiți la național-socialismul de ieri pentru a fi mai bine orbită când vine vorba despre versiunile contemporane ale acestuia. În consecință, albul este blestemat, incarnând culoarea negativă a omenirii, de unde i se trage tot răul. Același alb provoacă o asemenea greață unei romaniere, încât aceasta, dorindu-și din toată inima să nimicească această stirpe blestemată, va descrie omul viitorului ca fiind „bej-închis, cu părul negru.

5 Pierre Tevanian, *De quelle couleur sont les Blancs?*, op.cit., p. 28.

6 Scriitorul ajunsese un dușman declarat al rasei albe și al lumii occidentale. (N.t.)

7 *Ibid.*, pp. 32 și 33.

Franța și întreaga lume se vor metisa⁴¹. Dorința de a șterge omul alb de pe fața pământului cu ajutorul unui amestec nediferențiat (după cum se vrea să se ajungă la dispariția sexelor, în teoria genurilor) nu este egalată decât de obsesia, pentru supremațiști, de a-l menține în deplină puritate. A crede, însă, că metisarea generalizată va anula orice segregare numai fiindcă fiecare îl va purta în el pe celălalt, ține de o viziune nerealistă. Neîncrederea pe care o trezesc, la înrăiții clasamentelor, metișii, mulatrii și cei născuți din amestecul acestora cu albi, persoane care nu se simt nici negre, nici albe, este de-ajuns pentru a risipi iluzia. Antirasismul urmărește în permanență două obiective contradictorii: amestecul și diversitatea, lipsa universală de diferențiere și frumusețea multiplicității.

Scriitorului antilez Frantz Fanon îi plăcea să reamintească vorbele profesorului său de filosofie: „Când auziți că se vorbește de rău despre evrei, ciuliți urechile, căci despre noi este vorba.” Un antisemit era obligatoriu un negrofob, înglobându-i și pe unii, și pe alții sub aripa aceleiași animozități. Se știe că și în Franța, și în Statele Unite, negrii și evreii au împărtășit solidaritatea exclusilor, fiind, mai ales dincolo de Atlantic, Invizibili alungați din spațiul public rezervat doar pentru WASP (*White Anglo-Saxon Protestant* — Alb anglo-saxon protestant). Minunata unitate s-a făcut țândări: evreul nu mai este „fratele de năpastă”, după părerea lui Frantz Fanon, ci acela pe care propria tragedie, în cazul dat pogromurile și Shoahul, o întunecă pe a mea și mă împiedică să-i mai fiu frate. Genociduri au fost și înainte de 1942 și, într-un oarecare sens, întreaga istorie a omenirii este istoria crimei împotriva omenirii. Tot ce se întâmplă, însă, este de parcă Holocaustul ar fi deschis un nou spațiu al interpretărilor. Într-un anumit sens, este un eveniment fondator care permite să se vadă cu alți ochi exterminarea amerindienilor din cele două Americi,

Marie Darrieussecq, „Pour Christiane Taubira”, *Le Monde*, 17–18 noiembrie 2013.

a aborigenilor australieni, a populației herero, din Namibia, nimită de trupele Kaiserului, a armenilor masacrați de turci, crimele colonialismului (inclusiv cel otoman și arab) și sclavia în cele trei dimensiuni ale ei: interafricană, orientală și transatlantică. În alt sens, după cum am văzut, este o teologie tenebroasă care face din evrei depozitarii unei comori care trebuie să li se ia. Și încă ceva: una e să spui că Auschwitzul ne permite să ne gândim la crimele în masă, faimoasa pedagogie penală despre care vorbea Karl Jaspers în legătură cu procesul de la Nürnberg (pe care au urmat-o membrii comunității tutsi în Rwanda, de pildă), alta să afirmi că această denumire ne ascunde ticăloșiile și, deci, trebuie să fie înlăturată. Amintirile chinurilor intră în competiție, în numele ultragiului suprem pe care fiecare comunitate și-l dorește apropiat, fiindcă generează legitimitate.

Se pune deci problema transferării datoriei morale a Europei de la evreu la musulman și de a-l expedia pe cel dintâi de partea colonizatorului alb, prin intermediul suferinței palestinienilor. În felul acesta, Occidentul ar deveni debitorul veșnic al lumii islamice. Și tot astfel, evreul se transformă în adversar metafizic, cum o spusese deja Alfred Rosenberg în 1923 sau, pentru a relua cuvintele lui Hitler adresate lui Hermann Rauschning: „Nu pot exista două popoare alese. Noi suntem poporul lui Dumnezeu. Iar aceste cuvinte vor hotărî totul.”¹ Pe urmele lui Enzo Traverso, Houria Bouteldja, care contestă acuzația că ar fi antisemit, îi somează pe evrei să respingă Israelul și orice legătură cu sionismul, ca nu cumva să fie alăturați canaliilor albe. În numai cincizeci de ani, evreii au trecut „de la statutul de paria la cel de *dhimmis*² ai Republicii, din necesități interne ale statului-națiune, și la cel de

Citat de François Bédarida, „La mémoire contre l'histoire” („Memoria împotriva istoriei”), *Esprit*, iulie 1993, p. 9. La fel la Houria Bouteldja, care spunea același lucru, adresându-se evreilor: „Nu sunteți adevăratul popor ales. Ați fost mințiți.”, (*Les Blancs, les Juifs et nous, op.cit.*, p. 50).

Cetățean non-musulman al unui stat musulman, legat de acesta printr-o înțelegere de protecție. (*N.t.*)

infanteriști senegalezi¹ în folosul imperialismului occidental.^{2,3} Evreul, vechi țap ispășitor al Occidentului, a devenit, în versiunea lui sionistă, arhetipul colonialismului. Prin urmare, este un alb la pătrat, o chintesență a albului. Alegerea care îi rămâne este pe cât de abruptă, pe atât de simplă: ori trece de partea celorlalți semiți, care sunt arabii, ori susține Israelul și alunecă în abominabil.

Bizară îndârjirea cu care anumite curente „progresiste” batjocoresc ceea ce ele numesc „Albi”, străduindu-se să explice, în același timp, că nu-i discriminează. Albul ar fi singurul vinovat de inventarea ierarhizării raselor și de răspândirea nenorocirilor și a urii peste tot pe unde i-a călcat piciorul. Or, acest rasism chiar există, sare-n ochi, este antisemitismul prezent în Magreb, în Orientul Mijlociu, în cartierele noastre periferice, și reciclează vechea ură antievreiască a extremei drepte, prin intermediul extremei stângi, focalizând-o împotriva Israelului. Ajungem aici la o trăsătură specifică modernității: *adevăratul rasism se exprimă în ziua de azi prin intermediul terminologiei antirasismului*, tot așa cum fascismul contemporan este, în enunțurile sale, antifascism. Se începe prin denunțarea fostelor segregări pentru a le reînnoa, pentru a le șlefui, pentru a le oferi garanția și strălucirea subversiunii. Tabuul a ajuns cel mai bun propagator al epidemiei pe care se presupune că ar combate-o. Noul rasism îmbracă mereu hainele rezistenței la ciuma brună pentru a perpetua mai bine ciuma verde. Acest curent *new look* culminează prin antisionism, despre care Vladimir Jankélévitch spunea, într-o carte apărută în 1986,

Corp militar aparținând armatei coloniale, format din indigeni inițial senegalezi. (N.L.)

Ibid., p. 51. În mod semnificativ, patronul revistei *Monde diplomatique*, Serge Halimi, l-a condamnat pe Houria Bouteldja, în editorialul său din august 2016, pentru obsesia rasială și slugărnicia față de Ahmadinejad.

3 Mahmud Ahmadinejad — președinte al Iranului între 2005 și 2013. (N.L.)

că era „un chilipir de neegalat, întrucât îți acordă permisiunea, ba chiar dreptul, ba chiar datoria de a fi antisemit în numele democrației! Antisionismul este antisemitism justificat, pus în sfârșit la îndemâna tuturor. Este legitimația prin care poți fi antisemit în mod democratic. Dacă evreii erau ei înșiși naziști? De minune ar fi picat una ca asta. Nu ar mai fi nevoie să-i deplângem: și-ar fi meritat soarta.”¹

În numele luptei împotriva colonialismului, cea dintâi datorie a unui antirasist ar fi să fie antisionist. Vedem apărând un nou venit în lupta politică, „antifascistul antisemit”, după modelul unor profanatori de morminte din cimitirul evreiesc din Sarre-Union, din februarie 2015, care promiteau să combată nazismul... până la ultimul evreu.² Evreii nu au decât să se desolidarizeze de Israel, după cum explică sociologul Laurent Mucchielli care deplânge „incapacitatea instituțiilor evreiești din Franța de a se distanța de statul israelian, atitudine care merge mână-n mână și care amplifică incapacitatea multor musulmani de a face diferența dintre politica israeliană și comunitatea evreiască în general”. Altfel spus, evreii din Franța sunt singurii responsabili de nenorocirile care li se întâmplă.³

Lucrul acesta permite minimalizarea crimelor care au încărcat istoria franceză recentă: de zece ani încoace, nu mai puțin de nouă francezi au fost uciși de islamişti sau afiliați ai acestora, fiindcă erau evrei⁴. Fără a uita nenumăratele agresiuni, printre care

Vladimir Jankélévitch, *L'Imprescriptible (Imprescriptibilul)*, Seuil, 1996, pp. 19 și 20.

Marion Van Renterghem, „L'antisémitisme impulsif de cinq gars sans problèmes” („Antisemitismul impulsiv al celor cinci puști fără probleme”), *Le Monde*, 20 februarie 2015.

3 Laurent Mucchielli, „Întoarcerea antisemitismului”: discurs oficial la cina anuală a CRIF. În același articol, sociologul vede dezvoltarea islamofobiei în cadrul opiniei publice franceze ca fiind mai importantă decât antisemitismul deja bine analizat.

4 Ilan Halimi a fost răpit, torturat și omorât în 2006 de banda Barbarilor, pe motiv că, fiind evreu, obligatoriu era și bogat. În 2012, Mohammed Meran a ucis cu sânge rece trei elevi ai școlii Ozar Hatorah din Toulouse și un învățător. „Fapte de vitejie” care, pentru unii, au făcut din el un erou. În ianuarie 2015, atacând

aceea îndreptată împotriva unui cuplu de evrei din Créteil, din decembrie 2014, bănuît că are o comoară în casă, agresiune urmată de violarea soției, de înjurături și de alte tentative de asasinat eșuate, îndreptate împotriva unor persoane de confesiune mozaică sau părănd a fi evrei¹. În vara lui 2014, strigăte de „Moarte jidanilor“ au fost auzite în centrul Parisului, în timpul unei manifestații propalestiniene. Printr-o tragică ironie, atunci când sunt uciși musulmani, fapta este comisă de alți musulmani, extremiști, precum cei doi militari executați de Mohammed Merah în martie 2012, la Toulouse și Montauban, sau precum cele treizeci de persoane de confesiune musulmană (dintr-un total de optzeci și una) lovite pe 14 iulie 2016, la Nisa, cu un camion, de către Mohamed Lahouaiej-Bouhlel, un tunisian de 31 de ani, afiliat la Daech. Constrânși să aleagă între două minorități, mulți intelectuali de stânga, simpatizanți ai cauzei palestinene, au preferat să părăsească evreii (și asiaticii) pentru arabi și africani. Cei dintâi prea ar fi favorizați, chiar dacă un puternic sentiment al nesiguranței îi împinge să emigreze în Canada, Statele Unite sau Israel. Faptul că numeroși evrei nu se mai pot plimba pe străzile din cartierele mărginașe purtând steaua lui David sau kippa, fiindcă riscă să fie agresați sau insultați, că, în anumite școli publice cu majoritate magrebiană de elevi, mai ales din cartierele mărginașe, copiii evrei nu mai au acces, faptul că în anumite instituții de învățământ nu mai este studiat Shoahul (după cum arată raportul Obin pe 2004²), au fost explicate prin situația geopolitică și viața plină de neplăceri a adolescenților de la oraș.

magazinul Hyper Cacher de lângă Poarta Vincennes, Amedy Coulibaly, revendicându-se de la islam, a ucis cei patru oameni prezenți acolo în acel moment, și aceștia evrei.

Pe 20 august 2016, la Strasbourg, un bărbat de șaiszeci de ani, purtând kippa, tocmai ieșea din casă pentru a pleca la cumpărături, când a fost înjunghiat cu un cuțit de către un individ care strigase Allahu Akbar. Evident, presa l-a catalogat drept „dezechilibrat“.

Comandat de Luc Ferry și Xavier Darcos în 2004, raportul Obin, radiografie a sistemului național francez de educație, indică, printre altele, dificultatea de a preda lecții despre Shoah în fața unor grupuri de populație hipersensibilizate de

Europa și mai ales Franța au ridicat toate barierele morale și juridice pentru a preveni întoarcerea fiarei fasciste. Numai că au posibilitatea, după cum o dovedește ocazional stânga laburistă din Anglia, să practice antisemitismul prin abținere de la o poziție clar declarată, în numele unei preocupări pentru echitate. Antisemitismul sfârșește prin a aluneca tocmai în ceea ce denunța, ura față de un grup anume, ceea ce contribuie mai mult la reasamblarea fermă a unei comunități decât apelurile la armonie și la respectul datorat tuturor. Freud ne prevenise deja în *Civilizația și neajunsurile ei*: „Este întotdeauna posibil să unești chiar și o mare masă de oameni prin legături de iubire, cu o singură condiție: să mai rămână câțiva pe dinafară, care să încaseze loviturile.“ Întrucât se bucură de privilegiul vechimii, evreul rămâne etalonul-aur al urii rasiale, atunci când aceasta nu mai știe către ce țintă să se îndrepte. Odată încheiat turul țărilor ispășitori, evreul este mereu acolo ca ultimă soluție. Pe când și niște pogromuri republicane?

conflictul israeliano-palestinian, dar și despre arhitectura catedralelor, mitologia greacă, *Madame Bovary*, imorală fiind adulteră, sau *Tartuffe* în care este batjocorită ipocrizia religioasă.

Capitolul 10

Un rapt semantic

De o jumătate de secol încoace, multe regimuri arabe au reprodus toate stereotipurile antievreiești europene, așa cum au fost ele formulate, de la Karl Marx la Hitler, fără a-i uita pe Henry Ford și pe Roger Garaudy. *Protocoale înțelepților Sionului*, falsul document antisemit fabricat de poliția țaristă, nu a încetat nicicând să fie un bestseller în Orientul Apropiat. Se vinde pe toate străzile orașelor arabe, ba chiar figurează și în programele unor universități. Este singura grefă occidentală care a prins cu adevărat în această parte a lumii. Întrucât adevăratul evreu din ziua de azi, dacă e să ne luăm după probele de înțelepciune populară, pierdute prin te miri ce unghere și cotloane, poartă turban și vorbește arama, celălalt nefiind decât un impostor care își arogă un titlu de proprietate și care deja a pierdut „demnitatea morală de martir” (Péguy). Dacă problema israeliano-palestiniană rămâne o rană deschisă, a trecut, în schimb, de circa zece ani, de la statutul de conflict universal la cel de conflict regional și s-a redus tot mai mult la o „ceartă imobiliară despre cine este adevăratul proprietar al casei” (Amos Oz¹). Numai că, pentru o întreagă extremă stângă, rămâne vatra unui război al civilizațiilor. Să cităm o frază, numai una dintre miile, extrasă dintr-un interviu al fostului diplomat Stéphane Hessel, susținător hotărât al Hamas, acordat ziarului *Frankfurter*

Amos Oz, *Comment guérir un fanatique (Cum să vindec un fanatic)*, Gallimard, 2006.

Allgemeine Zeitung, în ianuarie 2011: „Ocupația germană a fost, dacă e să o comparăm cu actuala ocupare a Palestinei de către Israel, una relativ inofensivă, dacă facem abstracție de elementele de excepție precum încarcerările, execuțiile, internările în lagărele de concentrare și furtul operelor de artă.“ Așadar, statul israelian a detronat cel de-al Treilea Reich în ceea ce privește incarnarea barbariei. Când evreul oprimă sau colonizează, nu doar se transformă în nazist, dar se poartă mai rău decât nașiștii. Sau, cum spunea șeicul Ibrahim Mudeiris în Gaza, în 2005: „Evreii se află în spatele suferințelor popoarelor.“¹ Pentru Hani Ramadan, fratele lui Tariq Ramadan, directorul Centrului Islamic de la Geneva, există un complot sionist care are în vedere dominarea lumii, iar Europa va fi „infiltrată de Tzahal.“^{2, 3}

Prejudicata conform căreia arabii nu pot fi antisemiți pentru că ei înșiși sunt semiți este evident o mistificare, în primul rând fiindcă termenul trimite la o categorie lingvistică, nu la una rasială, în al doilea deoarece cuvântul „antisemit“, creat în Germania, în 1879, de Wilhelm Marr, nu s-a referit niciodată la arabi, ci numai la evrei și la planurile lor de emancipare (Robert Wistrich).⁴ Lumea

„Odată cu înființarea statului Israel, întreaga națiune musulmană a fost pierdută, fiindcă Israelul este un cancer care se propagă în tot corpul națiunii islamice și pentru că evreii sunt un virus care seamănă cu cel al SIDA și de care suferă întreaga lume. Veți descoperi că evreii sunt la originea tuturor războaielor civile din lume. Evreii se află în spatele suferințelor popoarelor. Va veni ziua în care totul va fi luat înapoi de evrei, până și copacii și pietrele care le-au fost victime.“ Predică rostită pe 13 mai 2005 în Marea Moschee din Gaza, citat în Matthias Küntzel, *Djihad et haine des Juifs*, op.cit., p. 15.

2 Hani Ramadan, blog.tdg.ch, 23 octombrie 2009.

3 Tzahal = Tzva Hahagana LeYisra'el, Armata de apărare a Israelului. (N.t.)

4 Robert Wistrich, *Muslim antisemitism, A clear and present danger*, New York, American Jewish Committee, mai 2002, p. 57 (în franceză *L'antisémitisme musulman, un danger très actuel* [*Antisemitismul musulman, un pericol foarte actual*], traducere din engleză pentru Memorialul Shoahului, 2002). Numeroase pasaje din Coran îi descriu pe evrei ca pe niște ființe perfide și răufăcătoare, sortite „degradării“ în lumea aceasta și unci „pedepse uriașe“ în cealaltă. Evreii nu au vrut să se închine în fața revelării lui Allah și se străduiesc încă de la începuturile islamului să-l divizeze și să-l slăbească. Cât despre Holocaust, nu este decât o invenție diabolică, o operațiune de marketing internațional, destinată să ascundă crimele cu mult mai înfricoșătoare ale sioniștilor împotriva palestinienilor. Atentatele de la 11 septembrie de la World Trade Center și New York, rebotezat Jew York, au fost primite

arabă a reinventat, după înființarea Israelului, antiiudaismul creștin, adaptându-l la situația Orientului Apropiat, islamizându-i lexicul, evitând orice distincție între evreu și sionist, răspândind imaginile cele mai respingătoare ale propagandei național-socialiste asupra acestui popor descris ca fiind satanic și complotist. Acest antisemitism orientalizat și-a primit botezul la Durban, în Africa de Sud, în timpul incorect numitei Conferințe împotriva rasismului, din anul 2000 (unde au fost distribuite pliante întru gloria lui Hitler). Un antisemitism însă, după cum observa pe bună dreptate Pierre-André Taguieff, formulat „în numele anti-rasismului și al drepturilor omului”.¹

Odată stabilită echivalența între antisemitism și islamofobie, se inițiază o lucrare subtilă de expropriere simbolică. Se pune problema îndepărtării evreilor pentru a face loc musulmanilor. A venit rândul nostru, își spun aceștia din urmă. Asta aștepta, de pildă, scriitorul Edward Saïd, invitat de Sartre și Simone de Beauvoir, în martie 1978, la Paris, pentru un seminar cu tema Pacea în Orientul Mijlociu. Întâlnirea a avut loc acasă la Michel Foucault. Dezamăgirea lui Saïd a fost pe măsura așteptărilor sale. Simone de Beauvoir l-a consternat cu „stupiditatea ei condescendentă” față de islam, întrucât nu se gândea la altceva decât să protesteze împotriva veșmântului tradițional iranian *chador*. Michel Foucault se va ține deoparte de dialog, fiind de partea Israelului, cum avea să afle mai târziu Saïd din gura lui Gilles Deleuze. Cât despre Sartre, bătrân și slăbit, acesta va vorbi puțin și de fiecare dată influențat de Benny Lévy, alias Pierre Victor, ajuns mentorul lui, fost director al publicației *La Cause du peuple*, metamorfozat în evreu ortodox. Edward Saïd aștepta din partea lui Sartre o declarație oficială în favoarea palestinienilor. Numai că Sartre,

cu strigăte de bucurie în numeroase țări arabe. Acest antisemitism este evident colportat de către imigranți musulmani în Europa și în Statele Unite și se regăsește în comunitățile musulmane din fiecare țară occidentală.

Pierre-André Taguieff, *Dictionnaire historique et critique du racisme (Dicționar istoric și critic al rasismului)*, PUF, 2013, pp. 525–527.

dirijat de aghiotantul său, s-a mulțumit să citească, a doua zi, un text scurt în care își confirma susținerea pentru soluția existenței a două state și lauda atitudinea președintelui egiptean Sadat, care era gata să facă pace cu statul evreiesc. Saïd e consternat: Sartre nu se desparte de filosionismul lui clasic și nu se dovedește sensibil „față de justetea cauzei arabe”, cu excepția Algeriei. Edward Saïd se întreabă dacă această lipsă de sensibilitate pentru problema palestiniană provine din absența empatiei cu lumea arabă, dintr-o prejudecată religioasă ori din sentimentul culpabilității față de Holocaust.¹ Văduva lui Frantz Fanon îi ceruse deja, cu zece ani mai înainte, lui François Maspero, să suprimă prefața lui Sartre la *Damnații pământului* din toate edițiile ulterioare: „Nu mai există nimic în comun între Sartre și noi, scria ea în 1967, într-un ziar algerian, între Sartre și Fanon. Sartre care, în 1961, visa să se alăture celor care fac istoria omului, a trecut în cealaltă tabără. În tabăra asasinilor. În tabăra celor careucid în Vietnam, în Orientul Mijlociu, în Africa, în America latină.”² Pentru o întreagă generație de militanți, problema palestiniană trebuia să fie continuarea firească a decolonizării. Or, pentru intelectualii francezi care trecuseră prin al Doilea Război Mondial, problema evreiască nu putea fi măturată pur și simplu și înlocuită cu o mitologie fără îndoială legitimă, dar care nu avea aceeași încărcătură simbolică. Succesorii lor nu vor mai avea aceleași scrupule și întreaga extremă stângă, începând din anii 1980, va aluneca în condamnarea fără echivoc a statului evreiesc.

Nu ne judecați, spun integriștii. Ar trebui să fiți musulmani ca să ne înțelegeți. Astfel, islamul, în loc să-și facă *mea culpa*, după cum a făcut-o Biserica Catolică la conciliul ecumenic Vatican II, între 1962 și 1965, în loc să procedeze la o examinare a istoriei și doctrinei sale, la exegeza versetelor Coranului și a hadith-urilor,

Naawa, februarie 2005, traducere din engleză.

El Moujahid, 10 iunie 1967, citat în Houria Bouteldja, *Les Blancs, les Juifs et nous*, op.cit. Houria Bouteldja o invită să-l împuște postum pe Sartre...

ține să se prezinte drept creditor al întregii omeniri. Fiindcă i se datorează totul din cauza încercărilor provocate de cruciade, colonialism, ocuparea Palestinei. În sfârșit, fiindcă suferă consecințele unei imagini proaste și nedrepte.¹ Tot așa cum Coranul se vrea a fi Suma care înglobează și depășește cele două religii monoteiste anterioare, la fel și islamofobia se dorește a fi rasismul global, care le include pe toate celelalte. Astfel, explică un jurnalist, islamofobia a „devenit arma secretă a unui război social difuz“, un „rasism fără rasă“ care produce clandestini și îi vânează și pe romi² (*sic*). Ce legătură poate fi între romi și criticile care pot fi aduse religiei Profetului? A priori niciuna, însă esențial este să se descrie islamofobia ca figură modernă a răului absolut. Avantajul termenului vine din plasticitatea sa care îi permite să se adapteze la toate epocile, la toate fenomenele, inclusiv la schimbările climatice. Adulatorii au ridicat-o la rang de primă și ultimă cauză a mersului lumii, aproape de principiu cosmic. După cum o afirmă ironic un profesor de antropologie de la Universitatea din Melbourne, Ghassan Hage, într-o conferință susținută la Massachusetts Institute of Technology, în mai 2016: „Încălzirea globală este accelerată de islamofobie, formă dominantă a rasismului de azi (...) care izvorăște din forma colonială a acumulării capitaliste.“³

Cum trebuie să reacționăm în fața acestui rapt semantic? În primul rând, susținând că nu trebuie să scăpăm de datoriile care nu sunt făcute pentru a fi înapoiate, ci recunoscute și transmise

Vezi, de exemplu, în *Islamophobia Studies Journal*, primăvara lui 2012, publicație a Universității Berkeley, articolul lui Ramón Grosfoguel, „The multiple faces of Islamophobia“.

² Thomas Deltombe, *Le Monde*, 1 ianuarie 2013.

³ Conferință susținută la Massachusetts Institute of Technology, în mai 2016, la departamentul The Ecology and Justice Forum in Global Justice and Languages, pe tema: *Is islamophobia accelerating the global warming?*

mai departe. Europa are unele de onorat față de iudaismul care-i însoțește istoria încă de la origini, cu șase sute de ani înainte de apariția lui Mahomed în Arabia. În sfârșit, islamul ar face bine să se întrebe care îi este datoria pe care el însuși a contractat-o față de omenire. Ziua în care cele mai înalte autorități ale sale, în acest caz Universitatea Al-Azhar din Cairo, pentru lumea sunită, vor recunoaște caracterul cotorpitor și agresiv al religiei lor, în care își vor cere iertare pentru războaiele sfinte purtate în numele Coranului, în vederea subjugării coloniale a unor teritorii din Spania, Europa, Africa, Asia Centrală, și pentru atentatele comise în numele lui Dumnezeu, va fi o zi a progresului, în primul rând pentru musulmani, și va contribui la risipirea suspiciunilor pe care foarte multe popoare le au față de acest monoteism sacrificial. Ceva ne spune că această zi este încă departe. Să adăugăm că integritățile evreiești și creștine nu sunt mai puțin groțeste. Nu putem privi fără îngrijorare, în Statele Unite, noua administrație republicană a lui Donald Trump susținută de bisericile evanghelice cele mai marginale, sau pe vicepreședintele Mike Pence apărând tezele creaționiste; chiar și în Franța, catolicii schismatici pun din nou sub semnul întrebării concluziile Conciliului Vatican II; sau, în Israel, în cartierul Mea Shearim (rebotezat de stânga laică „Micul Teheran”), unde ultraortodocșii, haredimii („Cei care se tem de cuvântul Domnului”), deseori ostili statului evreiesc, își trimit milițiile împotriva femeilor îmbrăcate sumar, într-un frapant mimetism cu bigoții din cealaltă parte. Numai că, dincolo de faptul că nu aruncă bombe prin toate colțurile planetei, acești fundamentalisti rămân minoritari în cadrul propriei lor confesiuni, domoliți fie de liberali, fie de tradiționaliști.

Mai ales că diferența confesională dintre credincioșii Coranului și ceilalți se mai poate citi și ca diferență dintre rasa Mântuitorilor și rasa Rătăciților, *Dar al-islam*, pe de o parte, casa islamului, și *Dar al-harb*, de cealaltă, casa războiului. Noi suntem Rătăcitorii, ei sunt Aleșii. Bizară, de altfel, utilizarea termenului de „păgân”,

de *kufar* pentru a desemna non-musulmanii, pe când creștinismul vorbește mai degrabă despre „ne-credincioși”. Primul termen conține ceva peiorativ, de parcă ar fi vorba despre o umanitate diminuată. „Păgânitatea este o singură nație” spune o formulare atribuită Profetului, ceea ce, în mod fatal, face ca omenirea să fie împărțită în două. La rândul lor, teroriștii kamikaze operează o altă distincție, aceea dintre ei și „rău-credincioșii” care au părăsit drumul drept și trebuie aduși la Adevăr cu sabia, focul și bomba. De fiecare dată, gruparea celor Puri se restrânge, provocând segregare și masacre suplimentare. Ceea ce este chiar definiția totalitarismului, plecând de la premise religioase.

Partea a patra

**Suntem vinovati
fiindcă existăm?**

—

„Nu-mi pasă dacă voi muri în război. Ce-a mai rămas din cele ce-am iubit? Și nu vorbesc numai despre ființe, dar și despre obiceiuri, de intonații de neînlocuit, despre o anume lumină spirituală. Despre mesele de la ferma provensală, de sub măslini, dar și despre Händel. (...) Ceea ce merită este o anume aranjare a lucrurilor. Civilizația este un bun invizibil întrucât trimite nu la lucruri, ci la legăturile invizibile care le asociază unele cu altele, așa și nu altfel.“

Antoine de Saint-Exupéry,
Scrisoare trimisă generalului X,
scrisă pe 31 iulie 1944, în ziua
de dinaintea morții sale în luptă

Capitolul 11

Incriminarea reticenței

„De acum, Franța este o cultură musulmană. Islamul este o religie franceză. Limba franceză este o limbă a islamului. Aveți capacitatea culturală de a face ca această cultură franceză să fie considerată o cultură musulmană în concertul culturilor.“

Tariq Ramadan,
Discurs la încheierea întrunirii UOIF de la Lille,
7 februarie 2016

Pe 17 decembrie 2015, la trei săptămâni după atentatele de la Paris, din 13 noiembrie, care au lăsat în urmă 130 de morți, un editorialist de la cotidianul *Libération*, Luc Le Vaillant, povestește cât de îngrozit a fost, pe linia 4 a metroului parizian, fiindcă o pasageră tânără, „în abaya¹ neagră ca pana corbului“, cu mănuși, stătea în picioare, în mijlocul vagonului, atrăgând toate privirile. Avea între 25 și 30 de ani, era destul de drăguță și ținea în bandulieră o tașcă din piele care te puteai teme că ar fi fost „îndesată cu TNT“. Oricine putea crede în „posibilitatea unei centuri de castitate explozive“ ascunsă sub „sutana monoteistă“. Autorul se liniștește convingându-se că tânăra traversează o perioadă de radicalizare, după cum alții au perioadele lor de punkiști în mizerie, de sfidare a morții, de cocainomanie ori de prostituție. Totuși, îi era frică, ținând cont de ceea ce se întâmplase recent la Paris, să nu poarte acele embleme vestimentare sinistre pentru a „mătura

Haină care se poartă deasupra tuturor celorlalte elemente de vestimentație feminine orientale. (N.t.)

terasele cu rafale de kalaşnikov“ ori pentru a arunca în aer metrourl. Ca să încheie cumva acea stare de tensiune, prudent, a coborât la stația Saint-Placide.¹

Mai bine n-ar fi scris! În fața protestelor, directorul publicației, Laurent Joffrin, a fost nevoit să-și exprime dezacordul într-un editorial pe prima pagină, câteva zile mai târziu, dar și să-și apere jurnalistul. Amintea în acel text că „o cronică este prin natura ei diversă și subiectivă“ și „nu angajează publicația la fel ca un editorial sau un articol de informare“. Însă, chiar și în cadrul redacției, articolul a trezit o furtună de critici care îl acuzau pe autor ca „rasist și sexist“. Fostul responsabil al Colectivului Francez contra Islamofobiei, Marwan Mohammed, s-a arătat dezamăgit de faptul că textul ajunsese să fie publicat. Luc Le Vaillant ar fi „adus în scenă fantasmе și îngrijorări care se împrăștie prin societate“. Fără îndoială așa era, dar nu se dovedea legitimă îngrijorarea, la trei săptămâni după seria de atacuri care, la Paris, se soldase cu 130 de morți? Mai avem oare dreptul să ne fie frică, în deplină legitimitate, fără a fi făcuți fasciști, în contextul unor asasinate colective? Teama de oprobriu, legată de membrii unei minorități culturale, ne poate pecetlui buzele și ne poate face complici, fără să vrem, ai unor crime înfricoșătoare. Așa s-a întâmplat cu serviciile sociale și de poliție din Anglia, în 2014, care au întârziat să dezmembreze o rețea pakistaneză de agresori sexuali, cunoscută de multă vreme. Frica de a nu fi considerați drept rasiști le-a justificat „reticența în identificarea originilor etnice ale vinovaților“ (Philippe Bernard²)

Așa arată realitatea atunci când se asimilează orice critică adusă islamului cu discriminarea. Integrismul a înțeles perfect sentimentul de culpabilitate al occidentalului, de care uzează și abuzează. Astfel, după cum o exprimă statutul oficial al Colectivului

Luc Le Vaillant, „La femme voilée du métro“ („Femeia cu voal de la metrou“), *Libération*, 2 decembrie 2015.

Philippe Bernard, *Le Monde*, 29 august 2014. Citat în *Le Débat*, Philippe d'Iribarne, „Le déni postmoderne des cultures propres à un peuple“ („Sfidarea postmodernă a culturilor specifice unui popor“), august 2015, p. 140.

contra Islamofobiei în Franța: „CCIF combate în special (...) islamofobia înțeleasă ca spaimă irațională față de islam și de musulmani, ca atitudine răuvoitoare activă față de islam și de cei care îl practică.”¹ Unde oare începe rea-voința, unde oare începe frica irațională ținând cont de ceea ce trăim? Aceasta este problema. Frica respectivă are și consecințe: din cauza ei, musulmanii din Franța sau de aiurea se simt stresați. Vor fi nevoiți să adopte strategii constante de evitare, să-și disimuleze practica ramadanului, să se supună unui hipercontrol, să se lase în voia unui soi de *maktub* (destin), să se pătrundă de respingerea căreia îi sunt obiect.² Ceea ce alții ar numi contextul atentatelor, consecința unei situații de criză, la noi se cheamă rasism. Se înțelege de la sine că o parte a taberei progresiste subscrie la această analiză, întrucât a fi de stânga, de câteva zeci de ani încoace, înseamnă să cauți cu lumânarea motive de mâhnire. Religia compasiunii a luat peste tot locul sentimentului dreptății. Se face exces de vorbe mari — Celălalt, Străinul, Migrantul —, pentru a sublinia greșelile Franței și ale altor națiuni europene. A face elogiul străinului considerându-l, în același timp, cetățean francez este o contradicție în termeni. Se dorește să fie seamănul nostru, să devină unul dintre ai noștri, insistându-se însă fără încetare pe alteritatea sa!

Societatea în care sunt primiți ar trebui să renunțe la orice bănuială sau teamă față de cetățenii de altă credință.³ Ei îi revine sar-

Într-un articol din 17 august 2016, revista *Le Canard enchaîné* amintește că CCIF, organism apropiat de Frații musulmani, finanțat o vreme de George Soros, apără sistematic imami acuzați de radicalizare și că fostul lui director, Marwan Mohammed, a profitat de postul de raportor al OSCE pentru a face lobby proislamic, ceea ce a dus la demisia sa. De atunci se afișează cu oratori salafiști precum Rachid Abou Houdeyfa, imamul din Brest, care a afirmat la un moment dat că „acei cărora le place muzica vor fi transformați în maimuțe și în porci” și că femeia „fără voal e lipsită de onoare și merită să fie violată”. În pofida cuvintelor lui menite să înflăcăreze, imamul tot a fost condamnat la moarte pentru apostazie de către Daech, întrucât a chemat credincioșii să voteze și să recunoască tot ceea ce Franța le-a dăruit. Rechinii se mănâncă între ei.

2 Abdellali Hajjat, Marwan Mohammed, *Islamophobie*, op.cit., pp. 334–34.

3 *Raport despre integrare, în atenția primului ministru Jean-Marc Ayrault*, decembrie 2013, redactat de Thierry Tuot. Raportul propune clar să se abandoneze integrarea în favoarea incluziunii, și la fel o parte a moștenirii franceze și „a majusculelor

cina acestui efort. Un raport publicat în 2006 de către Observatorul European pentru fenomenele rasiste și xenofobe explică, fără nicio glumă, că actele teroriste comise pe teritoriile american, spaniol și britanic începând din 2001 sunt traumatizante nu pentru victime, ci pentru „musulmani“, „arabi“ și „solicitanții de azil“. Asta deși chiar și sondajele realizate după 11 septembrie, în Europa, nu indică nicio creștere a atitudinii de respingere a musulmanilor în opinia publică occidentală.¹ Se inventează din partea americanilor și a europenilor o ură formidabilă la adresa islamului, care nu e altceva decât simpla proiecție a urii pe care fanaticii Semilunii o resimt la adresa noastră (după modelul propagandei național-socialiste față de evrei). Antirasismul este pavilionul de contrabandă, fluturat de integriști, pentru a ridica toate comunitățile musulmane împotriva Europei. Un cuvânt rezumă idealul căruia ar trebui să ne supunem: jertfa. Toate îndatoririle ar fi de partea noastră, toate drepturile, de cea a adepților Coranului căruia nu ar trebui să-i dezvăluim nici cele mai puțin întunecate aspecte. „Posibilitatea, pentru musulmani, de a recunoaște și de a cataloga un prejudiciu islamofob depinde de capacitatea lor de a-și impune propria definiție și semnificație a propriei religiozități.“² Mărturisirea este instructivă: „musulmanii“ trebuie să-și aproprieze limba și vocabularul pentru a nu se pleca în fața obiceiurilor de aici, ci pentru a le dicta pe ale lor. Care trebuie luate așa cum sunt. Asta afirma fostul ministru al Justiției, Christiane Taubira, într-o frază și paternalistă, și revizionistă: „Nu

celor mai sonore, zăngănitore și sclipitoare — Drept și datorie! Spirit cetățenesc! Istorie! Operă! Civilizație franceză! Patrie! Identitate! Franța!“, pe cât de ridicole, pe atât de anacronice. De parcă Déroulède (*N.z.*: Paul Déroulède, 1846–1914, scriitor, militant important al drepte naționaliste franceze) ar fi putut rezolva problemele sociale! A vorbi despre integrare sau despre asimilare înseamnă a utiliza „anateme neovichiste“ (p. 13). Raportul este pus sub presiunea unui poem al lui Novalis, în care este celebrat „Străinul superb, cu ochii adânci, cu pasul ușor, cu buzele-ntredeschise fremătând de cântece“. Oricât de frumos ar fi poemul lui Novalis, în raportul lui Thierry Tuot capătă alură de gogoasă publicitară. Kitschul nu este întotdeauna acolo unde s-ar crede!

Isabelle Kersimon, Jean-Christophe Moreau, *Islamophobia, la contre-enquête (Islamofobia, contra-anchetă)*, Plein Jour, 2014, p. 53.

Ibid., p. 201.

trebuie amintite prea mult trăsăturile negative arabo-musulmane, pentru ca tinerii arabi să nu ducă în spate povara actelor criminale ale arabilor.¹ Întrucât totul este din vina noastră în privința integrării dificile a compatrioților noștri de confesiune musulmană, avem datoria de a intra în asceza celui care primește. „Celălalt“ (dar nu oricare celălalt, nici chinezul, nici vietnamezul, nici sud-americanul, nici rusul sau polonezul, ci întotdeauna musulmanul, singurul demn să acceadă la acest titlu de noblețe morală) are întotdeauna dreptate, iar noi greșim de fiecare dată. De altfel, nu este deja Hexagonul un amestec de apartheid și nazism? În Franța am respira un soi de rasism atmosferic, consubstanțial, care se traduce prin hărțuirea continuă a celor diferiți de noi.² Nu există nicio posibilitate de coexistență pașnică între ființele umane, numai capcane, prejudecăți, răutăți de nedepășit, care otrăvesc climatul general.³ Cât despre Comitetul contra Islamofobiei în Franța, acesta denunță „cristalizarea islamofobiei în cadrul instituțiilor Republicii“, datorată „laicității“ care s-a transformat în „instrument de stigmatizare și excludere“, mai ales prin cele două legi din 2004 și 2010, care interzic una purtarea voalului islamic în școli, cealaltă burka în spațiul public. Acest rasism este, așadar, unul structural.⁴ Înainte de orice, Franța este vinovată că este Franța.

L'Express, 4 mai 2006.

„Când deschid televizorul, mă simt agresată și ca antirasistă, dar și ca ființă umană. Fiind de cultură musulmană, în ultima vreme îmi zic zi de zi: «Care e problema? De ce suntem tot timpul puși în banca acuzaților, de parcă am fi la originea tuturor relelor din această țară?»“, Rokhaya Diallo, *Regards.fr/convorbire* cu Sabrina Kassa, 9 mai 2011. Pe 28 octombrie 2010, aceeași Rokhaya Diallo, la RTL, reacționa la amenințările lui Ben Laden, cerând plecarea trupelor franceze din Afganistan și retragerea legii de interzicere a voalului islamic, prin următorul comentariu: „Nu e o minciună ce spune Ben Laden. (...) I se oferă argumente pentru a ne amenința.“ Ben Laden declarase limpede: „Dacă Franța are dreptul să interzică femeilor libere să poarte voalul, nu avem și noi dreptul să forțăm plecarea oamenilor voștri, care ne-au invadat, tăindu-le capul?“

3 Rokhaya Diallo, *Racisme, mod d'emploi, op.cit.*, pp. 51 și 52.

4 CCIF, Raport pe 2016 — poate fi consultat pe site-ul asociației.

Creșterea exponențială a actelor islamofobe, denunțată de atât de mulți, nu este, în mod bizar, confirmată nici de sondajele de opinie, nici de cifre. Conform statisticilor Ministerului de Interne pe anul 2013, actele antireligioase, profanările de cimitire sau locașuri de cult, declarațiile injurioase, murdărirea de fațade ale unor imobile au drept țintă majoritară creștinii, chiar dacă există o creștere proporțională și în privința evreilor și musulmanilor din Franța. Aceleași statistici indică o creștere masivă a actelor antimusulmane în 2015, după atacul de la *Charlie Hebdo*, urmată de o cădere spectaculoasă, de 54%, în primele nouă luni ale anului 2016.¹ Așa, de exemplu, pe 3 mai 2016, Comisia Națională Consultativă pentru Drepturile Omului arată că „indicele longitudinal de toleranță în Franța marchează, în 2015, un progres evident către mai multă toleranță”. Franța se vede tot mai mult ca o societate pluralistă. Dorința de a trăi împreună nu a urmat o tendință descrescătoare, ceea ce se traduce mai ales printr-o creștere a numărului de căsătorii mixte și prin apariția unei elite născute din diversitate.² Desigur, există o prăpastie între aprehensiunea subiectivă a indivizilor și răceala statisticilor. O persoană extrem de pioasă poate resimți o profundă stare de insatisfacție într-un mediu de „necredincioși”, care nu poate fi contabilizată în cifre. Cu toate acestea, cel puțin pentru moment, francezii s-au comportat cu o deosebită reticență în urma atentatelor. În Hexagon nu au fost întâlnite acte de linșaj, asasinate cu sânge rece, așa cum au fost înregistrate în Statele Unite după 11 septembrie față de oricine purta turban sau avea tenul arămiu. Parisul nu a înființat un Guantanamo, nu a votat un Patriot Act, nu a invadat Irakul, nici nu a generalizat tortura ca instrument al forțelor armate, după cum a făcut-o George W. Bush în America. În general, compatri-

În 2015 a existat o corelare între atentatele din ianuarie și actele antimusulmane: 178 în trei săptămâni, versus 133 în tot anul 2014. Ceea ce nu s-a întâmplat în aceleași proporții după Bataclan (13 noiembrie 2015) și Nisa (iulie 2016), doar 10 sau 15 evenimente în plus pe lună, fapt urmat de scăderea numărului acestora. *Le Monde*, 3 mai 2016.

oții noștri s-au comportat civilizat, chiar dacă un atentat deosebit de atroce poate genera represalii sângeroase și poate trezi furia unor grupuscule identitare.¹

Este însă nevoie, din partea fundamentaliştilor, să exagereze fricțiunile dintre musulmani și ceilalți și să descrie orice altercație în temenii unei adevărate nopți a Sfântului Bartolomeu: o privire piezișă, un zâmbet ironic și imediat sunt scoase la apel marile masacre ale istoriei noastre. Nu a descoperit site-ul Al-Kanz, în vara lui 2013, un caz de islamofobie pitit în ambalajul brânzei *La vache qui rit*?^{2, 3} Pentru Comitetul contra Islamofobiei în Franța (care ar trebui rebotezat „Comitetul pentru Islamofobie“, într-atât deține arta de a da importanță unor incidente minuscule, justificându-și astfel existența) este rasistă orice condamnare a vreunui predicator salafist care incită la ură împotriva evreilor, orice măsură de expulzare a vreunei persoane condamnate pentru implicare în acte teroriste.⁴ Până și perchezițiile operate în urma atentatelor sunt văzute ca niște umilințe pentru milioane de musulmani, fiindcă astfel, conform CCIF, credincioși nevinovați sunt obligați să suporte un tratament identic cu acela rezervat bandelor și tâlharilor.⁵ Pe scurt, a te opune teroriștilor înseamnă un act rasist! Nu suntem departe de ideea unui pact cu inamicul.

Dacă acest raționament este corect, dacă atentatele din Franța, din SUA, din Germania, din Anglia au fost cauzate de

„Nu suntem în pragul unui război civil“, scria Jérôme Fourquet în *Le Monde* din 19 iulie 2016. Chiar dacă 28% dintre francezi consideră islamul o amenințare, o largă majoritate refuză să amestece lucrurile și nu se lasă mânați de violență.

Libération, 21 și 22 septembrie 2013. Un cub de brânză *La Vache qui rit*, comercializat în parteneriat cu firma *Trivial Pursuit*, formula în felul următor o ghicitoare: „Unde a apărut problema voalului islamic în 1989?“ Răspunsul era: la Creil. Din cauza protestelor, reprezentanții mărcii de brânzeturi a fost nevoiți să-și ceară scuze. În septembrie 1989, trei eleve musulmane au fost eliminate de la Colegiul Gabriel-Havez din localitatea Creil, și nu au fost reprimate decât după ce au renunțat să poarte voalul în școală. (*N.t.*)

3 Caroline Fourest, *Éloge du blasphème, op.cit.*, p. 115.

5 Isabelle Kersimon, 5 vérités concernant le Collectif français contre l'islamophobie (5 adevăruri privind Colectivul Francez contra islamofobiei), <http://islamophobie.org>.

ticăloșia apăsătoare, intolerabilă a societății noastre „alergice la alteritate“, cum se explică atunci că exploziile bombelor, camioanele încărcate până la refuz cu dinamită, care nimicesc sute de oameni în piețe, candidații la sinucidere sunt infinit mai numeroși în țările musulmane, din Maroc până în Indonezia? Să fie din cauză că aceste țări de cultură și confesiune islamică au fost și ele cucerite de rasismul antimusulman, sau, mai degrabă, fiindcă islamul însuși este măcinat din interior de virusul diviziunii? Cine sunt atunci islamofobii dacă nu extremiștii din Al-Quaida, Daech, Frontul Al-Nusra, Hezbollah, Hamas, Frații musulmani, talibanii, Shabas, wahabiții care ucid mai mulți musulmani decât vor omori vreodată occidentalii și care au făcut ca religia Profetului să-i sperie și pe propriii credincioși?

Tot ceea ce era de admirat în civilizația clasică islamică, frumusețea limbii arabe psalmodiate sau recitate, arta grădinilor, anticiparea geometrică a paradisului ce va să vină, simetria credincioșilor făcând mătânii, conform unui orologiu implacabil, la ora rugăciunii, vehemența metafizică temperată de cultura compromisului și sincretismul, în Asia la fel ca în Africa¹, eleganța moscheilor zvelt ridicate spre cer, caligrafia somptuoasă ocolind interdicția reprezentărilor, forța de atracție a mesajului divin, ospitalitatea și căldura credincioșilor, toate acestea sunt măturate, distruse de treizeci de ani încoace, deturnate de teroriștii Domnului. Explicația dată prin alergia occidentală nu stă în picioare, fiind vorba doar despre delegitimarea oricărei puneri sub semnul întrebării a credinței, inventându-se legături fanteziste cu trecutul colonial al Europei, chiar și atunci când este vorba despre Suedia, Norvegia, Danemarca, țări care nu au cunoscut nicio expansiune teritorială

Sociologul și diplomatul senegalez Ousman Blondin-Diop explică faptul că fundamentalismul amenință excepția religioasă negro-africană, definită prin întâlnirea dintre valorile negro-berbere și tradițiile spirituale indigene bazate pe animism, cultul strămoșilor, șamanism și marabutism, ca în Senegal sau în Mali. Islamul a știut să se africanizeze, unindu-se cu obiceiurile preislamice („Menace sur l'Islam noir“ [„Amenințare la adresa Islamului negru“], *Le Monde*, 30 mai 2012).

în afara continentului nostru. Și dacă într-adevăr Franța și vecinii ei sunt atât de ostili față de islam, de ce oare cetățenii musulmani nu pleacă, iar alții își doresc să vină aici, în loc să emigreze în masă către alte zări mai înțeleghătoare? Nu cumva fug și de constrângerile unei credințe care-i sufocă? Nu cumva avantajele pe care le descoperă aici depășesc eventualele tensiuni?

Dacă întreaga cultură occidentală reprezintă pentru integriști o alteritate malativă, islamul, în mod invers, incarnează, pentru adulatorii săi, o „alternativă curativă“ (Christian Fauré¹) capabilă să trateze starea de rău și impasurile civilizației noastre. E ceea ce explică, nu lipsit de rafinament, un fost călugăr cistercian din Saragossa, convertit la islam, Audalla Conget, într-o scrisoare deschisă, din 2006, adresată Papei Benedict al XVI-lea: „Ne criticați pentru a vă ascunde profunda admirație pentru credința noastră, pentru religia noastră numai fervoare și perseverență. O credință de nezdruncinat care vă face să vă puneți întrebări fără a găsi un răspuns convingător: de ce sunt atât de puțini musulmani care se convertesc la creștinism? Și de ce suntem atât de mulți cei care, după ce am fost creștini practicanți, am recunoscut prin islam locul nostru în univers? Dacă ești creștin, îți vine greu să-ți îndrepti privirea, în fiecare vineri, către moscheile pline de bărbați și de femei de toate vârstele, cu fruntea lipită de pământ, în cel mai sincer gest de acceptare a voinței Domnului.“² Nu mai este prea sigur că și în 2017 admirația pentru islam este tot atât de puternică, într-o Europă zguduită de zece ani încoace de acte teroriste, de asasinat, înspăimântată de războaiele abominabile la care se dedau popoarele din Orientul Mijlociu în numele adevăratului Dumnezeu. În sfârșit, puțini musulmani se convertesc la creștinism fiindcă sunt amenințați cu moartea pentru apos-

Christian Fauré, *Malaise occidental et altérité curative* (Angoasa occidentală și alteritatea curativă), Digital studies, iulie 2011.

El País, 20 septembrie 2006, citat în Christopher Caldwell, *Une révolution sous nos yeux* (O revoluție sub ochii noștri), Éditions le Toucan, 2011, prefață de Michèle Tribalat, p. 258.

tazie dacă ar încerca un astfel de gest. Însă mulți „creștini mascați”, printr-un soi de marranism invers, își ascund convertirea și își păstrează prenumele musulmane de teamă să nu-i alarmeze pe cei din preajmă. Teamă care ajunge până la nivelul statului. Astfel, în ianuarie 2015, Ministerul de Interne a anulat un anumit număr de proiecții ale filmului *Apostolul*, al regizoarei Cheyenne Carron, în care este povestită convertirea unui tânăr musulman la catolicism exact când se pregătea să devină imam, pentru a evita „provocări la adresa comunității musulmane” și „riscuri de atentate”. În schimb, filmul lui Abd Al Malik, *Allah să binecuvânteze Franța*, cu premiera în octombrie 2014, și care relatează povestea unui tânăr catolic care se convertește la islam, a fost primit ca „o minunată lecție de speranță și de toleranță”. Nicio reciprocitate nu este permisă în acest domeniu.¹ La Roma sunt moschei. Dar există măcar o singură biserică creștină la Riad sau la Mecca?²

Astfel, în anul 2000, ministrul de Interne din guvernul Jospin, Jean-Pierre Chevènement, a început o largă consultare la capătul căreia a fost semnat un pact cu reprezentatii islamului francez. Jean-Pierre Chevènement și-ar fi dorit, ca orice bun republican, să vadă consfințit „dreptul fiecărei persoane de a-și schimba religia și convingerile”. Autoritățile musulmane au refuzat să fie menționat și acest ultim punct, fiindcă l-au considerat un act de apostazie.

În Arabia Saudită locuiesc aproape un milion și jumătate de creștini, cei mai mulți veniți din Filipine, Liban, India și Europa. Acestora le este interzis accesul la Medina și la Mecca și nu au niciun loc specific în care să-și practice cultul. Pe 18 martie 2008, cotidianul britanic *The Guardian* pomenea despre discuțiile pentru ridicarea unei biserici catolice la Riad. Numai că, în 2012, șeicul Abdul Aziz ibn Abdillan, marele muftiu al Arabiei Saudite, a declarat că „este necesară distrugerea tuturor bisericilor din regiune”. Muftiul își fundamenta decizia pe un hadith în care se spune că, pe patul de moarte, Mohamed a declarat: „Nu trebuie să existe două religii în peninsula arabă.”

Capitolul 12

Minoritățile, protecție sau pușcărie?

„Recunoașterea umanității în fiecare om are drept consecință imediată recunoașterea pluralității umane. Omul este ființa care vorbește, însă există mii de limbi. Oricine uită unul dintre acești doi termeni se prăbușește la loc în barbarie.“

Raymond Aron

Pe 2 septembrie 2016, *New York Times* publica pe prima pagină o serie de douăsprezece portrete ale unor femei din Franța, Olanda și Belgia, care povesteau ce nenorocire este să fie musulmane în acele țări în care erau insultate, rău tratate, „privite“. Astfel, una dintre ele explica: „Să fii femeie în Franța înseamnă să trăiești într-un regim de apartheid, în care interdicția de a merge la plajă nu este decât un ultim avatar. Cred că francezii ar fi îndreptățiți să ceară azil politic în Statele Unite, de exemplu, atât de multe sunt persecuțiile la care suntem supuși.“ Alta zicea: „Mi-e teamă că într-o zi voi purta o lună galbenă pe haine, cum purtau nu demult evreii steaua lui David.“ Reportajul, demn de *Pravda* minunatei ere sovietice, face o singură greșală: nu dă cuvântul decât acuzării și niciodată apărării, niciodată zecilor de mii de musulmane franceze, bucuroase că au scăpat de voalul islamic și de alte constrângeri comunitare. Cum să înțelegem atacul venit din partea unui organ de presă de un asemenea prestigiu? La fel ca antiamericanismul în Franța, *french bashing* în Statele Unite

are o funcție de deviere. Este vorba despre a face uitată uciderea cu sânge rece, de către poliție, a zeci de afro-americani, în ultimii ani, lucru care ne amintește de cele mai rele ceasuri ale vremurilor segregării. Dar și despre minimalizarea acțiunilor milițiilor suprematiste care pregătesc atentate împotriva refugiaților și migranților. Ca să nu mai vorbim despre ștergerea imaginii catastrofale lăsate de campania electorală a lui Donald Trump, în plină desfășurare la vremea respectivă.

Așezându-se în poziția de campion al magistraturii morale, *New York Times* ținea să manifeste superioritatea sistemului anglo-saxon asupra laicității franceze. Este adevărat că democrația americană s-a constituit umăr la umăr cu religiile, pe când Republica franceză s-a edificat contra monarhiei și a catolicismului, cu care a luptat până la semnarea legii separării bisericii de stat, în 1905. Numai că Statele Unite, în pofida indiferenței părinților fondatori în materie de credință — „Dintre toate tiraniile care au lovit omenirea, cea mai rea e tirania în materie de religie“, spunea Thomas Paine —, manifestă o bunăvoință naturală față de toate formele de cult, nu și față de ateii și sceptici, obiecte ale unei suspiciuni spontane, ba chiar ale unei veritabile discriminări. Greșeala lor este aceea că nu alcătuiesc o comunitate, poate dacă nu cumva doar una negativă. Dumnezeu american este unul eclectic și neutru, compus din toate națiunile și grupurile care alcătuiesc această republică, o entitate amabilă și patrioată, atentă la reușita și bunăstarea credincioșilor ei. Peste Atlantic, religia este de la bun început pluralistă, congregațiile se numără cu sutele, iar islamul nu este decât una dintre ele. (În Statele Unite sunt 3,3 milioane de musulmani, adică 1% din populație.) Situația nu se poate compara cu monopolul confesional pe care l-a exercitat Roma asupra unei părți din Lumea Veche, imitată imediat mai apoi de bisericile luterană, anglicană sau calvinistă. Deseori sunt puse în opoziție o Americă religioasă până la bigotism și o Europă agnostică, trăind într-un pur orizont al imanenței. Însă

credința Americii este în primul rând credința în America, certitudinea de a fi o națiune mesianică, aleasă de Cer pentru a salva lumea. Invers, Franța vede în laicitate garanția libertății de cult și a egalității între credințe. Statul este neutru și, cum va spune John Locke, nu are nicio îndreptățire să influențeze conștiințele, să spună ce e adevărat și ce nu. Statul nu este proprietarul opțiunilor spirituale, ci se mulțumește să protejeze toate credințele cu același calm, cu condiția ca niciuna să nu contravină legilor Republicii ori să pretindă să le înlocuiască. Concret, laicitatea franceză se caracterizează printr-o îndelungată tradiție satirică și anticlericală, atenuată în ziua de azi, și prin legarea practicilor spirituale de viața privată. Dumnezeu trebuie să rămână acasă, iar partizanii lui să-și afișeze cu moderație elanul, fără a invada spațiul public cu scopul prozelitismului.

Fără a dori să exced cadrul acestui eseu, să spunem că, în mare, există două tipuri de multiculturalism: unul de *proveniență*, altul de *destinație*, chiar dacă ele se pot amesteca. Primul ține de fapte, de acțiune socială, al doilea de valoare. Primul vrea să facă dreptate diferitelor grupuri care compun societatea și să protejeze specificitatea, al doilea subliniază mai puțin originea, cât finalitatea prezenței lor: măreția națiunii care le-a primit, îmbogățită cu toți acești bărbați și femei sosiți din diferite regiuni. Acesta este sensul *Pledge of Allegiance* din Statele Unite (jurământul de credință în Constituție) care face din fiecare cetățean potențial, fie el mexican, nicaraguan, egiptean, ghanез sau coreean după locul nașterii, un american autentic, grație acestei uriașe mașini de spălat care este patriotismul și promisiunea promovării sociale. Într-o Franță care se dorește republică, una și indivizibilă, există riscul de a cumula inconveniente modelului comunitar, fără avantajele unei țări sigure pe ea și pe viitorul ei. Formula birocratică a lui „a trăi împreună” presupune alinierea cuminte a sardinilor în cutie: fiecare comunitate va coexista împreună cu celelalte, fără a avea neapărat relații între ele, statul jucând rolul de judecător de pace și de arbitru.

Or, o națiune puternică nu este niciodată o simplă grupare de indivizi de toate proveniențele: vine un moment în care trebuie să devină o ficțiune cu sens pentru toți, depășind specificitățile fiecăruia. O poveste măreață, care unifică triburi separate, continuu amenințate cu dispariția. Niciuna dintre culturi nu e de neglijat, cu condiția să respecte legile fundamentale și să participe la progresul comun. Să ne amintim că, pentru Platon, marea artă politică însemna a „țese” oamenii între ei, a transforma cireada umană eteroclită într-un singur popor, pânza fiind simbolul coeziunii civice. Prin urmare, trebuia evitată ruperea țesăturii, era necesar ca unitatea fragilă să nu ajungă la sfârșiri mortale. Cum omenirea nu există decât la plural, Franța este invitată, la fel ca toate celelalte națiuni europene, să schimbe monotonia unui peisaj omogen cu policromia diversității. Minoritățile, însă, își doresc ele oare să se topească într-un ansamblu care le depășește sau să rămână distincte, separate de restul societății? Nu riscă, oare, fiecare dintre ele, să degenereze în micronaționalisme, atunci când solicită un regim special, conform credinței, originii, culorii pielii? Franța viitorului trebuie să rămână o idee grandioasă, capabilă să facă să vibreze milioane de persoane sau să ajungă un Lego pe care fiecare să-l demonteze și să-l reconstruiască după cum are chef? Pentru ca o adunare de indivizi de toate culorile, de toate credințele religioase să constituie o societate, trebuie uniți printr-un proiect grandios, în același timp colectiv și individual: patriotismul, democrația, dreptul la dezvoltare și îmbunătățire a condiției materiale și morale. În lipsa unor valori împărtășite dincolo de perimetrul original, cetățenii se vor transforma în simpli utilizatori ai unui stat ajuns prestator de servicii.

În orice caz, preamărirea diferențelor de natură sexuală ori rasă nu poate servi drept liant unei țări respectabile. America de Nord are drept caracteristică faptul că păstrează handicapul spiritului de segregare chiar și printre adversarii Establishment-ului. Studii feminine pentru femei, afro-americane pentru negri, ebraice

pentru evrei, masculine pentru bărbați, transgender pentru ceilalți, fiecare este în felul acesta invitat să rămână la el acasă, să-și găsească refugiu în grupul în care s-a născut sau căruia îi aparține. Un soi de consemnare la domiciliu prin care se interzice să deschizi ușa celorlalți. Chiar și campaniile electorale se mulțumesc doar cu a-i momi pe negri, pe latino-americieni, pe gay, pe albi, aducându-i unii lângă alții într-un clientelism lipsit de măsură, cu riscul de a uita sentimentul comun care ar trebui să-i înflăcăreze pe toți. Minoritățile sunt atât de pline de ele însele, încât nu mai pot dialoga cu celelalte, preferând ca membrii lor să rămână numai ei între ei. Oricât de utilă ar fi coeziunea etnică sau de gen, nu e interzis să ne închipuim că un evreu ar putea fi interesat de cultura africană, un bărbat de studiile feministe, un heterosexual de homosexualitate, un creștin de civilizația islamică, acestea fiind tot atâtea căi de acces către universalitate. Întrucât aceste „politici ale identității” (Edmund White), sub acoperirea faptului de a reface demnitatea grupurilor „subalterne”, pot degenera repede în patriotism comunitar. Cum oare o idee grandioasă, aceea a coexistenței egalitare a minorităților, se poate răsturna într-un soi de nouă balcanizare, în numele toleranței și al democrației?

Deși cultura, în general, ne smulge din etnocentrismul spontan, culturile specifice, la fel ca tradițiile, au această funcție liniștitoare de a ne dicta modul de viață și de a ne scuti de dificultățile libertății: grație lor, existența este programată, alegerile sunt simplificate, copiii vor trăi ca părinții care, la rândul lor, reproduc gesturile înaintașilor. *Eu* este mereu o parte a lui *Noi*, confirmă o apartenență mai mult decât să anunțe o dizidență sau o inovare. Prejudecățile, moravurile, ritualurile sunt mai puternice decât voința personală. Numai că acest gen de ușurare este, totodată, și o sufocare ce ne condamnă, după cum bine spunea Mezri Haddad, la „recluziune identitară pe viață”. Această ambiguitate a multiculturalismului încarcerează bărbații și femeile în cutume față de care, deseori, aspiră să se emancipeze, postulând

o etanșeitate a modurilor de viață care generează închisori existențiale. Lucru pe care îl recunoștea și Sadiq Khan, noul primar al Londrei, atunci când afirma: „Am protejat dreptul oamenilor de a trăi conform tradițiilor lor culturale, în defavoarea vieții în comun. Prea mulți musulmani britanici cresc fără a cunoaște cu adevărat persoane de origine diferită.“ Politicile identitare reiterează, în numele antirasismului, poziții părtinitoare privitoare la rasă ori etnie. Fiecare evoluează într-un spațiu-timp paralel cu al celorlalți, fără ca drumurile să li se încrucișeze vreodată.

Posibilitatea de a disprețui celelalte culturi, scria Freud, ne scutește de sacrificiile la care suntem supuși pentru a ne suporta propria cultură. Dacă aceste sacrificii sunt prea mari, crește tentația de a-ți părăsi clanul, tribul, familia pentru a te îndrepta către zări mai blânde. Protejarea drepturilor minorităților înseamnă totodată și dreptul, pentru fiecare individ aparținând respectivelor minorități, să se retragă fără consecințe negative din cadrul lor, prin îndepărtare fizică ori prin uitare, să-și făurească propriul destin departe de ai săi. Este dreptul de a exista ca persoană privată care nu se definește prin rădăcinile sale, este, totodată, dreptul, în plan religios, de a părăsi credința părinților și chiar de a îmbrățișa o alta. Așa trebuie înțeleasă emanciparea republicană: prin promovare socială și punerea între paranteze a determinismelor biologice și culturale. *Din acest motiv este atât de detestată Franța de integriști, nu fiindcă ar oprima musulmanii, ci fiindcă îi eliberează.*¹ Or, minoritatea etnică, religioasă, sexuală se trăiește mai degrabă ca pe o mică națiune dedată propriului angelism, căreia i se datorează totul din cauza prejudiciilor pe care le-a suferit și pentru

„În refuzul european al comunitarismului, Califatul [Daech] a știut să recunoască ocazia fără precedent oferită egalității, temându-se ca nu cumva musulmanii să profite de acest lucru. Fiindcă, mai mult decât de orice altceva, Daech se teme de laicitatea spontană a omului obișnuit: ce s-ar întâmpla dacă musulmanii din Europa și-ar da seama că indiferența în materie de religie le este permisă și lor, ca tuturor celorlalți?“ scrie pe bună dreptate Jean-Claude Milner în *Le Monde des Livres*, în 13 noiembrie 2015.

care șovinismul cel mai exagerat nu este decât expresia legitimă a amorului propriu. Toate culturile au aceeași valoare, dar fiecare dintre ele valorează mai mult decât membrii ei.

În acest sens, există o poliție a marginalității care nu este mai puțin severă decât aceea oficială. Șantajul cu solidaritatea etnică, rasială, religioasă, cu credința față de *ummat*¹, folosește pentru a chema la ordine eventualii recalcitranți și a le înfrâna aspirațiile de libertate. Numai că este greu ca, în cadrul democrațiilor occidentale, să judeci musulmanii după legile musulmane, să instau-rezi, alături de legislația în vigoare pentru toți, o legislație specială adeseori considerată de cei vizați, îndeosebi de către femei, ca un abominabil regres. În Canada, de exemplu, în Statul Ontario, dar și în Quebec, s-a dorit, în 2005, să se acorde tribunalelor religioase dreptul de a lua decizii în domeniul litigiilor privitoare la succesiune și familie. Prin aceasta, femeile s-ar fi putut trezi date afară din casă în urma divorțului, și-ar fi pierdut copiii sau ar fi primit o parte mai mică decât a fraților în cazurile de succesiune. O canadiană de origine iraniană, Homa Arjomand, s-a aflat în fruntea contestatarilor care își doreau să împiedice impunerea Shariei, în așa fel încât toți cetățenii, fără deosebire de sex ori de credință, să fie tratați conform legislației generale.

Multiculturalismul în formă pură nu poate fi altceva decât următorul lucru: un apartheid ales în care regăsim accentele atenuate ale celor bogați, explicându-le celor săraci că banii n-aduc fericirea: lăsați-ne nouă povara libertății, a redefinirii de sine, a egalității dintre bărbați și femei, iar voi bucurați-vă de cutumă, de mariajele forțate, de voal, de burka, de poligamie, de excizie. Membrii acestor mici congregații devin astfel obiecte de muzeu, locuitori ai unei rezervații pe care dorim s-o protejăm în fața calamităților progresului. Și asta în loc să pledăm pentru contrariu, pentru apartenențele fluide, pentru moștenirea compozită,

Comunitatea arabă în general. (N.t.)

pentru personalitatea multiplă (ca aceea a Franței care este mai întâi galo-romană și iudeo-creștină, dar și celtă, central europeană, caraibiană, arabă, africană, asiatică). Altfel spus, avem de purtat o bătălie dublă: protejarea minorităților și a religiilor de discriminările la care sunt supuse; protejarea persoanelor de intimidările pe care comunitatea de proveniență le pot exercita asupra lor. Modificând o formulă celebră, putem spune că, în statul de drept, legea apără și comunitatea oprimă.

Capitolul 13

Rasismul antirasistilor

„Ce mai este și cu această cultură religioasă care furnizează periodic, la scară mare și pe o perioadă lungă, întregi contingente de oameni nerăbdători să ajungă în paradis?”

Hamadi Redissi¹

În momentul în care, împotriva lui Salman Rushdie, în februarie 1989, ayatollahul Khomeini a emis o *fatwa* care cerea oricărui bun musulman să-l omoare pe scriitor, indiferent unde s-ar afla, fiindcă publicase *Versetele satanice* și profanase imaginea lui Mahomed, autorului iranian i-a luat apărarea firesc o majoritate de intelectuali printre care Milan Kundera, Jacques Derrida, Naguib Mahfouz, Mahmoud Darwich, Edward Saïd sau Pierre Bourdieu. Numai că deja apostoli binevoitori se arătaseră ofușcați de publicarea romanului și nu acceptaseră decât din vârful buzelor să-l apere. Președintele Jacques Chirac declarase: „Nu am niciun respect pentru domnul Rushdie. Am citit ce-a publicat prin presă. Niște mizerii. În general nu am niciun respect pentru cei care utilizează blasfemia pentru a face bani.”² Filosoful canadian Charles Taylor, teoretician al recunoașterii, scriitori tot atât de celebri precum Roald Dahl sau John le Carré nu și-au ascuns rezervele. Autorul *Cărțiței* a scris: „Rushdie este desigur o victimă, însă, după părerea mea, nu este un erou. Îmi pare rău pentru el,

Hamadi Redissi, *L'Exception islamique (Excepția islamică)*, Seuil, p. 9.
Citat de Antoine de Gaudemar în *Libération*, 13 februarie 1999.

îi respect curajul (...), dar cine este familiarizat cu musulmanii (...) știe că oricine tratează Cartea (Coranul) cu ușurință o face pe riscul lui și își asumă pericolele care pot decurge de aici. Cred că nu este nimic deplorabil în fervoarea religioasă. Președinții americani o dovedesc ritualic și, pe de altă parte, o respectăm atunci când vine vorba despre creștini sau evrei (...). Libertatea absolută de expresie nu este un drept sacru în fiecare țară, ci este restrânsă de prejudecăți, percepții morale și decență. Nimeni nu are dreptul sfânt de a insulta o mare religie și nici de a fi publicat fără a suferi consecințele.⁴¹

Douăzeci de ani mai târziu, în 2004, în momentul în care scriitoarea și deputata olandeză de origine somaleză Ayaan Hirsi Ali a fost condamnată la moarte de către integriști pentru că a filmat împreună cu cineastul Theo van Gogh un film despre condiția femeii în teritoriile islamice, *Supunere* (regizorul avea să fie asasinat, în Țările de Jos, de către un extremist marocan care punea astfel în aplicare pedeapsa), doi intelectuali anglo-saxoni renumiți, Ian Buruma și Timothy Garton Ash², vor acuza rebela că și-a „trădat” cultura și „a mânjit” o religie minoritară.³ Cu vitejia celor care-i copleșesc pe cei slabi, îi vor biciui „stilul aristocratic”, „morga”, și „ideile simpliste”, sugerând, ca buni partizani ai machismului, că notorietatea scriitoarei vine din modul în care se aranjează și din fizicul care o avantajează, mai degrabă decât

John le Carré citat în Francis Dupuis-Déri, *L’Affaire Salman Rushdie, symptôme d’un „clash des civilisations”?* (Cazul Salman Rushdie, simptom al unui „război al civilizațiilor”?), CEDIM, 1997, nota 24. Cuvintele lui le Carré sunt extrase din William J. Weatherby, *Salman Rushdie, Sentenced to death*, New York Carrol & Graf, 1990.

Ian Buruma, scriitor și universitar olandez, născut în 1951; Timothy Garton Ash, istoric, eseist și universitar britanic născut în 1955. (*N.L.*)

3 Despre pozițiile unora și altora, de văzut site-ul german *Signs and Sight*, 23 martie 2007, „Islam în Europe”.

datorită cauzei femeilor, a cărei apărătoare este. În ultimă instanță, Ian Buruma o acuză că a cedat „fundamentalismului Luminilor”, pandant occidental al integrismului care comandă asasinat și atentate sinucigașe.

Reflex comun al apărătorilor islamaștilor: acuzarea dizidenților de chiar răul care îi lovește. Astfel, specialistul în studii africane Jean-François Bayart vorbește despre „salafiștii laicitații” în legătură cu scandalul purtării costumului de baie burkini, din august 2016.¹ În sine, expresia nu înseamnă nimic, rămânând o simplă butadă în folosul discreditării oricui nu gândește la fel cu autorul articolului. *New York Times* recurge și el la același procedeu, denunțând interdicția franceză a purtării costumului burkini pe anumite plaje, ceea ce ar fi „o umilință publică și o ostracizare ce amintesc de poliția morală din țări teocratice precum Iranul sau Arabia Saudită, nu reacția unei țări care își consideră valorile ca model al libertății occidentale.”² Se așază adversarii umăr la umăr pentru a demonstra superioritatea morală a celui de-al treilea, care se află deasupra tuturor: a combate obscurantismul ar fi, în sine, tot un obscurantism! Ce este Iluminismul pentru Ian Buruma? Nimic altceva decât „un simplu pachet de prejudecăți antropologice”, cum va sintetiza foarte bine Paul Berman într-un text critic virulent la adresa acestor doi intelectuali: „Ian Buruma și Timothy Garton Ash (...) habar nu au să facă diferența dintre un ucigaș fanatic și o oratoare rațională.”³ Practicând ceea ce am numit „rasismul antirasistilor”, Ian Buruma și Timothy Garton Ash cereau musulmanilor și, mai ales, femeilor musulmane, să-și plece capul în fața cerințelor religiei lor și să nu mai încerce să

Mediapart, Blogul lui Jean-François Bayart, „La laïcité, nouvelle religion nationale” („Laicitatea, noua religie națională”), 18 august 2016.

2 *New York Times*, 25 august 2016.

3 Paul Berman, *The Flight of the intellectuals*, Melville House, 2011. Cu Ian Buruma și Timothy Garton Ash am purtat și eu o polemică în 2007, pe site-ul german *Perlentaucher*, condus, la Berlin, de Thierry Chervel.

se emancipeze.¹ Păstrând proporțiile, acești doi gardieni ai spiritului s-au purtat cum făceau pe vremuri tovarășii de drum ai comunismului, aceia însărcinați să biciuie și cea mai mică vorbă deviaționistă din fosta URSS. Un alt dulău de pază al islamismului, universitarul francez Vincent Geisser, se va folosi încă și mai puțin de mânuși pentru a le critica pe Ayaan Hirsi Ali și pe Irshad Manji, descriindu-le ca pe niște „păpuși Barbie ale Islamului light” care sunt apărute din cauza unui „erotism victimizator”.²

Pe măsură ce trece timpul, lipsa de reverențiozitate față de islam și de simbolurile lui devine tot mai periculoasă pentru jurnaliști, caricaturiști, publiciști sau credincioși care se opun bigoților, știind că riscă eliminarea fizică. Alternativa e simplă: ești de acord sau mori. Să ne amintim că rectorul Centrului Islamic de la Bruxelles, Abdullah al-Ahdal, a fost asasinat în martie 1989 fiindcă a dat dovadă de moderație față de Salman Rushdie, că traducătorul japonez al acestuia a fost și el ucis în 1991, în timp ce traducătorul italian și editorul norvegian au reușit să supraviețuiască tentativelor de asasinat. Traducătorul turc abia a scăpat, în 1994, din incendiul de la hotelul din Sivas, unde se afla la un festival cultural, alte 37 de persoane pierind însă cu acea ocazie. Orașul britanic Bradford a fost, în 1989, locul unui autodafe demn de cel de la Nürnberg, din 1933, în care au fost arse în public exemplare din opera vinovată de sacrilegiu.

Insolența, caracteristică stângii „subversive”, se transformă în opusul ei, în prosternare. E mai bine pentru „Partidul Colaboraționist” să-i împovăreze cu acuze pe cei care se revoltă contra terorii decât să li se alăture. Sfânta alianță dintre frică și Semilună face minuni când e vorba să închidă gurile și să dicteze penelor rebele cuvinte cumințite. De unde și contorsiunile intelectualilor

Despre acest scandal, de citit excelentul articol al lui Ron Rosenbau, în publicația americană online *Slate*, aprilie 2010.

Ouma.com, 10 februarie 2008, „Les poupées Barbie de l'Islam light: exhibitionnisme et érotisme victimaires” („Păpușile Barbie ale Islamismului light: exhibiționism și erotism victimizator”).

și cercetătorilor care înăbușă și cea mai mică contestație în cadrul Islamului, pentru a nu se pune ei înșiși în pericol. Tocmai această dovadă de lașitate o deplânge Salman Rushdie (asupra căruia planează în continuare aceeași *fatwa*, recompensa pentru împlinirea ei ajungând la 3,6 milioane de dolari), criticând scriitorii nord-americani care au refuzat, din „antirasism“, să participe la ceremonia de comemorare a victimelor de la *Charlie Hebdo*, organizată de Pen Club în aprilie 2015 (printre aceștia Michael Ondaatje, Joyce Carol Oates, Teju Cole, Russel Banks, Francine Prose, Peter Camp, vechi figuri tutelare ale stângii americane). În timp ce doi rapperi francezi foarte populari, Kool Shen și Akhenaton, „conștiințe morale ale generației lor“¹, cereau să fie „puși pe rug câinii de la *Charlie Hebdo*“², două alte figuri ale intelighenției franceze vor solicita, la rândul lor, nici mai mult nici mai puțin decât restrângerea severă a libertății de expresie. Filosoful de extremă stângă Étienne Balibar scria, a doua zi după atentatul de la *Charlie Hebdo*, că acele caricaturi din revistă dau dovadă de „indiferență față de eventualele consecințe dezastruoase ale unei provocări sănătoase: în cazul dat, sentimentul de umilire a unor milioane de oameni deja stigmatizați, care se lasă manipulați de fanatici organizați.“³ Cât despre sociologul Edgar Morin, acesta pledează pentru interdicția mai mult sau mai puțin tacită a blasfemiei: „Chiar trebuie să acordăm libertatea de a jigni cultul celor care cred în islam, aducând atingere imaginii profetului lor?“⁴ Din lașitate sau din paternalism, cenzura a cucerit Europa: nu vom mai vedea imagini ale lui Mahomed în niciun ziar și în nicio revistă, nu se va mai juca piesa de teatru a lui Voltaire *Mahomed sau fana-*

Conform expresiei ironice a lui Jean Birmbaun, *Le Monde*, 2 decembrie 2013, „Quand la gauche antiraciste loupe la marche“ („Când stânga antirasistă nu nimerește treapta“).

Melodie care ar fi trebuit să fie banda sonoră originală a filmului *Treapta*, cu Jamel Debbouze pe afiș, alături de Disiz și Nekfeu (25 noiembrie 2013).

3 *Libération*, 9 ianuarie 2015, citat în Jacques de Saint-Victor, *Blasphème (Blasphémia)*, op.cit., p. 116.

4 *Le Monde*, 8 ianuarie 2015.

tismul (scrisă, de altfel, în 1736 împotriva Bisericii și monarhiei franceze), sarcasmul, obrăznicia, indecența sunt de-acum interzise atunci când vine vorba despre islam.¹ Crima de lez-divinitate este susținută de o parte a stângii și de conservatorii creștini în numele respectării convingerilor.

Este adevărat că trebuie protejate culturile și cultele religioase, dar cu două condiții: acestea să respecte legile și să nu solicite prerogative exorbitante în numele dreptului lor. Iată de ce este inacceptabil ca tinerele musulmane să lipsească de la orele de gimnastică, să nu aibă voie la piscină sau la plajă pe motiv că le interzice religia sau să fie organizate cantine halal în școli sau alte instituții (chiar dacă, bineînțeles, trebuie să poată beneficia de meniuri specifice). Nu este acceptabil ca bărbați „pioși“, în birouri sau în alte părți, să refuze să dea mâna cu femeile de teamă că se vor murdări prin acest contact. Sau ca femeilor să le fie interzis accesul în cafenele, cum s-a întâmplat în unele orașe din departamentul Seine-Saint-Denis, din apropierea Parisului.² Nu este acceptabil ca unui medic să-i fie interzis să examineze o femeie musulmană din simplul motiv că este bărbat și nici ceea ce s-a întâmplat în Aeroportul Roissy-Charles-de-Gaulle, unde un dispecer la sol a refuzat să ghideze un avion Air France care tocmai aterizase, întrucât comandantul avionului era femeie.³ Nu este acceptabil ca o tânără să fie măritată cu forța de familie, pe

Spectacolul *Mahomed sau fanatismul*, montat de Hervé Loichemol, în 2005, la Saint-Genis-Pouilly, sub protecția poliției, fusese mai înainte interzis la Geneva, în 1993. Hervé Loichemol îl acuzase, la acea vreme, pe Tariq Ramadan că influențase luarea respectivei decizii. Cel din urmă i-a dat replica printr-o scrisoare deschisă publicată în *Tribune de Genève*: „În preajma locurilor intime și sfinte nu este mai bine, câteodată, să păstrăm tăcerea? Este posibil ca spectacolul să nu provoace nicio manifestare, niciun derapaj vizibil, dar fiți convins că vor exista reale consecințele afective; nu va fi decât o piatră în plus în zidul edificiului respingerii și urii în care se simt închiși musulmanii.“ Mai probabil este că atunci, în 1993, autoritățile de la Geneva să se fi supus cu de la ele putere unei autocenzuri spontane.

Conform Asociației *Brigada mamelor*, care a făcut o anchetă la Sevrans. France 2, 7 decembrie 2016.

3 *Le Canard enchaîné*, 10 mai 2016, „La chasse aux barbus est ouverte à Air France“ („Air France deschide sezonul la vânătoare de bărboși“).

ascuns, cu un unchi sau un văr pe care nu-l iubește, și nici ca un cuplu să vrea să divorțeze din motive de escrocherie, fiindcă soția nu a fost virgină în noaptea nunții și a mințit în legătură cu această calitate esențială, după cum s-a întâmplat, în primă instanță, la Lille, pe 1 aprilie 2008 (Curtea de Apel de la Douai a anulat decizia în noiembrie același an). În sfârșit, nu este acceptabilă nici cea mai mică indulgență față de așa-zisele crime de onoare care împing un frate sau un tată să-și omoare sora sau fiica pe motiv că aceasta și-ar fi dezonorat familia, trăind ca o occidentală. Dreptul de a-ți practica religia nu te scutește de respectarea regulilor vieții în comun.

Dacă statul are funcția de garantare a diversității religioase, într-un regim laic are și misiunea, cum s-a mai spus, de a așeza toți cetățenii sub protecția legii și de a-i apăra de dictatura comunităților de apartenență. Născut din fosta dreaptă colonialistă, multiculturalismul s-a întors vertiginos spre stânga: astfel, fiecare ființă omenească e prizoniera condiției native, legată de religia ei, ajunsă, la fel precum culoarea pielii, o barieră de netrecut. Un minunat exemplu al acestei răsturnări de comportament și doctrinar este discursul de la Cairo, din 4 iunie 2009, al lui Barack Obama care, dorind pacea cu islamul în general, a apărât purtarea voalului de către femei, așadar, segregarea oficială.¹ Va recidiva la Baltimore, în 2016, felicitând o scrimeră afro-americană, Ibtihaj Muhammad, fiindcă avusese curajul de a participa la Jocurile Olimpice de la Rio cu capul acoperit cu un batic și manifestându-și convingerile împotriva intoleranței și urii. Atitudine cu atât mai surprinzătoare cu cât Michelle Obama, în timpul călătoriei în Arabia Saudită, alături de soțul ei, în ianuarie 2015, refuzase să poarte voal islamic, lucru care a făcut ca televiziunile locale să-i blureze aparițiile. La fel se va comporta și prințesa Mary a

Ceea ce Sihem Habchi, pe atunci președintă a mișcării feministe Ni Putes Ni Soumises, condamnase cu fermitate în Franța (*Le Figaro*, 5 iunie 2009).

Danemarcei, spre nemulțumirea elitelor regatului. Oare ceea ce este permis primei doamne a Statelor Unite și unei prințese nu ar fi normal să fie permis și femeilor obișnuite? Ciudat, totuși, că președintele SUA nu avut niciodată vreun cuvânt de încurajare pentru acele femei musulmane care își doresc să renunțe la voal sau să-i dea foc în public, în Iran, în Irak sau în alte părți, ca pe un simbol al opresiunii (uitând că renunțarea la voalul islamic a început încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea în Egipt, Turcia, Tunisia, Maroc, refuzul claustrării femeilor fiind unul dintre gesturile marilor modernizatori, de la Atatürk la Bourguiba).¹ Sau pentru luptătoarele kurde din Irak și din Siria, mândre că participă la război cu capetele descoperite și pentru care meseria armelor este o garanție a promovării și emancipării.²

Tuturor celor îndrăgostiți de voalul islamic ar trebui să li se sugereze să fie extins și la bărbați: de ce, adică, părul unui băiat ar fi mai puțin nerușinat decât cel al unei fete? Nu cumva femeia este o ființă murdară de la natură, care trebuie, prin urmare, să-și ascundă craniul și chipul? Vă doriți voalul islamic? Atunci să fie obligatoriu pentru ambele sexe, începând de la pubertate! Domnilor, apărați costumul de baie burkini? Atunci de ce nu și „burkizmana“, după cum sugerează cu umor fosta jurnalistă de la *Charlie Hebdo*, Zineb El Rhazoui?³ Să fie egalitate absolută! Poate că ne mai aducem aminte că, în 2002, Comitetul pentru protecția virtuții de la Mecca a împiedicat vreo cincisprezece fete să iasă dintr-o școală în flăcări, sub pretextul că își scosese ră-

Vezi Abdelwahab Meddeb, op.cit., pp. 45 și 46.

Despre acest fenomen unic în Orientul Apropiat, vezi cartea lui Pascale Bourgaux, *Moi, Vîyan, combattante contre Daech* (*Eu, Vîyan, combatantă contra Daech*), Fayard, 2016. În momentul în care FDS, Forțele Democratice Siriene, alianță arabo-kurdă susținută de Statele Unite, au organizat, pe 6 noiembrie 2016, o conferință de presă pentru a anunța începutul ofensivei în vederea recuceririi orașului Raqqa, luptătoarea care a citit comunicatul era o femeie-soldat care vorbea cu capul descoperit, având alături o altă combatantă, de asemenea cu părul lăsat liber. În regiunea respectivă, acel simbol e uriaș.

3 Zineb El Rhazoui, BFM-TV Ruth Elkrief, „Personne ne nous parle de burca-leçon“ („Nimeni nu ne vorbește despre burkizmană“).

lul ca să scape mai ușor din incendiu. Au murit toate, dar dogma a fost salvată. Cazul burkini, din vara lui 2016, a fost evident o cursă întinsă autorităților franceze: e delicat pentru jandarmerie să decidă cum să se îmbrace sau să se dezbrace femeile, iar integrităților le-a reușit perfect lovitura. Ar fi trebuit ca totul să fi fost tratat cu umor, cu farmec, utilizând contra-provocarea, nu cu forță; ar fi putut, de exemplu, să fie trimise pe plaje brigăzi de doamne purtătoare de string, de bikini sau făcând topless alături de cele în burkini, pentru a le împinge în păcat. Odată admise, voalul, burka, acestea riscă să devină normă pentru toate musulmanele, făcând distincția dintre pudice și indecente, pedepsindu-le pe cele care refuză să le poarte. *Aceasta este perversitatea obscurantismului: face libertatea să pară anomalie și aservirea lege.* Cum de nu se înțelege că burka (sau niqab-ul), de pildă, dincolo de faptul că învelește întreg trupul ca un lițoliu, este o uniformă rasistă prin excelență, comunicând întregii lumi: nu sunteți demni să mă vedeți, ochii voștri ar murdări natura mea de ființă superioară. Numeroase țări europene, printre care și Germania, intenționează s-o interzică și vor reuși, din rațiuni de siguranță. Dacă tot trebuie să fie salvat, asta i se va întâmpla islamului tocmai prin femeile înrobite peste tot, ținute din scurt, supravegheate, cetățeni de rangul doi care au totul de câștigat cerând un statut mai bun.

Dezbaterea asupra multiculturalismului dovedește că elogiul fără limite al „caracteristicilor distinctive” și al „tradițiilor” poate ascunde același paternalism ipocrit precum cel practicat pe vremuri de colonizatori. Cum ar veni: fiecare cu barbaria lui. Nici că-i mai pasă cuiva cum trăiesc și de ce suferă ceilalți, odată înfiți în particularitățile lor inviolabile. Se crede, astfel, că se poate cumpăra pacea socială cu prețul unor „acomodări rezonabile”, cam ca acei primari din cartierele cu probleme care închid ochii la unele practici ale imamilor fie din clientelism, fie pentru a obține voturi la alegeri. A nu le pretinde compatrioților noștri musulmani să țină cont de aceleași drepturi și obligații precum

ceilalți cetățeni protestanți, catolici, evrei ortodocși, hinduși sau agnostici înseamnă, pur și simplu, să le refuzăm egalitatea.

Un anume liberalism se fundamentează pe ipoteza că în condiții de egalitate, cetățenii pot coabita pașnic în același spațiu, în pofida viziunilor lor diferite asupra binelui absolut, cu condiția de a se pune de acord asupra unui număr limitat de principii de bază. Fiecare face ce-i place, fără ca puterea publică să interfereze cu opțiunile individuale. Numai că juxtapunerea unor maniere de a exista incompatibile nu pare posibilă decât pe hârtie. O societate deschisă nu este una pe care o bat toate vânturile cum le vine. Toleranța are și ea limite, mai ales atunci când se aplică unor grupări insulare, închise și respingând orice evoluție, ostile oricărui compromis și care hotărăsc doar ele ce este drept și ce este nedrept, ce este licit și ce este ilicit. Nu se pot pune una lângă alta viziuni asupra lumii radical diferite decât cu riscul alunecării în incoerență. În mod concret, să obligi să stea una lângă alta, pe plajă, femei în burkini și înotătoare în bikini, cu sâinii goi, ba chiar nudiste, se va traduce prin revolta celor dintâi și se va încheia cu alungarea celorlalte, considerate ultragiante. Tot așa, un restaurant ar trebui să separe consumatorii de alcool de cei pentru care băuturile de fermentație înseamnă un păcat și care nu ar suporta să vadă o sticlă de vin pe masa de alături. Picnicurile la țară vor fi și ele supuse aceleiași reguli, iar mâncătorii de carne de porc, băutorii de bere sau de șampanie vor fi nevoiți să se ascundă pentru a nu-i deranja pe bigoți ori pe cei puri. În sfârșit, în ziua în care voalul islamic va deveni regulă, întrucât se răspândește ca o pandemie de la San Francisco la Moscova, de la Rabat în Insulele Sonde, de la Stockholm la Capetown, femeile cu capetele descoperite vor fi cele care vor părea niște ciudate și va trebui să fie reeducate. Deja, în anumite orașe ale Franței, escadroane ale virtuții hăituiesc purtătoarele de șort sau de colanți, pentru a îmbrăca iarăși cu decență persoanele de sex feminin. Minoritățile hotărâte vor câștiga întotdeauna în fața majorităților șovăitoare, prezentându-și șantajul religios sub pavilion liberal.

Contradicție obișnuită: se consideră că, pentru a asimila populații străine, trebuie să manifestăm toleranță, deschidere, generozitate și să ne înăbușim parțial propria personalitate. Dacă ne purtăm frumos cu ei se vor purta și ei frumos cu noi. Și dac-o fi invers? Nu cumva ar trebui să începem prin a evidenția niște limite stricte, făcând cunoscută obligativitatea respectării principiilor noastre fundamentale, invitând nou-veniții să împărtășească modul de viață care decurge din acestea? Oricât de liberală se dorește ea, America multiculturală pare că încă îi jignește prea tare pe integriști: San Bernadino, Orlando, New Jersey, New York, pentru a nu aminti decât atentatele cele mai recente din 2016, dovedesc că însăși existența acestui stat îi rănește pe bigoți. Oricâtă bunăvoință ar manifesta, Statele Unite rămân detestate de imensa majoritate a lumii musulmane, iar „aliații” nu sunt cea mai puțin virulentă parte a acestei animozități: America supără ba pentru că intervine fără discernământ, ca în Irak, în 2003, ba pentru că nu intervine, pentru că, adică, este un șerif inconsecvent. Orice ar face SUA, nu e niciodată suficient. În plus, mai fac și greșeala de a supraviețui după propriile eșecuri și de a păstra o insolentă preeminență, în pofida unor falimente răsunătoare. Oare nu Sayyid Qutb, ideologul Fraților musulmani (spânzurat de Nasser în 1966) și mare gânditor al islamului radical, a inventat aversiunea sălbatică față de Occident după o călătorie din 1948 în America de Nord, această națiune a opulenței și a indecenței, în care libertatea moravurilor, materialismul, pierderea sufletelor l-au îngrozit?¹ „Hidoasa schizofrenie” a lumii moderne, împărțită între știință și credință, între rațiune și aspirație divină, i-a sporit sila.

Nimic nu potolește furia doctrinarilor, odată civilizația noastră desemnată drept satanică. Nimic nu egalează orbirea liberalilor în fața voinței exterminatoare a celor dintâi, deoarece nu cred

Despre subiect, vezi cartea lui Paul Berman, *Les Habits neufs de la terreur* (*Hainele noi ale terorii*), Hachette Littérature, 2004, traducerea în franceză cu prefață de Pascal Bruckner, Capitolul 3.

în existența răului, ci doar în a neînțelegerilor. Dușmanii nu ni-i alegem, ei ne desemnează drept ținte ale răzbunării și asta fie că vrem sau nu vrem. Și vor persista în ură chiar dacă vom protesta cu toată convingerea. Iată de ce trebuie luați în serios și crezuți pe cuvânt. Vor face exact ceea ce spun și spun ceea ce vor face. A-i crede e dovada minimă de politețe pe care le-o datorăm. Ceea ce nu înseamnă că trebuie și respectați. Saladin (1138–1193) a trezit admirația fără margini a cruciașilor fiindcă a purtat și a câștigat războiul cu omenie și cavaleriește, fără ca adversarii lui să se fi comportat la fel.¹ Emirul Abd el-Kader (1808–1883), redutabil comandat militar și simbol al luptei împotriva colonialismului francez în Algeria, a fost considerat un geniu, un „Iugurtha² modern” de către generalul Bugeaud, apoi chiar un prieten al Franței: exilat la Damasc și pensionat de Napoleon al III-lea, va apăra, în 1860, împotriva druzilor, viața mai multor mii de creștini, chiar punând-o pe a sa în pericol, primind în semn de omagiu Marea Cruce a Legiunii de Onoare și diverse alte dovezi de recunoștință din partea Papei, a țarului și a regelui Prusiei. Jihadiștii însă nu merită deloc stima noastră, fiindcă nu luptă, ci se sinucid ucigând odată cu ei cât mai mulți oameni. Naziștii aceștia rufoși nu sunt altceva decât niște mercenari ai morții, niște zombi fără de lege, nu și fără credință, chiar dacă aceasta este credința perversă a nihilismului.

Maxime Rodinson, *La Fascination de l'Islam*, op.cit., p. 40.

Iugurtha (111–105 î.Ch.), rege al Numidiei — aflată pe actualul teritoriu magrebian, dar mai ales al Algeriei —, inițial prieten al Romei, apoi inițiatorul unor războaie celebre. (N.f.)

Capitolul 14

Decolonizarea Occidentului?

„Mâna începe să tremure de cum se pune problema să fie amintite crimele comise de către arabi, pe când inventarul crimelor comise de europeni ocupă, pe bună dreptate, pagini întregi.“

Marc Ferro, 1992, citat de Tidiane N'Diaye, *Le Génocide de voile* (*Genocidul voalat*), Gallimard, 2008

Decolonizarea este o amăgire, fiindcă nu a avut loc niciodată. Dacă e să credem opiniile autorizate, am trăi în Franța lui 2017 o situație asemănătoare cu aceea a anilor 1920, când Parisul își exercita autoritatea, fără restricții, asupra a patru continente. Acest tabu trebuie distrus fără întârziere, întrucât „fractura colonială“¹ ar explica fragilizarea și marginalizarea copiilor imigranților, negri și magrebieni, cărora li se aplică sistemul utilizat în fostul imperiu. Conform lui Pascal Blanchard, magrebienii s-ar închide în religia lor fiindcă țara aceasta nu-i vrea.² „Părinții și bunicii noștri au fost făcuți sclavi“, afirma, pe de altă parte, Apelul către Indigeni, lansat de mai multe grupări în iarna lui 2005: „Noi, fiii și fiicele imigranților, suntem (...) angajați în lupta împotriva opresiunii și a discriminării generate de Republica postcolonială. (...) Trebuie să terminăm odată

Pascal Blanchard, Nicolas Bancel, Sandrine Lemaire, *La fracture coloniale: la société française au prisme de l'héritage colonial* (*Fractura colonială: societatea franceză prin prisma moștenirii coloniale*), La Découverte, Paris 2005.

Pascal Blanchard, „Ce que la France doit aux Arabes“ („Ce datorează Franța arabilor“), *Le Nouvel Observateur*, 30 noiembrie 2013.

cu instituțiile care reduc populațiile ieșite de sub jugul colonial la un statut subuman.“ Unul dintre autorii apelului, Sadri Khiari, care se autodefinește ca indigen, „non-alb, colonizat“, are grijă să sublinieze legăturile dintre colonialism și rasism, sperând ca într-o bună zi „să fie integrați și romii în dinamica decolonizatoare care se conturează“ în orașe.¹ Colonizarea romilor de către Franța este un episod bine cunoscut al istoriei mondiale. Pe 21 iunie 2010, o petiție apărută în *Libération* și semnată, printre alții, de Éric Hazan, Antoine Volodine, Siné, Rokhaya Diallo², denunța forțele de ordine care ar fi tras în „puștii“ din Villiers-le-Bel, un oraș de la marginea de est a Parisului, ca fiind „forțe de ocupație“ aflate în război cu poporul prezentat caricatural drept o adunătură de „delincvenți poligami ai căror neveste poartă toate burka“.

Franța refuză să se confrunte cu propriul ei trecut colonial din Algeria, explică, la rândul lui, specialistul Benjamin Stora, în ciuda faptului că au fost publicate mai bine de trei mii de cărți cu acest subiect, desigur ulterior, și au fost turnate vreo cincizeci de filme de ficțiune și vreo treizeci de documentare despre respectiva perioadă.³ Cât despre imigrație, aceasta este inevitabilă și indispensabilă, spunea, în 2011, un „grup de eminente personalități“ — Joschka Fischer, Javier Solana, Timothy Garton Ash —, întrucât acoperă deficitul demografic al Europei; reprezintă, susțineau alții, factura care trebuie plătită pentru colonizare și comerțul cu sclavi, și, vrem, nu vrem, va provoca o schimbare de populație. Dinamica lumii a treia, începută la Bandung⁴ în anii 1950, trebuie să continue până la metamorfozarea națiunilor care au susținut inițiativa

De quelle couleur sont les Blancs?, sub direcția lui Sylvie Laurent și Thierry Leclère, *op.cit.*, pp. 39–45.

Éric Hazan, scriitor francez născut în 1936, Antoine Volodine, scriitor francez născut în 1950, Siné, caricaturist francez, 1928–2016, Rokhaya Diallo, jurnalistă franceză născută în 1978. (*N.t.*)

3 Colocviul „Limba și violență“ organizat de Asociația *Primo Levi* pe 17 iunie 2011.

4 Conferința de la Bandung, din Indonezia, din aprilie 1955, care a adunat reprezentanții a 29 de țări africane și asiatice, a marcat intrarea în scena politică globală a țărilor decolonizate ale „lumii a treia“. (*N.t.*)

imperialistă. Căci acestea nu merită decât o singură soartă: pur și simplu, dizolvarea prin amestecarea în ele a persoanelor străine. Concluzia: vechea Franță, grețoasă și râncedă, trebuie să dispară, pentru că trecutul ei criminal a marcat-o pe veci cu fierul roșu. Singura vocație a Europei este să devină teritoriu de primire pentru toată lumea și să se desființeze ca tot unitar alb și iudeo-creștin.

Problemele sociale ar fi în primul rând unele etnice, iar cartierele nimic altceva decât noi „dominioane”. Parisul ar fi cel care pune mâna pe ele, le-ar exploata bogățiile și ar duce, în privința lor, o violență politică de spoliere. Să amintit totuși că unii au ținut să facă din suburbii echivalentul teritoriilor ocupate din Palestina, Fâșia Gaza și Cisiordania la un loc, în jurul Lyonului, Toulouse-ului, Marsiliei. Prin urmare, iată cum francezii devin coloniști la ei acasă și trebuie deci expropriați de Hexagon. În loc să admitem că sistemul francez descurajează inițiativa, că o rată a șomajului de 40% printre tinerii din suburbii, lipsa calificării și omniprezența bandelor fac ca situația să fie catastrofală, inventăm o genealogie fantastică și ne uităm cu luneta din Algeria, de pe masivul Awras, sau din Vietnam, de pe platoul Tonking, la cartierul lyonez Minguettes ori la orașelul Courneuve de la marginea Parisului. Ne aflăm astfel în prezența unei ciocniri violente spațio-temporale: se suprapun epoci și continente, departamentul Seine-Saint-Denis și Alepul, orașelul limitrof al Prisului, Clichy, și Fâșia Gaza, suburbia Bobigny și comerțul cu sclavi. Oricine, conform propriilor înclinații, se poate muta în țara virtuală a sclaviei și a colonialismului, devenite concepte confuze, îi poate fi locuitor temporar strigându-și furia și frustrarea. Or, situația de la periferie ține de respingere, de separare spațială, nu de subordonarea unor scopuri comerciale specifice epocii imperiale. Coloniștii cucereau o țară, nu o abandonau, nu făceau din ea „un teritoriu pierdut al Republicii”.¹

Les Territoires perdus de la République (Teritoriile pierdute ale Republicii), coordonator Emmanuel Brenner, postfață de Georges Bensoussan, Mille et Une Nuits, 2002, ediție nouă îmbunătățită, Fayard, 2015.

Dincolo de precara valoarea adăugată a studiilor postcoloniale care se mulțumesc să repete, fără originalitate, discursul antiimperialist clasic, pentru a-și justifica existența, acestea postulează că Occidentul este încă stăpânul lumii, ceea ce de multă vreme nu mai este adevărat. La drept vorbind, procesul colonialismului este redeschis nu fiindcă ar fi fost ignorat în școală, ci pentru că este furnizor de claritate pentru cei cu nostalgia vechilor diviziuni ale lumii. O întreagă generație de susținători ai lumii a treia, de neconsolat după încetarea vechilor bătălii, reia lupta de eliberare la o jumătate de veac după ce țările cu pricina și-au câpătat libertatea, și își recită cu un aer gângav, în deplin ramoliment, catehismul anilor 1950–1960. Pentru o anumită parte consecventă a intelighenției, a discuta despre colonialism înseamnă a plânge după romantismul revoluționar și după elanul politic al acelei perioade. Este de înțeles și că un număr de istorici exploatează, utilizând termenul, un filon evident lucrativ. Atâta doar că în cuvântul „postcolonial” e ceva în plus, particula „post”, din moment ce dorim să spunem că nimic nu s-a schimbat (este posibil ca postcolonialismul să dureze mai mult, ca disciplină universitară, decât colonialismul însuși). Istoria lumii va povesti confruntarea imemorială dintre un stăpân alb și un indigen, acest Spartacus al zilelor noastre. Aceeași dramă, cu actori diferiți. În fața numitelor divagații academice, cum să nu te ducă gândul la soldații japonezi rătăciți prin insulele Pacificului, care continuau să ducă cel de-al Doilea Război Mondial, la zece sau douăzeci de ani după ce, în 1945, împăratul capitulase?

La o jumătate de secol după decolonizare, anticolonialismul nu este decât haina largă ce acoperă uniforme uzate ale soldaților progresismului, cărora li s-au terminat războaiele și care la altceva nu se pricep. Ce e de făcut pentru a se mai putea împopoțona cu glorioasele bulendre? Un exemplu, printre altele: regizorul Christophe Honoré, montând opera lui Mozart *Così fan tutte* la Aix-en-Provence, în iunie 2016, a transferat acțiunea

în Etiopia ocupată de Italia lui Mussolini, fiindcă, într-adevăr, își dorea să denunțe colonialismul și fascismul prin acea punere în scenă. Nu prea văd legătura și, după câte știu, Mozart nu se străduia să ocupe Africa, iar *Così fan tutte* este o comedie despre jocul amoros și infidelitate. În schimb, văd că domnul în discuție ține să pozeze în înaltă conștiință a lumii și să joace în maniera „stângii angajate”. Dacă e să te iei după anumite personaje din mediul universitar, dominația colonială internă funcționează atât de bine, încât nu are nevoie de cuvinte. Un mecanism inconștient care pare să meargă de la sine. „Fractura colonială”, acest termen extrem de vag, îți permite să explici aproape orice, extrăgându-și forța din falsa lui simplitate. Vrei să spui că Franța rămâne marcată de istoria recentă? Ce pleonasm! Că imigranții proveniți din fostele colonii sunt prost tratați și puși să facă muncile grele? Că patronatul și puterile publice visează să-i importe când e nevoie de ei și să-i trimită acasă când nu mai e de lucru? La fel se întâmplă în mai toată Europa, chiar și în țările fără trecut imperial. Nu cumva migranții din Magreb sau din Africa neagră sunt mai prost tratați decât tamiții, pakistanezii, srilankezii, filipinezii, sau chiar balticii, polonezii, românii, ucrainenii, naționalități din țări pe care nu le-am ocupat niciodată? Oare nu polonezii au fost ținta unei violente xenofobii mergând până la asasinat, în Regatul Unit, după votarea Brexitului în iunie 2016?

Faptul că piața muncii din Hexagon rămâne închisă străinilor nu dovedește o poziție colonială, ci mai degrabă o logică malthusiană: țara noastră (și stânga politică și dreapta) a optat, într-adevăr, încă din anii 1980, pentru șomajul structural, pentru a proteja anumite categorii de muncitori sindicalizați sau de funcționari, chiar dacă a condamnat tinerele generații la inactivitate sau la servicii prost plătite. Faptul că Franța este blocată pe plan economic, că epuizează clasa de mijloc printr-o absorbție fiscală exorbitantă, un nivel al cheltuielilor publice de 57,5%, fără egal în Europa, o rată a șomajului de peste 10%, nu este, totuși, o

dovadă de colonialism, ci e incompetență crasă, mai ales când este comparată cu marele ei vecin german. În sfârșit, populația periurbană studiată de geograful Christophe Guilluy¹, cea care urmează tendința de a migra de la oraș la sat și care se simte abandonată de statul providențial și de mass-media pentru suburbiile mai dinamice, este și ea defavorizată. Evident, Franța a dat greș, dar a făcut-o pentru toți copiii săi, nu doar pentru cei ai imigranților. Colonialismul a ajuns un cuvânt-valiză care nu mai desemnează un proces istoric precis, ci ansamblul a ceea ce diferite lobby-uri, în special islamiste, resping în Hexagon: idealul republican, laicitatea, egalitatea dintre bărbați și femei, dar și eșecul economic.

Amintim cu regret evidenta realitate: decolonizarea s-a încheiat. Fără îndoială într-un mod imperfect, lăsând urme, numai că Franța chiar a întors foaia. Dacă se face că nu vede, aceasta se întâmplă întrucât amnezia este o consecință a detașării. Astfel, Algeria, cu excepția cercului restrâns al repatriaților, nu-i mai pasionează pe francezi, în timp ce Franța rămâne o pasiune a algerienilor. Mai mult ca niciodată ne impresionează amintirea celor două războaie mondiale, umilința înfrângerii din 1940, mizeria colaboraționismului, din care nu ne mai revenim. Viteza cu care metropola, la începutul anilor 1960, a parcurs doliul după imperiu, uitând, în trecere, de cele câteva mii de europeni care trăiau în Algeria și de algerienii originari care nu doreau decolonizarea dovedește că idealul colonial nu era deloc atât de drag francezilor pe cât se spune. Că trebuie să ne reconstituim memoria în privința etapei coloniale, după cum am făcut-o în privința altor perioade, e adevărat, dar, dacă este vorba despre memorie, înseamnă că evenimentele țin de trecut. A vorbi despre impactul considerabil al pierderii imperiului, în 1962, și despre rana de natură narcisistă care i-a fost consecința (Benjamin Stora) poate că e adevărat pentru vremea aceea, dar nu și pentru ziua de azi. Și, de altfel, ce „rană

Christophe Guilluy, *La France périphérique (Franța periferică)*, Flammarion, 2015.

de natură narcisistă”? Nu a fost decât o ușurare să ne știm scăpați de imperiu, nimeni nu mai avea chef să moară pentru Algeria sau pentru Maroc exact atunci când izbucnea revoluția moravurilor și construcția europeană! Abordată prin prisma prezentului, chiar dacă lupta pentru independență a algerienilor era aproape să provoace un război civil în Franța, ocuparea Algeriei în 1830, apoi efortul armat de a o păstra cu forța în comunitatea franceză par astăzi niște aberații care țin de alte vremuri. De ce ne mai tot chinuim cu subiectul acesta, din moment ce e prea puțin spus că-l dezaprobăm, dar ne-am și îndreptat în cu totul altă direcție. O națiune este mare nu prin cuceririle sale teritoriale, ci prin progresul spiritual, științific. Franța contemporană nu mai visează la imperialism, ci se bazează pe un patriotism de contracție, nu pe unul de expansiune, visând mai degrabă să-și închidă frontierele decât să le lărgească la infinit. Adevăratul ei cuvânt de ordine, din acest moment, ar fi, mai degrabă, „jos lumea din afară”.

O mare putere câștigă întotdeauna dacă își recunoaște crimele, dacă își cere iertare, chiar dacă nu este sigur că o asemenea întreprindere poate liniști toate ranchiunile. Este spre onoarea Europei faptul că-și mărturisește crimele și le face obiect de studiu, ceea ce nu se întâmplă cu multe state care refuză orice revizitare a trecutului (precum Turcia actuală față de genocidul împotriva armenilor, de exemplu). Bătrânul Continent este unul dintre puținele care au știut să se aplece asupra propriei barbarii și să se distanțeze de ea. Istoria nu se împarte între națiuni păcătoase și continente-arhanghel, între rase blestamate și popoare intangibile, ci între democrații care își mărturisesc greșelile și dictaturi laice sau teocratice care și le ascund sub poleiala martiriului. Nu există popor nevinovat ori vinovat din naștere. De șaizeci de ani încoace, destule țări decolonizate și-au dovedit capacitatea de a comite, exact la fel ca noi, acte abominabile, invadându-și și jefuindu-și vecinii, băgând în pușcării oponenții, lichidând refractarii, sărăcindu-și populația. Pentru a nu fi puse în cauză, adoptă

poziția victimei și continuă să-și plaseze erorile în seama fostelor metropole. Li se datorează deci totul din cauza suferințelor îndurate cândva. În loc să-și admită rățăcirile și să și le privească în față, caută în asuprirea de odinioară scuze pentru ticăloșiile prezentului. Astfel, algerienii pretind de multă vreme ca Franța să-și ceară iertare, pentru a pune bazele stabilirii unui tratat de prietenie. În definitiv, de ce să nu admitem public realitatea mizeriei războiului, utilizarea torturii și brutalitatea colonizării acestor țări? Să invităm însă algerienii să facă la fel, dezvăluind partea lor întunecată, făcându-și și ei curat în fața porții lor. O politică a pocăinței presupune întotdeauna și o anumită reciprocitate.

A vorbi în permanență despre neocolonialism înseamnă să întărești prejudecățile pe care vrei să le extirpi: celălalt nu mai poate fi considerat un egal, ci un oprimat perpetuu, închis în epiderma, în originea sa. Înseamnă, în sfârșit, negarea transformărilor istorice, confuzia dintre rană și sechele. Trebuie să te simți foarte sigur pe tine pentru a spune, ca președintele Republicii Populare Chineze, atunci când o întâmpina pe Margaret Thatcher, în 1985: „Ocupația britanică a trezit China din somnul ei secular.“ Sau pentru a sublinia, ca fostul prim-ministru indian, Manmohan Singh, cu ocazia primirii titlului de doctor *honoris causa* al Universității Oxford, pe 8 iunie 2005, aspectele pozitive ale dominației imperiului britanic, pe care India a fost, desigur, îndreptățită s-o combată, dar în urma căreia au existat și „consecințe benefice“. Aceste mari puteri, stăpâne pe destinul lor, nu doar și-au cucerit independența, dar au și ieșit din epoca postcolonială, ultimă legătură cu aservirea. Ajungând, în sfârșit, la maturitate.

Partea a cincea

**Ce viitor mai are
Dumnezeu?**

„Tatăl nostru care ești în ceruri, rămâi acolo.“

Jacques PRÉVERT

Capitolul 15

Războiul cu teroarea, doar o părere?

„Coranul este constituția noastră. Jihadul ne este calea, iar a muri pe cărarea lui Allah este cea mai mare dintre speranțele noastre.“

Deviza Fraților musulmani

„Viva la muerte“ (Trăiască moartea) și „Moarte intelectualilor“, strigăte de adunare ale franchiștilor în timpul războiului civil spaniol dintre 1936 și 1939.¹

Pe 28 decembrie 2014, președintele egiptean al-Sissi, reales cu aproape 95% din voturi, după ce l-a răsturnat de la putere, prin lovitura de stat din vara lui 2013, pe Mohamed Morsi, liderul Fraților musulmani, și a început o represiune necruțătoare a susținătorilor acestuia, a ținut, la Cairo, un discurs solemn în fața imamilor de la Universitatea Al-Azhar, bastionul Islamului sunit. Cu această ocazie a explicat că teama provocată de Islam în întreaga lume nu este lipsită de temei și provine din Islamul însuși. „Acest corp de texte și de idei, pe care l-am sacralizat de atâția și-atâția ani încât a ajuns aproape imposibil să ne mai detașăm de el, trezește ostilitatea întregii lumi față de noi.“ După care a pronunțat această frază teribilă: „Este oare de conceput cum un

Autorul acestei expresii este generalul José Millán-Astray y Terreros. Cuvintele „Moarte intelectualității trădătoare“ au fost pronunțate în timpul unei conferințe susținute de filosoful Miguel de Unamuno, rector al Universității din Salamanca, în octombrie 1936.

miliard șase sute de milioane de oameni pot să se gândească să-i omoare pe ceilalți membri ai omenirii, care numără șapte miliarde de persoane, numai pentru a trăi singuri, doar ei între ei?” Adresându-se predicatorilor, erudiților și marelui muftiu Ahmed el-Tayeb, șeic de Al-Azhar, le-a cerut să-și revoluționeze religia cangrenată de ideologie, întrucât „națiunea islamică în totalitatea ei este sfâșiată, distrusă și se îndreaptă către pieire”. Mareșalul al-Sissi nu era cel dintâi șef de stat care făcea respectiva constatare. Deschizând, în Bali, pe 13 mai 2006, o întâlnire la vârf pentru o lume musulmană mai prosperă, președintele indonezian de atunci, Susilo Bambang Yudhoyono, după ce a reamintit că musulmanii au fost cei dintâi mondializatori, a constatat, consternat, că printre națiunile care se revendică mai mult sau mai puțin de la Islam, „nici măcar una singură nu poate fi catalogată drept dezvoltată, indiferent de criterii. Toate sunt în urmă ca știință, finanțe și tehnologie. (...) Lumea asociază islamul cu înapoierea. Lucrul acesta ne înfurie, dar realitatea e că suntem înapoiți. Suntem dependenți de alții în privința tuturor nevoilor noastre vitale. (...) Nimic din religia noastră nu ne spune că nu avem voie să ne dezvoltăm.” Și scriitorul algerian Boualem Sansal constată: „În paisprezece veacuri, nicio tentativă de revoluție, prin idei asemănătoare cu acelea ale epocii Luminilor, nu a putut să se nască sau să se materializeze în universul musulman.”¹ Islamul este bolnav, spuneau deja, în secolul al XIX-lea, reformiștii ținând de Nahda (renaștere), mai ales sirianul Abdraham Kawakbi (1845–1902) și emirul siriano-libanez Shakib Arslan (1869–1946), diagnostic pe care fundamentalismul îl va întoarce în folosul lui.²

Boualem Sansal, *Gouverner au nom d'Allah* (Aguverna în numele lui Allah), Gallimard, 2013, p. 135.

Citat în Hamadi Redissi, op.cit., pp. 64–65. Metafora medicală este utilizată de Abdelwahab Meddeb în minunata lui carte *La Maladie de l'Islam* (*Maladia Islamului*) (Seuil, 2002), în care pune explozia integrității pe seama accesului sălbatic la cuvântul Coranului, cândva protejat de condiții interpretative stricte, dar manipulat acum de semidocți însetați de răzbunare.

Ce e de reținut din aceste constatări expuse la ani distanță unele de altele? Că lumea islamică, dincolo de aparența agresivității, este pe cale de a se sinucide, într-o spirală a violenței și a haosului. Că fascinația nesănătoasă pe care o exercită asupra unor spirite este aceea a unei apocalipse iminente. Că, în sfârșit, Islamul, spre marea lui nefericire, de când a fost obiectul unui hold-up teologic operat de wahabiți, a ajuns referința predilectă a tuturor dezechilibraților, asasinilor, tâlharilor, soldaților pierduți ai lumii-ntregi care îl invocă încântați și se revendică de la el pentru a ucide. Să ne gândim că și cea mai înaltă autoritate a sunismului, Universitatea Al-Azhar din Cairo, a trebuit să aștepte sfârșitul anului 2014, când un pilot iordanian a fost ars de viu într-o cușcă, pentru a-i condamna pe șefii Daech și a accepta că, poate, aceia nu sunt chiar niște buni musulmani!¹ În momentul în care Olivier Roy, printr-o simplă inversare de genitive, afirmă că trăim „o islamizare a radicalismului și nu o radicalizare a Islamului“, exonerează, printr-o piruetă abilă, religia coranică de orice tentativă de examinare și pare a contesta orice dimensiune religioasă a fenomenului. Dacă radicalismul se islamizează înseamnă că exact această credință, nu budismul, nu hinduismul, i-a oferit teren propice. Gilles Kepel, care vorbește araba și preferă să lucreze în anchete de teren mai degrabă decât să facă speculații de birou, pare mai convingător atunci când așază hegemonia discursului salafist în centrul dispozitivului terorist.^{2,3} Pe

Citat în Jean Birnbaum, *Un silence religieux. La gauche face au djihadisme*, op.cit., pp. 56 și 57.

Cuvântul telescopat din spatele sloganului care-și atinge ținta ar fi radicalismul, fenomen atemporal pretins neschimbat de la anarhiștii secolului al XIX-lea până la Action Directe, trecând prin Brigăzile Roșii din Italia, Grupul Baader-Meinhof în Germania sau Daech în ziua de azi. Nu ar fi vorba decât despre un prurit nihilist îndreptat către distrugerea societății, propriu adolescenței, vopsit de acum în verdele islamic, după ce a fost în roșul comunist sau, mai alaltăieri, în brunul fascist“, în *La Fracture* (Gallimard, 2016, p. 139).

3 Action Directe, grup terorist anarho-comunist francez, care a funcționat între 1979 și 1997 și care a comis peste 80 de atentate soldate cu cel puțin 12 morți și 26 de răniți; Brigăzile Roșii, Brigade Rosse; Grupul Baader-Meinhof, Rote Armee Fraktion, organizație teroristă germană de extremă stângă, a funcționat între 1968 și 1998, activitate soldată cu circa 34 de morți. (N.t.)

piața politică, Islamul radical oferă, la treizeci de ani de la căderea Zidului Berlinului, unica alternativă planetară care beneficiază de o dimensiune transcendentă: asasinatul în masă cu față divină, Mântuirea prin martiriu. Mai bine decât oricare altă mișcare, simbolizează lipsa de măsură sacrificială: întoarcerea fantasmatică sub lumina originilor, căreia i se alipește promisiunea accesului instantaneu în paradis. Cum să rezisti unei asemenea ispite, mai ales la o vârstă — adolescența — care este a Absolutului (nu vedem prea mulți jihadiști trecuți de 50 de ani)?

Războiul împotriva terorismului este în același timp o necesitate absolută și o amăgire. În timp ce noi ne luptăm cu jihadiștii, salafiștii, wahabiștii, Frații musulmani își mută pionii, își impun punctele de vedere și cutumele vestimentare, multiplică provocările, dezintegrează islamul din interior, îndepărtează imamii moderați. Câștigă bătălia semantică și războiul spiritelor. Islamismul politic este pe cale de a repurta victoria: la 37 de ani de la revoluția iraniană, își desfășoară peste tot stindardele și moravurile și cucerește inimile unei majorități a credincioșilor. Intră prin toate familiile, iar cei care-l dezaproabă nu îndrăznesc să-l contrazică. Până și musulmanii europeni votează pentru el.¹ Aceasta este consecința pactului dintre autocrații arabo-musulmani, laici sau nu, și fundamentaliști: noi cu puterea seculară, voi la timona chestiunilor spirituale!

În acest sens, cele două armate, cea a Terorii și cea a Predicării, una militară, cealaltă politică, merg mână-n mână, urmărind un obiectiv comun: reislamizarea *oumma*, apoi a Europei, a Statelor Unite și a întregii lumi a necredinței.² Să-l luăm, de pildă, pe Tariq Ramadan: acesta consideră Islamul ca fiind unica alternativă

Boualem Sansal, *Gouverner au nom d'Allah*, *op.cit.*, p. 130.

Fideli, astfel, după cum ne spune Mathieu Guidère, gândirii Profetului care „evoluează, odată cu trecerea timpului, de la poziția predicii morale și spirituale de la Mecca, spre poziția direcționării politice și religioase a comunității musulmane de la Medina.“ („Petite histoire du djihadisme“ [„Mică istorie a jihadismului“], *Le Débat*, Gallimard, mai-august 2015, p. 38.)

la lumea coruptă de capitalism și de noua ordine economică: „Se pare că singurii care mai rămân sunt implacabilii, sunt musulmanii.”¹ Integrarea musulmanilor în Europa? „Islamul este un element care trebuie să fie luat în considerare acum și în viitor. Dacă această realitate continuă să fie negată, va provoca inevitabil rezistență radicală și ciocniri.”² Altfel spus, musulmanii au datoria de a-și impune condițiile în diferitele societăți în care sunt minoritari. Dacă acestea le refuză purtarea voalului, a veșmântului burka, segregarea la piscine și pe plaje, tribunalele speciale pentru sharia, locurile speciale de rugăciune în cadrul companiilor, mâncarea halal în închisori și școli, atunci vor avea parte de atentate și de crime. Ori secesiune, ori pedepse. Teroriștii kamikaze sunt avangarda fundamentalistilor cărora le pregătesc terenul cu bombe și asasinate. „Islamul a pătruns de două ori în Europa și de două ori a părăsit-o. Poate că următoarea cucerire, cu voia lui Allah, va avea loc prin propovăduire și ideologie. Nu este obligatoriu ca orice bucată de pământ să fie cucerită cu spada... ne dorim ca o armată de predicatori și de învățători să prezinte Islamul în toate limbile și în toate dialectele.” (Youssef al-Qaradâwî, teolog din cadrul Fraților musulmani, refugiat în Qatar și predicator la Al Jazeera.)

Terorismul și integrismul sunt frați gemeni care acționează în modalități diferite. În acest sens, jihadiștii fac legea faptului împlinit. De fiecare dată decid limite siderante ale toleranței, care unora le dezvăluie vocația, pe alții îi înspăimântă. Am ajuns în situația în care, dacă este vorba doar de câteva zeci de morți, să ridicăm din umeri. Suntem în plină tragedie a obișnuinței. *Fiecare*

Citat de Christopher Caldwell, *Une révolution sous nos yeux, op.cit.*, p. 393. Lui Tariq Ramadan i se face un nedrept proces de intenție atunci când este acuzat de dublu limbaj. De fapt, a fost întotdeauna foarte clar: atunci când afirma sus și tare, după atentatele de la *Charlie Hebdo* și de la Bataclan, „Nu sunt nici Charlie, nici Paris, ci perchiționabil” (14 decembrie 2015), arăta extrem de limpede în ce direcție îi mergeau simpatiile: către teroriști și complicii lor. De altfel, îi considera pe caricaturiștii de la *Charlie Hebdo* niște lași. Nu e nevoie de vreo exegeză complexă pentru a descifra acest lucru. E limpede ca apa de izvor. Christopher Caldwell, *ibid*, p. 397.

crimă creează jurisprudență. Dacă în Pakistan o școală este devastată de talibani, mâine școala aceea ar putea fi una din Anglia sau din Australia. Nu mai există nici frontiere, nici tabuuri. Excesele evoluează prin supralicitare. Trebuie să facem mai bine și mai mult decât „frații” dinaintea noastră. Ceea ce s-a întâmplat poate fi depășit printr-o altă crimă încă și mai atroce. Teroarea reabilitează o patologie îndelung descrisă: aceea a paranoiei. Ipoteza cea mai înfricoșătoare este și cea mai plauzibilă, obligându-ne să ne gândim la tot ce se poate în logica a tot ce poate fi mai rău. Jihadul este „industria morții”, avertiza încă din 1937 Hassan el-Banna, fondatorul mișcării Frații musulmani, însă o moarte pusă în slujba unui scop infinit de nobil, marea întoarcere la califatul originar, la cele dintâi vremuri ale Profetului. Universul mental al secolului al VII-lea cuplat la hipertehnologia secolului XXI. Cele mai scilpitoare contribuții ale Islamului radical la dezvoltarea civilizației sunt centura explozibilă și crima în masă, sub obiectivele Nike și ale camerelor GoPro.¹

Există oare vreo diferență de natură ori de rang între islam și islamism? O prăpastie sau măcar o simplă diferență de nuanță? După fiecare atentat, vedem înmulțindu-se „experți” autoprocamați care ne asigură, cu aer atotștiutor, că acesta nu este adevăratul islam. Ne-ar plăcea să-i credem. Numai că, din nefericire, islamul sectar devenind majoritar, distincția este greu de menținut. „Religia păcii” pare deturnată de zeloții crimei într-o religie a păcii din cimitire. După cum se știe, dificultatea constă în faptul

Cf. Hamadi Redissi, profesor de drept la Universitatea din Tunis, *Le Pacte de Nâjd, ou Comment l'islam sectaire est devenu l'islam (Pactul de la Nadjd sau cum a ajuns islamul sectar islam)*, Seuil, 2007. Pactul de la Nadjd este alianța pusă la punct în secolul al XVIII-lea, în 1744, între Mohammed ibn Abd al-Wahhab, beduin doctinar și rigorist inspirat de kharijiști, sectă fanatică de la începuturile Hegirei (*N.t.*: Hegira este era musulmană care începe odată cu plecarea lui Mahomed de la Mecca la Medina, pe 16 iulie 622, primă zi a calendarului islamic), și dinastia Saudită. Wahabismul triumfă în 1932, când suveranii reunifică Arabia Saudită și adoptă această versiune a Islamului drept doctrină oficială. De văzut și Henry Laurens citat în Matthias Küntzel, *Djihad et haine des Juifs*, Éditions du Toucan, 2015, p. 8, cu prefață de Pierre-André Taguieff.

că această Carte Sfântă este „ne-creată“, fruct al „dictării divine“, pe când Evangheliile, de exemplu, au fost scrise de discipolii lui Christos. În Coran totul trebuie citit numai la prima mână, ceea ce interzice orice fel de comentariu. Cum ar putea îndrăzni profanii să interpreteze textul sacru prin însăși natura lui, cum ar îndrăzni să-l murdărească fie și modificându-i o singură virgulă? Din acest punct de vedere, este de salutat discursul lui Mohamed al VI-lea, din 21 august 2016, de la Tanger. Regele Marocului, care este Comandorul dreptcredincioșilor și descendent al Profetului, consideră că trebuie tăiată legătura dintre Coran și extremiști. Adresându-se diasporei marocane ispitite de jihadism în Europa sau în Orientul Mijlociu, își exprimă oroarea față de asasinatelor recente comise în Franța și, mai ales, față de uciderea părintelui Hamel în biserica lui din Saint-Étienne-du-Rouvray: „Teroriștii care acționează în numele Islamului nu sunt musulmani și îi leagă de Islam numai alibiurile de care se prevalează pentru a-și justifica acele crime și ticăloșii. Nu sunt decât niște răătăciți condamnați pe vecie la chinurile iadului. Neștiința îi face să creadă că acțiunile lor țin de Jihad. Dar de când Jihad înseamnă a ucide nevinovați? (...) Este oare de conceput că Dumnezeu, Atotiertătorul, Atotmilostivul, ar putea ordona unui individ să provoace explozii sau să omoare nevinovați? Totuși, Islamul, după cum se știe, nu admite nicio formă de sinucidere, indiferent de motiv, după cum o atestă și versetul care spune: «Cel ce ucide un om care n-a omorât pe nimeni sau care nu a făcut nimic violent pe pământ este ca și cum ar ucide toată omenirea.» (...) În Islam, Jihadul este supus unor condiții foarte riguroase: nu este admis decât dacă apare necesitatea autoapărării, nu pentru crime sau agresiuni. (...) Cei care incită la omor și la agresiune, cei care excomunică pe nedrept oamenii și citesc Coranul și din Sunnah conform intereselor lor, nu fac altceva decât să colporteze o minciună în numele lui Dumnezeu și al Profetului. Aceasta este adevărata necredință, după cum o spune și cuvântul Domnului (...), după

cum o confirmă hadith-ul Străbunului nostru, Profetul, pacea și binecuvântarea lui Allah fie asupra lui: «Cel ce minte cu bună știință despre mine să se pregătească să-și ia locul în iad.»⁴¹

Islamul, de care nimeni nu era preocupat înaintea revoluției iraniene din 1979, a ajuns de atunci un obsesiv subiect de îngrijorare. Nu multe alte religii au beneficiat, așa cum s-a întâmplat în cazul islamului, de o asemenea indulgență și de o asemenea curiozitate în ultimii patruzeci de ani. Evident, nu toți musulmanii sunt teroriști, însă toți teroriștii se vor musulmani autentici, pătând reputația coreligionarilor lor și producând o confuzie teribilă. De unde și necesitatea de a regenera această mare confesiune prin gândire critică și exegetică, de a istoriciza Coranul în loc să fie esențializat, de a-l curăța de acele versete ostile evreilor, creștinilor, politeiștilor, ateilor, de a scoate în afara legii obiceiurile barbare ale lapidării și repudierii.

Așa ar arăta un șantier care ia în considerare întreaga omenire: islamul trebuie normalizat, trebuie făcut din el o religie printre altele și nu transformat în „Cealaltă” religie, pusă în opoziție cu restul.

Dacă a doua zi după fiecare atentat încep să apară reacții timide, dacă intelectuali și prelați încep să-și ridice curajoși vocile, Islamul european trebuie să iasă din pasivitate față de extremiști. Încă mai așteptăm ca în ziua de după asasinat să vedem mari manifestații ale credincioșilor, așa cum s-a întâmplat după apariția

Activități regale, „Discursul MS Regelui cu ocazia celei de-a 63-a aniversări a Revoluției regelui și poporului”, 20 august 2016, *maroc.ma*. Regatul Marocului este unul aparte în Magreb, întrucât regele, care este uns prin ascendență profetică, conduce o adevărată „birocrație a credinței” (Mohamed Tozy) și prezidează Consiliul Superior al Ulemalelor, care deține monopolul producției de sensuri religioase. Islamul marocan este de rit malekit și cuprinde o dezvoltare semnificativă a confreriilor sufiste.

caricaturilor din *Charlie Hebdo*, în 2006, sau cum se produc după fiecare confruntare dintre Israel și Hamas.¹ Întrucât există o schizofrenie, aproape o tragedie a musulmanilor moderați din Europa: sunt supuși imperativului paradoxal de a rămâne discreți, dar și de a se manifesta zgomotos pentru a se desolidariza de teroriști și de integriști. Trebuie să le spună sus și tare celor de o religie cu ei să dea dovadă de reținere în exercitarea propriei credințe. Se așteaptă de la ei să-i indice pe vecinii ori apropiații radicalizați, să ceară femeilor acoperite de sus până jos să-și arate chipurile. Le cerem să-și abandoneze comunitățile, dar dacă susțin un islam al Luminilor, ne batem joc de naivitatea lor. În acest conflict al loialităților, riscă să piardă pe toate planurile: sunt mult prea musulmani pentru societatea care îi bănuiește de dublu limbaj, dar prea puțin musulmani pentru apropiații lor, care îi acuză că au trecut în tabăra dușmanului. Și sunt retrimiși în lumea tenebrelor și a dogmatismului, din care încercau să se smulgă. Iată disconfortul tragic pe care îl trăiesc toți marii dizidenți de la Salman Rushdie încoace, amenințați cu moartea, de două ori excomunicați și care se îneacă într-o singurătate extremă. Mai rău: în loc să fie celebrați ca niște aliați, sunt acuzați că provoacă dezordine, că ne pun rău cu Islamul majoritar. Orice s-ar întâmpla, tot ei sunt de vină.

Nu suntem datori religiei Profetului să-i deplângem soarta, ci să spunem adevărul: să-i recunoaștem măreția trecutului, tragedia actuală și urgența nevoii de transformare. Integrismul ține să facă imposibilă viața musulmanilor pentru a-i ridica împotriva „păgânilor” și pentru a antrena fiecare țară europeană într-un război civil. Terorismul a murdărit pentru mai multe generații fața religiei coranice, a mânjit cu sânge toate simbolurile sale, voalul islamic total sau parțial, barba, ba chiar a transformat profesiunea

Așa cum, de exemplu, s-a arătat preocupat Ghaleb Bencheikh în articolul „La passivité des musulmans devant la sauvagerie est inquiétante” („Pasivitatea musulmanilor în fața sălbăticiei este îngrijorătoare”), apărut în *Le Monde* din 3 august 2016. Ghaleb Bencheikh, francez de origine algeriană, este islamolog erudit și fizician.

sa de credință — *Allahu Akbar!*, *Allah e mare!* — într-un strigăt la fel de sinistru ca *Sieg Heil* al naziștilor. Dorindu-și să înfrângă lumea, a ridicat-o împotriva sa. I se întâmplă la fel cum i s-a întâmplat catolicismului care a ajuns odios pentru mai multe sute de ani din cauza Inchiziției, a vânătorii de vrăjitoare, a nopții Sfântului Bartolomeu și a rugurilor înălțate în Evul Mediu. Din cauza crimelor jihadiștilor, un Donald Trump a putut cere închiderea frontierelor Statelor Unite pentru musulmanii venind din țări de risc (s-a mai răzgândit de atunci), un Geert Wilders a putut cere interzicerea Coranului în Olanda și închiderea moscheilor. (Să notăm la acest punct uimitoarea concordie dintre dreapta extremă și o anumită mișcare gay exasperată de soarta pe care islamo-fasciștii o rezervă homosexualilor. Este însă adevărat, cartea de căpătâi a salafismului numit „quietist“, *Calea musulmanului*, a lui Aboubaker Djaber Eldjazaïri¹, îndreptățește sclavia și recomandă biciuirea soțiilor și pedepse pentru homosexuali.) *Ne poate fi frică de islam, dar ne poate fi frică și pentru islam, intrucât va fi din ce în ce mai feroce, pe măsura declinului lui.* Religia care „se întoarce“ nu este marele Islam istoric, ci o confesiune rănită de moarte, în cazul în care nu va fi smulsă din ghearele letale ale wahabismului. Certitudinile exasperează atunci când cedează și, în astfel de împrejurări, o religie își arată fața ei cea mai hidoasă. Faptul că, în Iran, societatea civilă se desprinde de puterea mollahilor, că moscheile se golesc este un semn încurajator. Islamul va fi schimbat și prin scăderea numărului credincioșilor. După cum subliniază și filosoful Daryush Shayegon, în momentul în care va cădea republica islamică de la Teheran, întreg islamul politic va intra în agonie, inclusiv în lumea sunită. Dacă marea civilizație persană va respinge tartufferia și prostia teocratică, întreaga lume va răsufla mai ușurată.

Predicator din Medina, născut în 1921. Cartea a apărut în franceză în 1997, la Maison d'Ennour.

Capitolul 16

Rezistență sau penitență

„Victoria dreaptă ar trebui să-l bucure pe cel învins și să aibă în ea ceva divin, care să-l scutească de umilință.“

Nietzsche, „Călătorul și umbra sa“,
în *Omenesc, prea omenesc*

Ascultați-i pe jihadiști cum se exprimă în clipa în care decapitează sau taie beregate: nu sunt decât niște barbari afectați, niște călăi fanfaroni, mândri că-și lichidează victimele în fața camerelor de filmat. Citează din scripturi, spun ce este licit și ce este ilicit, se exprimă cu un patos pe jumătate teologic, pe jumătate juridic. Discursurile lor oscilează între pedanterie și lacrimi. Carevasăzică, oamenii ăștia suferă, sunt obligați să omoare, și asta fără întârziere, pentru a-și ușura suferința. Beția autovictimizării face ca atâția tineri să treacă de la moderație la fanatism. Trecere care o amintește pe aceea de la extrema dreaptă la nazism, de la marxism la stalinism, și care se efectuează prin constituirea de sine în martir care-și reclamă chinul. Știm cel puțin de la Dostoievski și Camus încoace: aspirația către libertatea absolută poate trece în cultul morții și al crimei. Teribilă lecție pentru generația antiautoritaristă: la patruzeci de ani de la evenimentele din mai 1968 și după sloganurile sale infantile precum „Nici Dumnezeu, nici stăpâni“, „Să trăiești fără timpi morți și să te bucuri fără opreliști“, o mână de tineri crescuți în refuzul față de vreo autoritate paternală ori parentală, se prosternează în fața unor șefuleți bârboși, care duc femeile în robie și cer celorlalți să-și sacrifice viețile. Celebrul „Fac

ce-mi place“ a ajuns să însemne sclavagismul liber consimțit, ba chiar dorit. Ar trebui rescrisă într-o bună zi istoria hedonismului celor de la 1968, în lumina evenimentelor actuale: cultul naiv al trăirii clipei, acel totul acum și-aici adaptat ingenios societății de consum, refuzul de a procrea și indiferența față de viitor au aruncat Europa în deficit demografic și în dubiu. Cultura plăcerii a mers mână-n mână cu promovarea remușcării și cu slăbirea sistemelor imunitare.

Islamul face parte din peisajul francez și european, este a doua religie a Lumii Vechi (Europa, Asia și Africa) și are dreptul la libertate de cult, la recunoaștere oficială, la protecție din partea puterilor publice, la locuri decente de rugăciune și oficiere a riturilor. Cu condiția să respecte, la rândul său, regulile republicane și laice, să renunțe la ambiguitate în problema integrităților și să nu solicite un statut derogatoriu motivat de singularitatea sa. În acest domeniu, după cum s-a mai spus, trebuie să se bucure de aceleași prerogative și de aceleași îndatoriri ca oricare altă confesiune, nici mai mult, nici mai puțin. Protecție a credincioșilor, bineînțeles, dar și a necredincioșilor, a liber-cugetătorilor. După cum am mai susținut și în urmă cu unsprezece ani¹, trebuie să creăm un sistem amplu de asistență pentru dizidenții acestei religii, să încurajăm vocile divergente, să le sprijinim financiar, moral, politic, să le ajutăm, să le invităm, să le protejăm. Fiindcă nu există cauză mai sfântă în ziua de azi, mai serioasă și care să angajeze mai puternic înțelegerea dintre generațiile viitoare. Prea multă vreme continentul nostru, cu o sinucigașă inconștientă, a îngenucheat în fața a tot soiul de profeți și inspirați religioși și a decis să pună pumnul în gură sau să ignore liber-cugetătorii. Să ne amintim că Tariq Ramadan a fost o vreme consilier special al lui Tony Blair, că Anglia a fost și rămâne țară de primire, în numele principiiului *habeas corpus*, a tuturor luptătorilor jhadiști. *Binecuvântate*

Libération, 6 martie 2006, „Les deux blasphèmes“ („Cele două blasfemii“).

fie persoanele cu mintea neînfrântată și scepticii care mai răcoresc fluvial de foc al credinței.

Ceea ce ar trebui să înscrim cu literă de lege sunt abolirea crimei de apostazie, dreptul fiecăruia de a părăsi o religie, dreptul la libera examinare a unei doctrine, la reînnoirea exegezelor, la recitirea textelor sacre de către imami și teologi, după cum s-a întâmplat în veacurile trecute cu creștinismul și cu iudaismul. Voința panicată de a ține deoparte Islamul de proba punerii sub semnul întrebării, mai ales în lumea anglo-saxonă încorsetată de devoțiune și de corectitudine politică, maniera în care anumiți orientaliști țin din toate puterile să-l păstreze ca pe o comoară, condamnând, totodată, cele câteva derive, constituie o atitudine periculoasă. Persecuțiile religioase cărora le sunt victime credincioși ai Coranului sunt evident inacceptabile și trebuie sancționate. Dar cu titlu de reciprocitate în privința creștinilor, evreilor, budiștilor, hinduiștilor, baha'ilor din țările musulmane. A nu apăra aceste valori peste tot în lume ar însemna să semnăm actul de deces al speranței universale. Iată de ce este necesar să-i cooptăm pe compatrioții noștri musulmani în viața politică, parlamentară, culturală din țările noastre, să facem din ei cetățeni ca toți ceilalți, ceea ce marea lor majoritate deja sunt. Din acest punct de vedere, alegerea lui Sadiq Khan, avocat și musulman practicant, fiu de imigranți pakistanezi (tatăl lui a fost șofer de autobuz) ca primar al Londrei, în mai 2016, a însemnat o veste excelentă, pentru că a recompensat merite și nu apartenența confesională. Numirea a tras covorul de sub picioare tuturor celor care văd în Europa un continent cangrenat de ura față de religia coranică.¹

Indonezienii au ales și ei, în 2014, la Djakarta, ca primar, un chinez protestant, Basuki Tjahaja Purnama, dublă încălcare a normelor, care i-a înfuriat pe extremiști. Până la urmă, primarul a fost adus, la sfârșitul lui 2016, în fața tribunalului pentru blasfemie. Toleranța are și ea limitele ei.

Și-atunci, ce e de făcut? Să observăm diferența dintre două lucruri: ce depinde de noi și ce nu depinde de noi. Nu de noi depinde reformarea Islamului în multiplicitatea sa și în afara frontierelor noastre, Islam care va deveni ceea ce musulmanii vor dori să facă din el (André Laurens), cu atât mai mult cu cât lumea sunită, fără cler, dar nu și fără ortodoxie, este la fel de mozaicată precum lumea protestantă, pe când šiismul, piramidal și ierarhizat, seamănă mai degrabă cu lumea catolică (chiar dacă analogia este înșelătoare). Ceea ce, în schimb, depinde de noi, cel puțin în parte, este destinul islamului în cadrul frontierelor noastre. Dacă reformarea lui nu ține de competențele noastre, avem în schimb datoria de a întinde mâna reformatorilor de aici, din Europa. Prin urmare, provocarea de pus în practică prin intermediul unei Fundații, unei Carte sau unui Concordat, este de a face din musulmanii din Franța francezi musulmani, prin intermediul unor reguli clare, în așa fel încât cetățenia și apartenența națională să primeze asupra convingerilor religioase. Să nu-i constrângem, nici în Franța, nici în alte părți, la alegerea dezolantă dintre renegare și resentiment, dintre colaborare și radicalizare, ci să pledăm pentru o credință calmă, așa cum este cazul pentru majoritatea dintre ei în climatul nostru. Pentru a se stabili un dialog cinstit și generos este nevoie ca toate cărțile să fie puse pe masă, să se schițeze propuneri concrete¹, dar și limite clare. Există numeroase compromisuri admisibile (de pildă, înființarea de institute teologice islamice și de formare a imamilor), dar și multe concesiuni imposibile (de exemplu, instituirea unei forme de drept separate, ținând de sharia, special

¹ În raportul destul de îngrijorător comandat de Institutul Maigne la IFOP și publicat în septembrie 2016 sub direcția lui Hakim El Karoui, apar două realități ale Islamului în Franța: o majoritate tăcută își practică religia fără conflicte deosebite cu societatea franceză, o minoritate de 30%, mai curând tânără, este atrasă de fundamentalism pentru ca, prin intermediul lui, să-și declare revolta împotriva Hexagonului, adoptând o atitudine secesionistă. Pentru aceștia din urmă, e o „urgență divină” să impună în spațiul public mâncarea halal, voalul islamic și segregarea femeilor. Uluieste o cifră: 88% din persoanele interogate ar accepta să strângă mâna unei femei. După un secol și jumătate de feminism, un astfel de răspuns te pune pe gânduri...

pentru credincioși). Dacă statul are datoria de a proteja diversitatea confesională, trebuie, în același timp, să asigure coexistența pașnică a convingerilor, inclusiv a convingerilor scepticilor și ateilor, ateismul fiind și el o opțiune spirituală.

Cât despre politica externă, prima mișcare înțeleaptă care trebuie făcută fără întârziere este aceea de a ne învinge dușmanii și de a susține peste tot pe cei mai puțin extremiști. Sugerând părților că interesul lor nu este eliminarea adversarului, ci coabitarea cu acesta pe calea toleranței, așa cum au reușit catolicii și protestanții după trei sute de ani de războaie și crime necruțătoare (cu deplorabila excepție a Irlandei de Nord, unde această realitate este însoțită și de un război de natură colonială). Poate că, față de blocul islamic, ar trebui adoptată prin Constituție o politică de îndiguire (*containment*) preconizată de George F. Kennan, în 1948, în fața blocului sovietic: se trasează un cordon sanitar în jurul națiunilor potențial exportatoare de violență (Pakistan, Afganistan, Iran, Irak, Siria sunită, Arabia Saudită, Qatar, Sudan, Somalia, Turcia lui Erdogan etc.) și se începe dialogul cu ele, nu însă fără o strategie prestabilă.

Europa are toate coordonatele pentru a servi drept model lumii islamice care acum este pradă haosului și tulburărilor. „Nobilul Coran“, spunea Hassan el-Banna, „îi indică pe musulmani ca paznici ai omenirii și le acordă dreptul de suzeranitate și dominare în așa fel încât să-și poată îndeplini sublima misiune.“¹ Cum ar putea fi însă paznici ai omenirii din moment ce nici pe ei nu se pot păzi, dând un exemplu de arbitrar, de cruzime în masă și de divizare? Violențele sadice și filmate, crimele împotriva umanității sunt întotdeauna dovezi de neputință. La fanatism recurg cei slabi și doar moderația este dovadă de putere. De fiecare dată

Citat în Matthias Küntzel, *Djihad et haine des Juifs, op.cit.*, p. 124. Hassan el-Banna, *Five tracts of Hassan Al-Banna*, traducere din arabă de Charles Wendell, University of California Press, Berkeley, 1978, p. 71.

când Dumnezeu este așezat alături de crimă, curajul este așezat alături de necredință.

Din acest punct de vedere, nu li se poate dori musulmanilor francezi să li se întâmple ce li s-a întâmplat, în decursul istoriei, creștinilor în Franța, de la revoluția din 1789 până în 1905, în Spania, în anii 1930, sau în Mexic, începând din 1926, când guvernul, hotărând decatolicizarea țării, a provocat un război civil între Christeros (soldații lui Christos) și forțele armate federale. Începând din 1791, în Hexagon, bisericile au fost prădate ori arse, prelații spânzurați sau decapitați, preoții împușcați, călugărițele violate, clericii înecați în masă, laolaltă cu femei și copii, în timpul războiului din Vendée (1793–1799), bunurile Bisericii au fost confiscate. Până și la începutul secolului XX unele mănăstiri au fost încercuite și călugărițele expulzate *manu militari*, iar anumite congregații au fost desființate¹ „pentru a câștiga războiul școlar”. Integrarea în democrație se poate desfășura pe mai multe căi.

Nu avem dreptul să ne comportăm prostește în lupta împotriva fanatismului, fiindcă riscăm să alimentăm incendiul pe care vrem să-l stingem. A practica răzbunarea orbească, insulta gratuită, a organiza pogromuri înseamnă a face jocul dușmanilor care vor să ne târască în ciclul unor represalii fără sfârșit. Violenței brutale trebuie să-i fie opusă o mână inteligentă. Tuturor celor care au avut șansa de a se naște sau de a deveni americani, canadieni, francezi, germani, suedezi, olandezi și care preferă terorismul în locul angajării politice, trebuie să li se răspundă: cu-atât mai rău pentru voi. Aveați o oportunitate extraordinară și ați ratat-o. Problema nu este de a repeta *urbi et orbi* că Islamul este compatibil cu Republica. Este datoria lui să dovedească asta și a noastră să-l ajutăm, altfel ne vom prăbuși cu toții în violență. Reușita acestei acțiuni constituie marele pariu al generației noastre,

Jean-Pierre Machelon, „Combats d’hier, laïcité d’aujourd’hui” („Luptele de ieri, laicitatea de azi”), *Le Débat*, mai-august 2015, pp. 87 și 88.

știut fiind că Islamul nu este numai o religie, în sensul restrâns al cuvântului, ci și un mod de viață, un jurământ de credință și baza unei identități colective. Este simptomatic faptul că în timpul „primăverilor“ arabe nu a fost niciodată arsă vreo moschee, distrus vreun minaret, nu au fost spânzurați imami sau ulemale, așa cum au fost spânzurați preoți și distruse biserici la fiecare mare revoltă occidentală, și asta până în secolul XX. Ceea ce ne pune în imposibilitatea de a ne utiliza logica occidentală în legătură cu această mare confesiune.

Să o spunem în doi timpi: cui nu-i plac negrii, arabii, indieni, asiatici, evreii, creștinii, musulmanii, budiștii, ateii, homosexualii, femeile libere, cine este ostil diferitelor moduri de viață, amestecului de populații din marile metropole, extraordinarei libertăți a modernismului nu ar trebui să trăiască în Franța, în Europa și, cu atât mai puțin, în America de Nord. Nici la New York, Londra, Amsterdam, Madrid, Roma, Copenhaga. Pur și simplu, a încurcat secolele, pentru a relua o celebră expresie a lui Troțki. S-a terminat cu Europa și cu Statele Unite monocrome, majoritar albe și creștine.

Dar și cine își dorește să șteargă cu guma istoria și personalitatea țărilor europene, să le impună o lege străină, să le ceară să colaboreze la propria lor descompunere¹ ori să transforme autohtonii în exilați interni, la fel de mult încurcă secolele și nu ar trebui să se mire de reacțiile violente pe care le va suscita, reacții care vor semăna cu mișcările națiunilor colonizate cândva de Franța, Anglia ori Spania. Europa nu poate fi făcută să se autorepudieze. Să ne amintim că primarul Romei a acceptat să se pună voaluri statuilor din muzeul de la Capitoliu în timpul vizitei președintelui iranian Rohani din ianuarie 2016, iar vinul a fost exclus din protocol la cina cu președintele republicii, Sergio Mattarella, și

¹ În legătură cu acest subiect, de văzut excelenta analiză a lui Mathieu Bock-Côté, *Le Multiculturalisme comme religion politique (Multiculturalismul ca religie politică)*, Cerf Éditions, 2016, pp. 214 și 215.

cu prim-ministrul Matteo Renzi. Rareori spiritul de capitulare a fost împins mai departe. Diavolul se ascunde în detalii. Dacă a fi tu însuși a ajuns o crimă pasibilă de cele mai teribile pedepse, atunci este probabil ca o majoritate a europenilor să fie gata să-și asume respectivele pedepse pentru a rămâne locuitori ai propriilor ființe. A venit vremea să alegem între Rezistență și Penitență.

Capitolul 17

Valorile occidentale nu sunt negociabile

„Ne legănăm, fără îndoială, în brațele visului că egalitatea și fraternitatea vor domni într-o zi între oameni, fără a le fi compromisă diversitatea. Dacă, însă, omenirea nu se va resemna să devină consumatoarea sterilă doar a valorilor pe care le-a creat în trecut, capabilă numai să aducă la lumina zilei opere care nu mai satisfac pe nimeni, invenții grosolane și puerile, atunci va trebui să învețe din nou că orice creație veritabilă implică o anumită surzenie la chemarea altor valori, putând merge până la refuz, dacă nu chiar la negarea acestora. Fiindcă nu se poate ca, în același timp, să te scufunzi în bucuria celui alt, să te identifici cu el și să-ți menții și diferența.“

Claude Lévi-Strauss¹

„Să bei vin și să strângi în brațe o frumoasă valoarează mai mult decât să ai ipocrizia habotnicului.“

(Omar Khayyam/1048–1131/Rubaiyat)

Libertatea de exprimare nu ar constitui o asemenea miză dacă nu ar fi, pentru început, o rană: alergia la multitudinea de comportamente și de convingeri ale semenilor noștri. E din start intolerabil faptul că niște oameni adoră alți zei sau nu adoră pe niciunul, că îndrăznesc să ne contrazică ori să-și bată joc de opiniile noastre. Faimoasa frază atribuită lui Voltaire — „Nu sunt de acord cu ceea ce spuneiți, dar mă voi bate până la moarte pentru ca s-o puteți

Le Regard éloigné (Privirea îndepărtată), Plon, 1983, p. 47.

spune“ — este pe cât de nobilă, pe atât de găunoasă. Primul reflex este întotdeauna să te ții bine pe poziția ta și să consideri credința și obiceiurile celuilalt eronate și scandaloase. Obiecțiile lui sunt pentru început afronturi. Este necesară o educație îndelungată în domeniul pluralismului pentru a putea trece peste o astfel de suferință și pentru a accepta diversitatea de credințe și de opțiuni ca normă a societății deschise. Un filosof catolic, Fabrice Hadjadj, se întreba, la o lună după manifestația din 11 ianuarie 2015 în memoria victimelor de la *Charlie Hebdo*: „Libertate de expresie? Fie! Dar ce-om fi având atât de important de exprimat?“¹ Așa este, dar cine e îndreptățit să judece importanța ori inutilitatea unei poziții? Libera exprimare presupune ieșirea la suprafață a multor cuvinte goale și lipsite de rost, dar care garantează și apariția cuvântului corect. Fără acest humus, fără această harababură verbală, nu și-ar putea face apariția o idee puternică niciodată. Aceasta este caracteristica unică a democrației, prin comparație cu celelalte regimuri politice, și anume că nu-și mai ucide adversarii, nici nu-i mai bagă-n pușcării, ci admite conflictele de interese, rotația la putere, legitimitatea diferențelor. Suntem de acord că putem să nu fim de acord și să ne rezolvăm diferendele instituțional, în cadrul jocului electoral și juridic. Mai mult, Anglia a transformat opoziția față de guvern în datorie.

Poate fi înțeleasă încurcătura în care este pus un musulman, un evreu, un creștin evlavios într-un mediu care nu le aparține, indignarea în fața afișelor și a imaginilor care le rănesc pudoarea, a ținutelor care îi fac să li se zbârlească părul. Ispitit de „păcat“, redresorul de greșeli începe deseori prin a ceda în fața acestora — sex, alcool, droguri —, după care își răscumpără eroarea ucigând: astfel, se spune că ucigașul de la Orlando, din Florida, Omar Mateen, care a omorât 49 de oameni într-un club gay, în iunie 2016, s-a hotărât să treacă la fapte după ce, conform spuselor

Le Figaro, 11 februarie 2015.

tatălui său, a văzut doi bărbați sărutându-se pe gură. În condițiile în care chiar el avea evidente înclinații homosexuale. Libertatea este o stare de vertij în fața căreia nu se cedează fără a opune rezistență și fără remușcări. În acest sens, jihadismul este o criză a adevărului. Pentru cel care se crede unicul depozitar al Adevărului, toate aceste comportamente sunt o insultă adusă lui Dumnezeu sau tradiției.

Modul de viață occidental poate fi considerat absurd, opus decenței, poate fi criticat, i se poate întoarce spatele catalogându-l drept păcat, sens, de altfel, al expresiei arabe *Boko Haram* („educația occidentală este un păcat”), nume al uneia dintre sectele islamiste cele mai sângeroase din nordul Nigeriei. Numai că, așa cum există, cu toate imperfecțiunile lui, pare preferabil comportamentului de odinioară. Nu ne vom apuca acum să încuiem femeile în casă, să le acoperim capetele, să le lungim fustele, să suprimăm pantalonii scurți ori pe cei mulați, să băgăm la închisoare ori să trimitem la reeducare homosexualii, să interzicem alcoolul în spațiile publice, la fel și caricaturile cu caracter religios, să cenzurăm filmele, teatrul, literatura, să codificăm ori să limităm toleranța numai pentru a nu răni sensibilitatea posomorâtă a câtorva habotnici.¹ Din acest punct de vedere, trebuie să avem mare grijă la posibilul acord dintre cele trei monoteisme gata să se coalizeze pentru a reduce din cuceririle noastre. Doar n-o să facem acum, în sens invers, drumul istoriei numai pentru a fi pe

În legătură cu această temă, de văzut cartea lui Pierre Manent, *Situation de la France (Situația Franței)* (Desclée de Brouwer, Paris, 2015), în care autorul, în deplinătatea spiritului anglo-saxon, pledează cu convingere în favoarea posibilității de a lăsa musulmanilor dreptul de a se bucura de toate obiceiurile lor, de a accepta, așadar, toate revendicările credincioșilor privitoare la relațiile dintre bărbați și femei, la interdicțiile alimentare, mai ales la cea referitoare la carnea de porc în cantine, la portul voalului islamic, la segregarea de la piscine, de pe plaje sau din spitale: „Relațiile dintre sexe constituie un subiect atât de delicat și de complex, încât, fără îndoială, ar fi fără sens să condamnăm o civilizație din acest motiv.” Ar trebui să acceptăm sharia ca bază juridică a islamului francez. Ca o ultimă concesie făcută totuși spiritului laic, autorul cere să nu fie admise poligamia și voalul islamic integral. Adică, de ce să le refuzăm dreptcredincioșilor aceste două privilegii, dacă tot le-am cedat restul?

plac obscuranțiștilor Semilunii și ai Crucii și aliaților lor „progreșiști”. Vine o clipă în care trebuie afirmat pur și simplu: așa trăim noi, faceți și voi la fel sau lăsați-ne-n pace. La Roma, te porți ca romanii. Și dacă, într-adevăr, un spectacol, un film, un desen aduc atingere susceptibilității unui grup sau unei minorități, acestea pot recurge oricând la proteste publice sau la un proces în justiție (ceea ce și fac creștinii conservatori în Franța). Este preferabil să depui plângere, să strigi, să ceri daune interese, decât să înjunghii sau să tragi cu pistolul în apostat sau în necredincios. Mai ales în condițiile în care există și un „jihad juridic” care desemnează indirect țintele pentru asasini. Dacă Dumnezeu este într-adevăr milos sau omnipotent, nu se înțelege cum graffitiurile unui muritor, părul femeilor lăsat liber sau părerile unui scriitor l-ar putea jigni, indiferent cum ar arăta acestea.

De fiecare dată când un atentat îndoliază Franța, auzim aceeași litanie: plătim pentru aroganța de a cere musulmanilor să-și păstreze practicile religioase în zona privată.¹ Printr-un șantaj discret, vocile autorizate ne explică faptul că „fundamentalismul nostru laic” (Farhad Kohsrokhavar) stigmatizează o întreagă comunitate, împinge pe cei mai talentați practicanți să părăsească Hexagonul și pe ceilalți să se alăture sirenelor islamismului radical ca „soluție de regroupare”.² Așadar, trebuie să renunțăm la ceea ce suntem pentru a permite credincioșilor să devină ceea ce vor să fie. Sau, cum ar spune un sociolog (Raphaël Liogier), ispășim faptul de a fi obsedați de voalul și de moda islamică, dar cu riscul de a participa la punerea în scenă a războiului civilizațiilor. Sau, după cum supralicitează un neoconservator libertarian, „islamo-nihilismul este o consecință a intoleranței franceze, chiar dacă nu este numai asta.”³

Farhad Kohsrokhavar, „Le Djihad et l'exception française” („Jihadul și excepția franceză”), *New York Times*, 19 iulie 2016.

Farhad Kohsrokhavar, „Ce fondamentalisme laïque qui fragilise la France” („Acest fundamentalism laic care fragilizează Franța”), *Le Monde*, 9 septembrie 2016.

3 Guy Sorman, *Le Point*, 29 septembrie 2016.

Numai că, din păcate pentru analiștii noștri, jihadiștii lovesc peste tot, în Statele Unite, în Germania, dar și în Algeria, în Tunisia, în Libia, în Egipt, în Siria, în Irak, în Pakistan, în Nigeria, țări care nu numai că nu interzic voalul, dar chiar îl recomandă, și încă sub amenințarea cu cele mai înfiorătoare pedepse. Prin urmare, Franța ar trebui să renunțe la propria ei identitate pentru a trăi în pace. Ni se spune: abdicați de la principiile voastre, renunțați la îngrozitoarea laicitate, plecați-vă în fața ucazurilor unei minorități și veți avea câțiva ani de tihnă. În așteptarea viitoarelor revendicări. Care nu vor întârzia să țâșnească, întrucât de pus probleme pune însăși existența Franței.

Poate fi spălată o jignire adusă lui Dumnezeu? Montesquieu o enunțase cu subtilitate: „Răul a venit din ideea că divinitatea trebuie răzbunată. Numai că divinitatea trebuie onorată și niciodată răzbunată. Fiindcă, într-adevăr, dacă ne-am conduce după această din urmă idee, care ar mai fi rostul supliciilor? Dacă legile oamenilor trebuie să răzbune o ființă infinită, atunci se vor constitui în funcție de infinitatea acesteia, nu după slăbiciunile, ignoranța, capriciile naturii umane.”¹ A aplica activităților omenești, imperfecte prin definiție, criterii care țin de Absolut, înseamnă a târî lumea în lipsă de măsură și în demență. E necesar mult prea mult talent pentru a-l insulta pe Dumnezeu, mult prea mult orgoliu pentru a crede că-l poți răni sau pretinde că-l vei spăla de mizerie cu sângele autorului blasfemiei. Adorat sau blestemat, Dumnezeu rămâne, în cazul în care totuși există, în afara posibilităților noastre de a-l atinge cu ceva. Răul, repeta Papa Benedict al XVI-lea în 2011, dintr-o cu totul altă perspectivă, „este (...) prezumția de a acționa din proprie voință, de a intra în concurență cu Dumnezeu, de a I se substitui, de a decide ce e bine și ce e rău, de a fi stăpân pe viață și pe moarte.”² Dumnezeu are această

De l'esprit des lois (Despre spiritul legilor), XII, 4, citat în Jacques de Saint Victor, *Blasphème. Brève histoire d'un „crime imaginaire”*, Gallimard, 2016, p. 48.
Benedict al XVI-lea, Omilie, Crăciun 2011.

caracteristică extrem de comodă (la fel ca Natura) și anume că-i pot fi puse în seamă orice cuvinte, întrucât nu va veni să ne contrazică. Oricine vorbește în numele Atotputernicului acaparează un loc care, de fapt, nu este al nimănui.

Dacă vreți să aflați tot ce este mai rău în cultura occidentală, aroganța, vulgaritatea, violența înfășurată în stindardul idealismului, puritanismul lubric, duceți-vă în America de Nord. Dacă vreți să aflați ce este mai bun, tot în America de Nord puteți să mergeți. Este păcat că Europa preia deseori numai părțile proaste ale Statelor Unite, omițând ceea ce acolo este formidabil: încrederea în sine și capacitatea de a reporni istoria, pe noi baze, cu fiecare nouă generație. Lumea Veche se repetă la nesfârșit, Lumea Nouă o ia mereu de la capăt. Statele Unite: cea mai mare putere a repulsiei combinate cu cea mai mare putere a seducției. Noi, ceilalți, europenii, suntem evident niște fricoși și niște decadenți, patetici în aspirații și jalnici în plăceri, sfâșiați între veleitățile de independență și nostalgia trecutului. Suntem prea inteligenți pentru a crede în Dumnezeu, dar prea slabi pentru a crede în noi înșine și repetăm perplecși cuvintele lui Robespierre: „Ateismul este aristocratic.” Dar, cel puțin, am edificat o civilizație unică în istorie, invidiată de mulți, care combină respectul față de persoana umană și varietatea aspirațiilor acesteia. În acest sens, ura față de Occident este mereu ura față de drept și de libertate, lucru pe care îl știu toți despoții lumii, de la Vladimir Putin la Ali Khamenei, de la Raul Castro la Tayyip Erdogan. A primi în casă Occidentul și democrația înseamnă a deschide ușa contestării abuzurilor deghizate în legi eterne, a abuzurilor bazate pe diferențe „naturale”. Occidentul impune fiecărei societăți sarcini insurmontabile: eliberarea de tradiție, părăsirea coconului liniștitor al cutumei întru inventarea unor noi moduri de a fi. Și nu este detestat pentru greșelile sale reale sau pentru crimele comise, ci pentru încercarea de a îndrepta situația. În primul rând însă, a încercat să se elibereze de propria sălbăcie și chiar a scăpat

de absolutismul monarhic și religios, invitând și restul lumii să-l urmeze, să intre la rândul lui în criză. Acest lucru nu i se iartă, dincolo de păcatele istorice reale — colonialismul, sclavia și imperialismul —, ale căror blesteme doar Occidentul le trage după el, cu toate că și alte culturi (Imperiul Otoman, ocupația arabă a Spaniei, Magrebului și Asiei) le-au practicat, fără a mai fi puse la stâlpul infamiei. Adevăratul motor al integrismului nu este respectul posomorât al Scripturilor, ci frica de libertate: jihadiștii au deseori studii superioare¹, dar sunt în special motivați de teroarea unui mod de viață bazat pe autonomia individuală, de inovația perpetuă, punerea sub semnul întrebării a autorității, dreptul de a abandona adevărurile deja admise. Progresele libertății în lume merg mână-n mână cu ura față de libertăți și, mai ales, față de emanciparea femeilor, mutație simbolică fundamentală.

Așadar, nu este vorba despre islamizarea Europei, ci despre europeanizarea Islamului. Despre a face din acesta o religie printre altele, care va iradia în materie de toleranță eventual și asupra restului comunității musulmane. Europa, Africa și Asia ar putea deveni sediul unei reînnoiri critice și hermeneutice a religiei Profetului. Islamul are mai multe ramuri, însă aceea care domină în ziua de azi este o „thanatocrație“, o cultură nihilistă a morții (Bruno Étienne). În vederea realizării acestei sarcini cu bătaie lungă, trebuie să începem prin a nu capitula, prin a nu renega miezul moștenirii noastre: spiritul de analiză, egalitatea de gen, discreția religioasă, respectul drepturilor și libertăților individuale,

Majoritatea cadrelor Daech e departe de a fi constituită din analfabeți, conform unui raport al Băncii Mondiale, bazat pe scurgeri de informații interne ale Statului Islamic referitoare la circa 4 000 de persoane, raport publicat în 2016. Aceste persoane nu provin din cartierele sensibile, ci din universități. Sărăcia nu este neapărat un factor de radicalizare. 25% dintre extremiști au urmat studii universitare, 43,3% studii medii. Detaliu interesant: procentul de candidați la sinucidere este direct proporțional cu nivelul de educație. Conform Unității de Coordonare a Luptei Antiteroriste (Uclat), în Franța, 67% din tinerii candidați la jihad provin din clasa medie, iar 17% chiar din categoriile socio-profesionale superioare. (Statistică din 2016.) Cât de departe suntem de litania sociologizantă despre damnații pământului!

libertatea de exprimare. Aceste principii, cucerite prin două mari revoluții, cea americană și cea franceză, nu sunt negociabile. În schimb, sunt accesibile tuturor, independent de credința religioasă, de cultură sau de culoarea pielii.

Numai înarmați cu aceste certitudini vom putea rezista terorii, morții potențiale care dă târcoale peste tot, în orașe, pe străzi, în gări, școli, aeroporturi, centre comerciale, locașuri de cult, biserici, temple, sinagogi, moschei. Singurele răspunsuri care trebuie date emisarilor ciumei verzi, moștenitori ai ciumei brune de ieri, sunt sângele rece și disprețul. La fel ca poporul britanic, la vremea Blitzkrieg-ului, rezistând imperturbabil și demn în fața bombardamentelor germane. La fel ca parizienii care s-au întors pe terasele restaurantelor și în sălile de spectacol după masacrele de la Bataclan și de la bistrourile din jur, din 13 noiembrie 2015. La fel ca acea cafenea din Tel Aviv, Max Brenner, lovită în iunie 2016 de un atentat care s-a soldat cu patru morți și șapte răniți, și care a doua zi și-a redeschis ușile de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Magnific eroism întretesut cu dezinvoltură. Viața continuă, mai puternică decât orice altceva. Barbaria ucide, dar nu dă peste cap.

Capitolul 18

Oboseala lui Dumnezeu

„Mă rog la Dumnezeu să mă elibereze de Dumnezeu.“

Maestrul Eckhart, mistic renan, 1260–1328

„Moscheile sunt cazărmiile noastre, minaretele ne sunt baionete, cupolele, căștile și credincioșii, soldații.“

Recep Tayyip Erdogan 1999

(Pentru că a spus aceste cuvinte, Erdogan a făcut patru luni de închisoare la vremea respectivă.)

De fiecare dată când intru într-o librărie, fermecător de plină de lume, încărcată cu atâtea volume cât n-ai cum să citești într-o viață de om, când vizitez un muzeu sau o expoziție luate cu asalt de mulțime, când merg la teatru, la cinematografe în fața cărora se întind cozi interminabile, când urmăresc o operă, un concert clasic sau de jazz, gândul mă duce din nou la acel loc comun repetat până la sațietate, încă din epoca romantică, și colportat neobosit de conservatorii și de fundamentalisții de toate soiurile: Europa și America ar trăi în „dezolare“ (Heidegger), într-un „vid spiritual“, într-un „deșert al valorilor (care) provoacă scoaterea cuțitelor“ (Régis Debray¹). „Ceea ce nu s-a mai văzut vreodată, până în acest moment, este o civilizație ridicată în întregime pe ceva negativ, pe ceea ce am putea numi o absență de principiu; iată

Citat în Alexandre Devecchio, *Les Nouveaux Enfants du siècle*, Cerf Éditions, 2016, p. 13. Cuvintele lui Régis Debray au fost pronunțate după atentatele de la *Charlie Hebdo* și Hyper Cacher.

ce-i oferă lumii moderne caracterul său anormal, ce face din ea un fel de monstruozitate”, scria în 1927 ezoteristul René Guénon care, fascinat de Orient, va sfârși prin a se converti la islam și va muri la Cairo, în 1951, invocând numele lui Allah.¹ Consumismul, capitalismul ne-ar fi golit existențele de orice semnificație și ne-ar fi redus viețile la niște gesturi mecanice ținând de producție și de actul de a cumpăra. Am fi devenit niște hamsteri lipsiți de suflet, învârtindu-ne în roata noastră de la naștere până la moarte, căutând încontinuu cu disperare un sens pentru viețile noastre. „Islamul nu poate câștiga fiindcă modernitatea este incapabilă să etanșeze setea de spiritualitate a omului”, spunea Sayyid Qutb. Dincolo de această veșnică poveste, trebuie între-văzute condamnarea și regretul: lumea modernă este rea fiindcă a uitat de Dumnezeu, punând capăt legilor sociale bazate numai pe transcendență divină. Sfârșitul acestui ideal sublim ne-ar fi aruncat în platitudine și mediocritate, contrapartidă a dementei noastre îndrăzneli. Lipsite de axul Celui de Sus, societățile europene s-ar îndrepta, începând din 1789, către o prăbușire generalizată, lucru repetat până la satsire de către romantici, socialiști, antimoderni și tot felul de familii de morocănoși contemporani. Se tot repetă profeția aproximativă atribuită lui André Malraux despre secolul XXI, care va fi spiritual sau nu va mai fi deloc, fără a sesiza că respectiva spiritualitate are, până una-alta, chipul înfiorător al fanatismului.

Dacă îl înlăturați pe Dumnezeu, trebuie să umpleți locul lăsat gol în inima omului cu un alt idol: banul, bogăția, reușita. Se reiau cuvintele lui Chateaubriand: „Dacă va fi distrus creștinismul, atunci acesta va fi înlocuit de islam”, este citată butada lui Cioran: „În cincizeci de ani, Notre-Dame din Paris va fi moschee” și se brodează după dorință pe această teorie a vaselor comunicante,

René Guénon, *La Crise du monde moderne* (*Criza lumii moderne*), Gallimard, 1946, pp. 90 și 91.

conform căreia un gol de aici va fi înlocuit printr-un plin altundeva. Până și Emmanuel Carrère, elogiind romanul lui Michel Houellebecq, *Supunerea*, scrie, într-un remarcabil articol din *Le Monde* (6 ianuarie 2015): „Iarăși, multe spirite sănătoase văd în ziua de azi această civilizație (europeană — n.m.) amenințată, eu însumi consider reală amenințarea care, însă, nu este imposibil să fie și una fecundă, în sensul în care Islamul să nu fie, pe termen mai mult sau mai puțin lung, un dezastru, ci viitorul Europei, după cum s-a dovedit a fi și iudeo-creștinismul față de situația din antichitate.“ De ce nu? Numai că această nevoie de transcendență, care ne descarcă de greutatea de a exista este, mai ales, o nevoie de ritualuri, de răspunsuri imediate. Ceea ce-și doresc vremurile noastre nu înseamnă edificarea unei noi credințe care să ne încânte ci, mai ales, simplitatea unui credo care să dea la o parte din fața noastră problemele insolubile. Islamul radical care se răspândește în zilele noastre nu mai este cel al mării și minunatei civilizații a sefavizilor, abasizilor, omiazilor, otomanilor sau al marilor moguli¹, ci o credință osificată și degradată, lacomă de răzbunare, care-și extrage reînnoirea din râuri de sânge. Jihadismul nu este dovada vitalității spirituale a religiei musulmane, care vine să salveze o lumea mult prea materialistă, ci forța hidoasă a resentimentului, transformată în mașinărie de ucis și masacrat. Problema lui Mahomed este ambiguitatea mesajului său, întrucât era în același timp profet și șef războinic, deseori necruțător. Din Coran pot fi extrase atât lecții de clemență, cât și de violență, iar această ambivalență se răsfrânge asupra comentatorilor care citează textul la prima mână și cărora le vine greu să aleagă între indulgență și aneantizare. Dacă religia creștină a dovedit violență,

Sefavizi: dinastie musulmană šiită, care a condus un stat în Orientul Mijlociu între 1502 și 1736; Abasizi: dinastie care a domnit la Bagdad între 762 și 1258; Omiazi: dinastie care a domnit la Damasc între 660 și 750; Otomani: nume al populației Imperiului Otoman fondat în 1229, în Anatolia, la Söğüt, care și-a încheiat existența în 1922; Marii Moguli: dinastie conducătoare a Imperiului Mogul din India între 1526 și 1858. (N.t.)

acest lucru s-a întâmplat în pofida Evangheliilor, în momentul în care a ajuns religie de stat sub Constantin cel Mare și, mai ales, sub Teodosie cel Mare, în anul 380, trădând astfel mesajul de pace și de iubire al lui Christos. Integriștii Semilunii cred în viața lui Mahomed din perioada de la Medina (622–632), feroce și lipsită de milă față de necredincioși și de animiști, care a făcut să se prăbușească perioada anterioară, cea de la Mecca, deschisă și tolerantă.

Cât despre refacerea vechii ordini, dorită de conservatori, aceasta nu înseamnă întoarcerea la marii mistici ai evului creștin, Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Ioan al Crucii, Sfânta Teresa de Avila, Sfântul Benedict sau Sfântul Francisc de Assisi și, cu atât mai puțin, Sfântul Augustin sau Sfântul Toma de Aquino. Nu mai înseamnă nici studiul marilor tradiții spirituale sau sufiste, al mysticilor și al gnosticilor erei musulmane, Rumi, al-Ghazâlî, Ibn Arabi, Al Allj, Avicenna, Ibn Khaldun, Rabia al-Adawiyya (poetă din secolul al VIII-lea, născută la Basra), Abu Nuwas sau Abu Ala al-Maari, ascet sirian orb și sceptic din secolul al X-lea, căruia jihadiștii i-au decapitat toate busturile în timpul războiului civil.¹ Înseamnă doar o simplă întoarcere la religie ca factor al ordinii și liniștii civile, atât cât aceasta exista înaintea revoluției franceze. Se dorește revenirea la credința absolută, credulă și de nezdruccinat, la certitudinile imediate puse cu naivitate pe seama Europei medievale. Dincolo de faptul că respectiva simplitate nu este altceva, din multe puncte de vedere, decât o iluzie retrospectivă, această așa-zisă renaștere spirituală, pe care unii o invocă din tot sufletul, seamănă teribil a regres. Ceea ce are seducător însă

„Musulmanii se înșală, creștinii se rătăcesc, evreii sunt perplecși, iar mazdeistii o apucă pe căi greșite. Locuitorii pământului sunt de două feluri: oameni lipsiți de religie, dar dăruți cu rațiune, și oameni credincioși, dar lipsiți de aceasta.” (L. II, 301), citat de Abdelaziz Kacem, Universitatea din Manouba, Tunisia. „Toate religiile sunt egale în rătăcire.” Abu Ala al-Maari a fost tradus în franceză de Adonis și Vincent-Mansour Monmteil. Operele lui sunt interzise în unele țări arabe, dar onorate în altele, precum Tunisia.

este faptul că ne-ar trimite într-o existență trasată dinainte și ne-ar scuti de obligația de a ne hotărî singuri parcursul existențial. Libertatea este insuportabilă, întrucât îi corespunde o relativă lipsă ontologică de siguranță a indivizilor deposezați de cărjele tradiției, religiei, comunității. Tendința actuală nu este aceea a unei treziri religioase, ci a setei de certitudini, a unei nevoi de sensuri preexistente și la îndemână: viața să fie încadrată în prescripții stricte, minuțioase, implicând întreaga dinamică a cotidianului (definitiv pentru sharia).

Contradicție a modernilor: îmi doresc în același timp libertatea de gândire, liberul arbitru, dar și sprijinul unui catehism care să-i scape de greutate, impunându-le obligații. Respectarea maniacală a ritualurilor, a celor cinci rugăciuni zilnice, a posturilor nu înseamnă de fiecare dată și o adevărată implicare spirituală. Cel mai adesea se referă la căldura intrauterină a comunității, la un conformism de masă, nu la vreo profunzime mistică. Întoarcerea lui Dumnezeu, despre care se tot bate monedă de vreo douăzeci de ani încoace, nu este decât o spectaculoasă exhibiție lipsită de o aprofundare a credinței. Personal, observ prea puține continente unde viața intelectuală, literară, filosofică, spirituală să fie mai bogată, în ziua de azi, mai răspândită în opere uimitoare decât în bătrâna Europă și în America. Iar această bogăție provine, fără îndoială, din incertitudinea în care am ajuns cu toții, credincioși și necredincioși, în fața problemelor nou apărute. Indiferent care ar fi, de altfel, pericolele care ne amenință tineretul din partea civilizației ecranului, a divertismentului și a unei școli care prea des a renunțat să mai transmită informațiile necesare.

Lumea occidentală este descrisă ca o fortăreață asediată, gata să cadă pradă unui dușman necruțător. Enunțul poate fi întors cu tot atâta relevanță: pe cât e de ofensiv, pe atât e și Islamul de asediat. Poate că noi suntem amenințați cu naufragiul, dar Islamul e și mai mult într-o astfel de situație. Societățile noastre se cred dezarmate, dar se subestimează evident. Suntem mai puternici

decât am putea să credem. Fanaticii sunt mai slabi decât și-ar putea închipui, fiindcă i-am cangrenat dinlăuntru. Le ocupăm creierele, le bântuim sufletele și asta-i înnebunește. Să nu minimalizăm extraordinara seducție pe care o exercită modul de viață occidental asupra popoarelor din afara lui, contrapartidă a aver-siunii pe care acestea o dovedesc față de el. Și acei oameni sunt măcinați din interior, la fel ca noi, de nerăbdarea de a fi liberi, de nevoia statului de drept, de un stil de existență care să conjuge dragostea de viață, nevoia de bunăstare și cea de împlinire individuală. Visurile lor sunt și ale noastre.

Este vorba despre un proces care acționează în ambele sensuri: Luminile scânteiază tot atât de mult pe cât întunecă. Popoarele își doresc să fie eliberate nu atât de credință, cât de clericalism, de bigotism, de superstiții, de prostie. În loc să ne tot repetăm mecanic că trăim o întoarcere a spiritului religios, mai bine ne-am întreba dacă nu cumva trăim criza mondială a marilor religii (Marcel Gauchet), ceea ce ar explica spasmele și contradicțiile actuale. O parte a lumii musulmane se radicalizează nu fiindcă se îndepărtează de noi, pentru a se întoarce la cele dintâi timpuri ale califatului, ci fiindcă se apropie de Occident și se simte amenințată nu atât de invențiile științifice, cât de libertățile de acordat. Ne păcălim singuri invocând în permanență „teamă de Celălalt“, uitând că acest Celălalt are tulburătoarea particularitate de a ne semăna. Abia atunci când oamenii ajung să se compare între ei se refugiază în comportamente sectare, în ceea ce Freud numea „narcisismul micilor diferențe“. Nu alteritatea sperie, ci proximitatea, întrucât aceasta din urmă atrage după sine riscul nediferențierii. Iar diferențele ni le asumăm cu sălbăticie prin port și credință ostentativă, de teamă ca nu cumva să fim amenințați cu dispariția.

Peste tot în Orient și în Africa asistăm la dislocarea vechii ordini. Mai mult decât „șocul civilizațiilor”, convergența lor este cea violentă. Integriștii își închipuie că ne invadează, că sunt în pragul celei de-a treia Reconquista arabe¹, după eșecul primelor două, numai că și ei sunt cucerii, la rândul lor, transformați fără să vrea prin simplul contact cu noi, iar această contaminare îi înspăimântă. În acest sens, jihadismul, obișnuit cu tehnicile ucigașe cele mai recente și cu montări cinematografice demne de Hollywood și de cele mai sângeroase filme horror, trădează o patologie a mimetismului, nu a alterității. Prin urmare, jihadismul se ivește dintr-o situație postreligioasă. Poate din căutarea unei purități pierdute a religiei, după cum observase Nietzsche, simptom al scepticismului și al disperării.

Dincolo de divizările clasice, lumea arabo-musulmană este traversată de o falie majoră: o încordare panicată în privința dogmei, pe de o parte, o imensă oboseală a lui Dumnezeu pe de alta, invocată în permanență, ordonând fiecare detaliu al cotidianului, de la sculare la culcare, dirijând totul până la nivelul gândului, intervenind în modalitățile de a te spăla, de a-ți face abluțiunile, supunând societatea unei tutele implacabile. Mulți credincioși ai Coranului și-ar dori să aibă posibilitatea, permisă credincioșilor altor religii ale lumii, să creadă în ritmul și-n felul lor și, mai ales, să nu creadă, să lase Atotputernicul sub forma unei interogații sau a unui poate. Să fie credincioși part-time. Geniul creștinismului, la maturitatea sa, este că a știut să păstreze un spațiu pentru sceptici și agnostici, că le-a permis acestora să respire, departe de textele sfinte, pentru a dialoga cu ei. *Ironizarea lui Dumnezeu*

La origine, termenul desemnează lupta de eliberare a Peninsulei Iberice de sub dominația maură (arabi și berberi) care a durat din secolul al VIII-lea până în al XV-lea. Autorul transferă sensul asupra celor două mari încercări de cucerire musulmană a Europei, o dată prin Peninsula Iberică, eveniment la care m-am referit, a doua oară prin războaiele Imperiului Otoman, descreșterea acestuia, cum ar fi spus Cantemir, începând după eșecul celui de-al doilea asediu al Vienei, din 1683. Prin urmare, integriștii ar fi acum în pragul celei de-a treia încercări. (N.t.)

este oxigenul vechilor monoteisme. Nimic nu este mai blând decât o mare religie în declin, în momentul în care renunță la violență, la prozelitism și nu-și mai emană decât mesajul spiritual, colorat într-o amabilă suspiciune. Acest soi de indulgență este, în sine, o victorie într-o înțelepciune. E tragic că Islamul radical se privează de această dimensiune, preferând îndoilei bigotismul, milei asasinatul. În acest sens, Franța oferă concetățenilor musulmani, oboșiți de rugă, de incantații, de ritualuri constrângătoare, șansa unică de a scăpa de povara celestă. Dumnezeu însuși este, fără îndoială, obosit să fie în permanență invocat de bărbați și de femei care-i batjocoresc mesajul, îl compromit cu pasiuni prea omenești, se împodobesc abuziv cu Sfânta Lui Maiestate. Comentând celebra expresie germană *Glücklich wie Gott in Frankreich*, „fericit ca Dumnezeu în Franța”, scriitorul american Saul Bellow explica: „Dumnezeu ar fi absolut fericit în Franța, întrucât nu ar mai fi deranjat de rugăciuni, ritualuri, binecuvântări și solicitări de interpretare în delicate chestiuni dietetice. Înconjurat de necredincioși, s-ar putea și El destinde seara, la fel ca mii de parizieni în cafenelele lor preferate. Puține lucruri sunt mai agreabile, mai civilizate decât terasa liniștită a unei cafenele, în amurg.”¹ Ceea ce Parisul, „orașul sfânt al laicității”, și Franța în general, oferă atât străinilor cât și francezilor, este posibilitatea de a se simți bine profitând de tăcerea sau de discreția Divinității. Acest refugiu al păcii pe care Hexagonul îl împarte cu alte câteva regiuni ale lumii este mult prea prețios pentru a fi călcat în picioare de câțiva fanatici. Nu vă practicați ostentativ religia, iată ce solicită Franța compatrioților săi, indiferent de confesiune.² E preferabilă vizibilitatea exube-

Les Aventures d'Augie March (Aventurile lui Augie March), 1953, Viking Press, traducerea Quarto Gallimard, 2014.

În aceeași ordine de idei, Jean-Pierre Chevènement, fostul ministru al Educației, însărcinat cu înființarea unei Fundații pentru Islam în Franța, mărturisea în *Le Parisien*, la jumătatea lui august 2016: „Sfatul pe care îl dau musulmanilor în această perioadă dificilă este discreția.” Și adăuga că același consemn este valabil pentru toate confesiunile.

rantă a feministelor decât agresivitatea bigoților. Dacă într-adevăr există, Cel Prea-Înalt lasă oamenilor posibilitatea de a-și ordona existența după propria lor dorință. Religia nu este moartă, departe de așa ceva, dar trebuie să păstreze în viața noastră locul enigmei, nu al dogmei. „De ce există ceva mai degrabă decât nimic?“, se întreba Leibnitz: sunt întrebări a căror esență este să rămână puse și să nu implice niciun răspuns.

Capitolul 19

Măreția și tragedia toleranței

„În Franța, bărbații respectă mult sexul opus; și cei mai mari seniori vor copleși cu amabilități incredibile chiar și femeile de cea mai joasă condiție, în așa fel încât femeile fac ce vor și se duc unde le place.“

Mehmed Çelebi Douăzeci și opt¹

„Totodată, gândindu-mă că religia creștină a precedat cu mai multe sute de ani, în lume, religia musulmană, nu mă pot împiedica să sper că societatea mahomedană va ajunge într-o bună zi să-și rupă lanțurile și să se îndrepte hotărât pe calea civilizației, după exemplul societății occidentale, pentru care credința creștină, în pofida rigorilor și intoleranței sale, nu a fost deloc un obstacol invincibil. Nu, nu pot admite ca această speranță să fie dată la o parte când vine vorba despre Islam. Pledz aici, în fața domnului Renan, nu cauza religiei musulmane, ci pe aceea a mai multe sute de milioane de oameni care ar fi altfel condamnați să trăiască în barbarie și în ignoranță“, Răspuns lui Ernest Renan, 1883, *Journal des débats*.

Sayyid Jamal Al-Din Al Afgani, intelectual iranian în trecere prin Paris, care a inspirat Nahda, Deșteptarea, mișcare de renaștere a lumii arabe de la sfârșitul secolului al XIX-lea.

În cea mai mare parte a aeroporturilor internaționale, ascunse în spatele restaurantelor și al butikurilor *duty free*, se găsesc un

Primul ambasador al Imperiului Otoman la curtea regelui Franței, Ludovic al XV-lea, 1721. Jurnalul acestuia îl va inspira pe Montesquieu în *Scrisorile persane* și va sta la baza unei entuziaste admirații reciproce între cele două țări.

paraclis catolic, un templu protestant, o sală musulmană pentru rugăciuni, o sinagogă, o pagodă budistă. Situație exemplară: în fața acestui aranjament spațial care se vrea făcător de dreptate — permițând credincioșilor fiecărei confesiuni să vină acolo să se reculeagă, eventual să-și încredințeze Domnului sufletul înaintea încercării zborului —, călătorul are revelația unei răsturnări de situație. Prin simplul fapt de a fi așezate pe același plan, marile religii, mai ales cele trei monoteisme, sunt în același timp onorate și subevaluate: coabitând în multiplicitate, acestea alcătuiesc tot atâtea absoluturi relativizate prin juxtapunere. Spațiul de comparație este totodată spațiu al deprecierei. Astfel, de un veac, aceste confesiuni țin doliul grandorii pierdute. Căci de acum sunt niște simple religii printre altele. Sentiment pe care îl inspiră și acel *aggiornamento*¹ al Bisericii Catolice de la conciliul Vatican II (1962–1965). Încă de la Pascal, care încerca să demonstreze existența lui Dumnezeu în limbajul necredinței și al îndoielii, până la Kierkegaard, care făcea din scepticism motorul credinței creștine, numeroși credincioși, dorind să apere religia împotriva criticilor raționale, au expus-o, fără să vrea, teritoriului suspiciunii. A fost nevoie de o perioadă de așteptare de mai bine de o sută de ani după moartea lui Kierkegaard, pentru ca ecumenismul și toleranța să devină doctrină oficială a Bisericii, fie și în condițiile în care creștinismul este fondat pe moartea unui Dumnezeu crucificat ca un sclav. Uimitoare răsturnare de situație: Roma ajunge să condamne antisemitismul oficial, să recunoască iudaismul ca frate mai mare al Bisericii, să înfrâneze absolutismul pontifical, să accepte validitatea altor apropieri de divin, precum cea protestantă, ortodoxă, musulmană, care încetează să mai fie dușmanii care trebuie învinși, pentru a deveni parteneri în căutarea absolutului. Ioan Paul al II-lea merge să-l viziteze și să-l îmbrățișeze,

Politică a Bisericii Catolice de adaptare a doctrinei la condițiile contemporane. (N.t.)

în 1985, pe Hassan al II-lea, regele Marocului, care are rang de Comandor al dreptcredincioșilor, Vatican II aduce un omagiu Islamului pentru adevărurile transmise în legătură cu Fecioara Maria și profeți.¹ Astfel, respectivul conciliu o termină cu principiul emis de Sfântul Ciprian, episcop al Cartaginei din secolul al III-lea, conform căruia în afara Bisericii nu există mântuire, și plasează la același nivel de respectabilitate toate marile confesiuni. Dialogul interreligios putea astfel să înceapă.

Ce înseamnă o confesiune care admite că și altele sunt deținătoare ale adevărului, dacă nu un parlament? Roma a devenit o autoritate morală printre altele (partidul celor care cred în Evanghelii în versiunea de la Vatican). Nu cumva, însă, o confesiune liberală nu este altceva decât o escrocherie, demoralizându-și credincioșii? Suportă oare concurența Dumnezeu irascibil și gelos al Vechiului și al Noului Testament sau al Coranului? Toleranța, punând semnul de egalitate între confesiuni, le depășește mai mult decât le nivelează și sfârșește prin a le dezarma. Și iată-le astfel coborâte la rangul de puncte de vedere. Nu mai este nevoie să dărâme sanctuarele păgâne, întrucât pot trăi umăr la umăr într-un spațiu neutralizat. Cum se iese din războaiele religioase? Instaurând mai presus de ele o lege care să le organizeze coexistența pașnică, depășind expresia specifică fiecăreia: „Nu mă deranjează“, spunea Thomas Jefferson, „să-mi aud vecinul zicând că există douăzeci de zei ori niciunul.“

Înțelepciunea societăților civilizate înseamnă și a separa puterea ecleziastică de stat sau de Prinț, a-i impune niște limite stricte și a asigura libertatea cultelor, încredințându-le domeniului privat. Desigur, se susține apropierea dintre popoare și civilizații, se organizează minunate întâlniri în care catolicii, evreii, musulmanii, budiștii se presupune că fac schimburi de crezuri, înțeleg în ce constau diferențele, edifică o încredere reciprocă. Însă,

Citat în Maxime Rodinson, *La Fascination de l'Islam*, op.cit., p. 101.

foarte repede grupurile de dialog se reduc la apologetice paralele, în care referințele rivale la Absolut se lovesc unele de altele fără a se întrepătrunde: frații noștri musulmani sunt încântați de cât de bine pricepem suratele Coranului, dar ar prefera pur și simplu convertirea. Frații noștri creștini respectă mesajul Profetului, dar asta nu-i oprește să sugereze că Islamul perfect este deja conținut în Evanghelii. Frații noștri evrei sugerează cu multă deferență tot ceea ce Noul Testament datorează Vechiului Testament. Cât despre frații noștri hinduși sau budiști, aceștia sunt fermecați de atenția care li se acordă și, pentru a-și dovedi bunăvoința, nu ar avea nimic împotriva să-i adauge și pe zeii și pe profeții noștri în rugăciunile lor. Fiecare se arată de o extremă curtoazie, dar respinge discret și cea mai mică încercare de prozelitism în direcția lui. Și astfel, conciliabilele dintre marile confesiuni se transformă într-un vast sindicat al dialogului surzilor. De ce-ar fi altfel? Dacă Dumnezeu este unul singur, există în schimb numeroase popoare și modalități de a-l adora.

Aceasta este insatisfacția tragică a celui credincios: convins în forul său interior că deține adevărul absolut, trebuie să accepte să-l reducă, în public, la rangul de părere personală. Este liber să se roage cui vrea, cum vrea, în latină, în ebraică, în arabă, în pali, în sanscrită, în aramaică, în mandarină, să îngenuncheze, să se balanseze înainte și-napoi, să se prosterneze, să-și izbească fruntea de pământ, cu condiția ca această rugăciune să fie lipsită de consecințe sociale sau politice distructive. Credinciosul își trăiește credința ca pe un absolut nu atât dezavuat sau respins, cât aplatizat, acceptat în mijlocul celorlalte. Fie că este vorba despre Talmud, Evanghelii, Coran, despre cele Cinci Opere Clasice ale confucianismului sau despre Bhagavad Gita, este obligat să se refugieze în pietatea personală sau în adăpostul liniștitor al comunității sale. Va împărtăși alături de alții aceeași venerație pentru un Dumnezeu stăpân și creator al Universului, dar care nu are dreptul să părăsească incinta sinagogii, catedralei sau moscheii

(cel puțin așa stau lucrurile în Franța). Cât privește atei catolicismului, aceștia nu sunt la fel cu cei ai islamului sau ai iudaismului. Fiecare credință religioasă determină propriul său stil de necredință, fiecare are maniera sa specifică de a nu crede în Dumnezeu.

Născută din groaza față de persecuțiile religioase, toleranța este mai întâi traducerea unei înțelepciuni care și-a pierdut iluziile: oamenii nu se înțeleg între ei decât atenuându-și forța convingerilor, pentru a intra în tiparul comun al decepției. Toleranța cere de la fiecare să-și retragă certitudinile la fel cum se pilesc ghearele sau colții animalelor pentru a le face inofensive. Începe prin a da la o parte sau a minimaliza ceea ce ne deosebește și prin a insista asupra lucrurilor care ne apropie. Tot așa cum artificiile parlamentare tolerează exprimarea pasiunilor divergente, și toleranța religioasă acceptă toate practicile, toate ritualurile, cu condiția de a le supune regulii care le va dezamorsa. Acesta este prețul păcii civile, dar și al libertății de conștiință și, deci, al posibilității desfășurării activității științifice și intelectuale: pentru a-și face apariția „nu adevărul cotidian înlănțuit de tradiție, ci un adevăr care să valoreze la fel de mult pentru toți cei care nu sunt orbiți de tradiție”⁴¹, trebuie despărțiți indivizii de zona lor de apartenență, trebuie secătuit izvorul dogmelor și al prejudecăților, trebuie trecute în uitare miturile și fabulele. Putem regreta că, aducându-le la același nivel, elanurile cele mai sălbatice, culturile cele mai rafinate vor fi distruse cu prețul uniformității, care va face din om o specie sărăcită și la fel la toate latitudinile. Numai că toleranței îi pasă de siguranță, nu de demnitate, realizează unitatea spre în jos, prin cel mai mic numitor comun, privilegiind întotdeauna înțelegerea în convingeri, fie ele sublime ori nu. Acesta este prețul supraviețuirii: fervoarea trebuie neapărat stăpânită și canalizată înspre mișcări mai puțin impetuoase.

Edmund Husserl, *La Crise de l'humanité européenne et la philosophie* (Criza umanității europene și filosofia), Aubier, 1977, traducerea Paul Ricoeur, p. 49.

În Europa, creștinismul s-a umanizat nu din proprie voință, ci întrucât Renașterea, Reforma, Epoca Luminilor, Revoluția Franceză l-au slăbit ca putere temporală și, totodată, l-au salvat ca putere spirituală. Roma, la fel ca bisericile protestante, a știut să-și facă, în mod curajos, mea culpa, trecând, odată cu Conciliul Vatican II, la o vastă reexaminare a propriei doctrine, amputându-i aspectele agresive, recunoscându-și răcăcirile și crimele cele mai înfiorătoare. Diferitelor culte creștine le-au fost necesare aproape două mii de ani pentru a ajunge, mai mult sau mai puțin forțat, la o anumită formă de temperanță. Va fi oare nevoie să mai așteptăm șase secole pentru ca Islamul să se îmblânzească, admitând că va urma aceeași cale cu a creștinismului, ceea ce nu este absolut sigur? În Occident au existat, alături de incontestabilele capodopere și dovezi ale progresului, și perioadele abominabile ale credinței arzătoare.

Nu merită niciun regret acele perioade de „înaltă spiritualitate” care presupuneau trecerea sub ascultare a unor întregi categorii de populație. Creștinismul s-a răscumpărat fiindcă i s-au pilit colții, fiindcă a revenit la puritatea mesajului evanghelic, la pacifismul celor dintâi secole de dinainte de a fi declarat religie unică a imperiului de către Teodosie cel Mare. Îndepărtându-se de cuvântul lui Christos, catolicismul a devenit sângeros și criminal, pe când Islamul a ajuns periculos revenind la textul fondator, la pietatea citirii literale a Coranului. Creștinismul nu a părăsit violența formelor sale romană, bizantină, ortodoxă ori reformată decât fiindcă a renunțat la prozelitismul în versiune militantă sau militară. Biserica romană a devenit, fără să vrea, un parlament obligat să arbitreze între diferitele facțiuni, de la cele mai liberale la cele mai integriste. Chiar dacă se consideră tot unica depozitară a adevăratei credințe, a consimțit, nu fără rezerve, să intre în dialog cu ateismul, cu protestanții, cu ortodoxia, iudaismul și Islamul. A practicat din convingere intoleranța, dar iat-o acum constrânsă să fie binevoitoare grație rațiunii.

În țările democratice, marile religii nu mai au posibilitatea de a băga la închisoare sau de a executa pentru blasfemie ori sperjur pe cei care le contrazic. Considerabil progres! Renunțarea la convertirea violentă sau forțată este un adevărat pas înainte și explică de ce creștinismul a devenit sinonimul blândeții (cu atât mai mult cu cât este din nou persecutat). Cu cât o mare religie câștigă în bunăvoință, cu atât beneficiază de îngăduință. Speranța de a vedea într-o bună zi creștinătatea reunită este însă naivă, întrucât diferitele culte luterane, calviniste, baptiste, episcopaliene, diferitele biserici autocefale din Orient sau din Africa prosperă tocmai prin pluralism, nu printr-o falsă unitate. Orice monoteism se preschimbă la un moment dat într-un politeism de fapt, viziunile despre Dumnezeu se multiplică pe măsură ce omenirea însăși se diversifică. Este deci de dorit ca și religia Profetului, deja scindată între šiiti și suniți, sufiști, salafiști și Frați musulmani, oficine jihadiste rivale, să se divizeze încă și mai mult, ca *Fitna*, discordia, să se aprofundeze între diferitele ramuri, școli, capele, secte, obediențe.¹ Mai că ne-ar veni să spunem despre Islam ceea ce François Mauriac spunea despre Germania, în 1949, în momentul înființării RDG: Îmi place atât de tare, încât aș vrea măcar două. Islamul îmi place atât de mult, încât aș dori măcar zece, măcar o sută. Viitorul marilor confesiuni stă în pluralitate.

În toate orașele europene, australiene, indiene sau nord-americe defilează, de o parte și de alta a străzilor și a bulevardelor, nenumărate biserici, temple, sinagogi, pagode aliniate cuminti, ca la paradă, răspunzând afinităților fiecărui trecător. Semn de bigotism? Poate. Dar, mai ales, de pace civilă, de coexistență pașnică a diferitelor expresii ale divinului. În lipsa unei reconcilieri

În septembrie 2016, a avut loc al Groznii, în Cecenia, sub egida tiranului Kadirov, reuniunea unui conclave antiwahabit care a adunat un val de demnitari religioși, printre care șeful Ahmed el-Tayeb, imamul Universității de referință în lumea Islamului sunit, Al-Azhar din Cairo, ceea ce constituie un semnal încurajator. Erudiții, partizani ai unui islam „quietist”, nu au menționat și salafismul când au definit sunnismul, spre enervarea Riadului.

universale a religiilor, avem coabitarea lor fără incidente, fiecare constituind pentru celelalte o provocare pozitivă pe terenul unei concurențe a sacralităților. „Acolo unde nu există decât o singură religie, domnește tirania; când avem două, domnește războiul religios; când sunt mai multe, apare libertatea.” (Voltaire). Altfel spus, chiar religia oprește religia: legitimitatea acordată uneia se oprește acolo unde începe legitimitatea celorlalte. Din acest punct de vedere, „trezirea misionară” a catolicilor francezi pare legitimă. Cu cât creștinismul va fi mai puternic, cu atât islamul va fi mai liniștit. Cel mai bun lucru care i se poate dori acestei din urmă confesiuni nu este nici „fobia” și nici „filia”, ci indiferența binevoitoare pe o piață a spiritualității, deschisă tuturor credințelor. Este preferabilă bunătatea prin detașare, răutății entuziaste. Numai că integriștii nu-și doresc o astfel de banalizare, fiindcă ar însemna că islamul este doar o religie printre altele și nu Unica, prin care toate celelalte se dovedesc perimate. Aici e dificultatea!

Epilog

Istoria ca imperativ

„Acolo unde crește pericolul, crește și puterea a ceea ce salvează.“

Hölderlin

De la atentatele din 11 septembrie 2001, din New York, de la cele din Madrid, Londra, Paris, Boston, Bruxelles, Berlin, lumea occidentală a ieșit din „vârsta de aur a securității“ (Stefan Zweig). Alianța dintre statul de drept, economia de piață și democrație, promisă de noii profeți după 1989, s-a clătinat odată cu Turnurile gemene. Europei nu-i mai plăcea Istoria, se crezuse ieșită din acest coșmar prima oară în 1945, a doua oară, după căderea Zidului Berlinului, protejându-se contra otrăvii cu norme, reguli, proceduri, cu o alergie maladivă la confruntare, încântată că se poate pune la adăpost de furtuni. Pentru popoarele aseptizate, înfofolute în dublul cocon al consumerismului și al păcii, atentatele au marcat întoarcerea fatalității care ne sare la gât și ne forțează fie să ne facem una cu desfășurările ei, fie să pierim în apele groazei. Teroarea ne mută în universul imperativului, obligându-ne să alegem între viață și moarte. Scurta perioadă de odihnă începută pe 9 noiembrie 1989, la căderea Zidului Berlinului, se încheie pe 11 septembrie 2001, odată cu prăbușirea turnurilor gemene ale World Trade Center. Pacea nu a fost decât o paranteză, prosperitatea nu a reușit să tempereze patima religioasă, războaiele revin cu atât mai ucigașe cu cât se bazează pe lipsa de distincție dintre combatanți și civili.

Islamul nu este numai o problemă, este și un simptom. Când integriștii bărboși își exprimă aversiunea față de Occident, nu trebuie să caute prea departe, nu e nevoie decât să scormonească puțin în literatura și filosofia europeană a ultimelor două secole. Noi le oferim armele cu care să ne atace. Procesul împotriva Europei este continuat energic de către Europa însăși. Mândră să se bată-n piept ostentativ cu propria vinovăție, Europa revendică monopolul universal și apostolic al barbariei. Bătrâna lume a Europei, Asiei și Africii și-a învins toți monștrii — sclavia, colonialismul, fascismul, stalinismul —, cu o excepție: detestarea de sine. Conștiința apăsătoare nu înseamnă remușcările pentru vreo crimă precis definită, ci a devenit pentru mulți o identitate, rezidența secundară a celor atinși de această maladie, refugiu comod pentru evadarea din secolul de față. Zdreanța blestemată a criminalului este un factor de confort care justifică abdicarea din timp. De fapt, împotriva cui ne batem? În primul rând, împotriva noastră, a scrupulelor și a îndoielilor care ne macină. Ar fi cazul să ne temem mai puțin de virulența acestor posedați, acestor disperați ai credinței, decât de virulența urii noastre față de noi înșine, ură care ne ordonă să ne supunem ei. Este limpede că un continent care nu se iubește pe sine nu poate fi iubit de alții și că se pregătește astfel, moral, pentru propria dispariție. Drept care poate fi colonizat întrucât a devenit, din punct de vedere mental, colonizabil.

Numai că, în sălbăticia lui, dușmanul ne aduce servicii. Terorizându-ne, ne ascute inteligența de a răspunde adversității, ne trezește spiritul de rezistență. Fără să vrea, ne-a redat stindardul și patriotismul. A restituit bătrânelor națiuni europene înflăcărarea și carnația. A refăcut din soldat, din polițist eroi pozitivi în serviciul comunității. Ne-a pus în situația de a distinge între ceea ce ține de operațiunile militare și ceea ce ține de confruntarea de idei. Nu vom câștiga acest război numai cu spioni, tancuri și avioane. Am risca să reproducem neputința

superputerii americane care adună înfrângere după înfrângere de cincisprezece ani încoace. În primul rând, vom învinge la nivel cultural, asta dacă ne vom convinge și dacă vom convinge și restul lumii de virtuțile eminente ale civilizației și ale moravurilor noastre. Ca în vremea fascismului sau a comunismului, câmpul de luptă trece prin gândire, legături, mass-media, argumentare și, mai ales, grija minuțioasă la sensurile cuvintelor. O idee nu poate fi ucisă cu gloanțe. Să nu visăm la vreo reconciliere prematură. Trebuie mai întâi incizat abcesul, învins adversarul înainte de a-i întinde mâna. Această deșteptare a religiozității în forma sa obscurantistă ne obligă să reconsiderăm tot ceea ce credem ca fiind dobândit fără drept de apel: laicitatea, egalitatea dintre bărbați și femei, regimul democratic, libertatea de exprimare, toleranța în iubire, statutul credinței și al necredinței. Modernitatea este constrânsă să-și refacă inventarul. Ceea ce părea de la sine înțeles trebuie să fie regândit în fața argumentelor credincioșilor și teologilor hotărâți să nu lase nimic de la ei în favoarea societății noastre permissive. Orice criză este ocazia pentru reformă. Nu vom scăpa neatinși din această vâltoare: ori vom fi distruși, ori ne vom întări încrederea în noi înșine și în capacitatea noastră de a reacționa.

Chiar dacă nu e nicio îndoială că nihilismul jihadist va fi învins într-o bună zi din acest secol — dar cu prețul câtor milioane de morți? —, să fim de acord că ni s-a născut un dușman și că acesta ne ajută să redevenim vigilenți și mândri de ceea ce reprezentăm. Este ocazia de a spune, alături de Tucidide: „Dușmănia voastră ne dăunează mai puțin decât prietenia voastră.” Adversarul ne pune în poziția contradictorie de a dori să-l învingem și de a vrea să ne prezervăm energia pe care ne-o insufle. Nu ne alegem vremea în care să trăim, nu alegem dacă să existăm sau nu. Dușmanul a pătruns prin efracție în viețile noastre, fără știrea noastră, și ne somează să-i răspundem sau să dispărem. Trăim într-o epocă înfiorătoare, dar, oricât de groaznică ar fi, este

și pasionantă. Nu avem cum scăpa de provocarea veacului care abia a început: să ne eliberăm de fanatismul Semilunii alături de musulmanii luminați sau moderați care îi sunt principalele victime. Pentru această uriașă sarcină, râvna nu va fi niciodată prea multă.

Notă despre text

Această carte este încununarea a numeroase articole scrise, începând din 2003, în *Le Figaro*, *Le Monde*, *Libération*. Am consacrat islamofobiei zece pagini în *Tirania penitenței* (Grasset, 2006). În sfârșit, am reluat aici o conferință susținută la Universitatea din Bloomington (Indiana) și la Yale, în 2012, despre inversarea datoriei dintre antisemitism și islamofobie. Conferința a fost publicată în limba engleză, la Indiana University Press, în 2015, într-o culegere coordonată de Alvin Rosenfeld, sub titlul *Deciphering the new antisemitism*. Textul a apărut în Franța, în *Revue des Deux Mondes*, în iunie 2014.

Cuprins

- 9 *Introducere. O întinerire semantică*
- 15 **Partea întâi. Confecționarea unui delict de opinie**
- 17 Capitolul 1. Disparația rasei, proliferarea rasiștilor
- 25 Capitolul 2. O armă de intimidare în masă
- 34 Capitolul 3. Miracolul transsubstanțierii
- 43 **Partea a doua. Stânga, bolnavă de refuzul realității**
- 47 Capitolul 4. Islamo-stângismul sau conjuncția resentimentelor
- 55 Capitolul 5. Un mariaj contra naturii
- 65 Capitolul 6. Culpabilitatea victimei, nevinovăția călăului
- 75 **Partea a treia. Musulmani egal evrei?**
- 77 Capitolul 7. De la principiul echivalenței la principiul substituției
- 85 Capitolul 8. Exterminări „la discreție“
- 91 Capitolul 9. Evreul, albul blestemat
- 100 Capitolul 10. Un rapt semantic
- 107 **Partea a patra. Suntem vinovați fiindcă existăm?**
- 111 Capitolul 11. Incriminarea reticenței
- 121 Capitolul 12. Minoritățile, protecție sau pușcărie?
- 129 Capitolul 13. Rasismul antirasiștilor
- 141 Capitolul 14. Decolonizarea Occidentului?

- 149** Partea a cincea. Ce viitor mai are Dumnezeu?
- 153** Capitolul 15. Războiul cu teroarea, doar o părere?
- 163** Capitolul 16. Rezistență sau penitență
- 171** Capitolul 17. Valorile occidentale nu sunt negociabile
- 179** Capitolul 18. Oboseala lui Dumnezeu
- 188** Capitolul 19. Măreția și tragedia toleranței
- 197** *Epilog. Istoria ca imperativ*
- 201** *Notă despre text*

Născut la Paris în 1948, Pascal Bruckner este romancier și eseist, o figură emblematică a intelectualității franceze. La Editura Trei au apărut toate romanele sale (*Fiul cel bun, Casa îngerilor, Luni de fiere, Hoții de frumusețe, Care dintre noi doi l-a născocit pe celălalt?, Iubirea față de aproapele, Căpcăunii anonimi, Copilul divin, Palatul chelfănelii, Iubito, eu mă micșorez!..., Păzea, se-ntoarce Moș Crăciun!, Paria*), volumele de eseuri (*Înțelepciunea banilor, Noua dezordine amoroasă, Fanaticii apocalipsei, Paradoxul iubirii, Căsătoria din dragoste, Euforia perpetuă, Mizeria prosperității, Tirania penitenței. Eseu despre masochismul occidental*), precum și volumul de teatru *Ce dorește domnul?*.

Există îndeajuns de multe rasisme adevărate ca să mai inventăm și unele imaginare.

De treizeci și cinci de ani, termenul de „islamo-fobie“ a anihilat orice discurs critic despre islam. Scopul lui dublu este de a-i reduce la tăcere pe occidentali și de a-i descalifica pe musulmanii reformatori.

O mare religie precum islamul nu e reductibilă la un singur popor, dat fiind că are o vocație universală. Iar să nu o supunem examinării, proces prin care au trecut, timp de secole, creștinismul și iudaismul, înseamnă să o menținem în dificultățile cu care se confruntă astăzi. Și să-i condamnăm pentru totdeauna pe adepții ei la rolul de victime, absolviți de orice responsabilitate pentru violențele comise în numele său.

Denunțarea acestei imposturi, reevaluarea a ceea ce numim „întoarcerea spiritului religios“ și care înseamnă mai degrabă întoarcerea fanatismului, celebrarea libertății extraordinare pe care Franța o oferă cetățenilor ei, dreptul de a crede sau nu în Dumnezeu: acestea sunt obiectivele eseului de față.

EDITURATREI.RO

TREI

ISBN 978-606-40-0409-3

